

MERSİN SANAT EDEBİYAT

ARALIK 2024 / OCAK - ŞUBAT - MART 2025

YIL : 4

SAYI:14

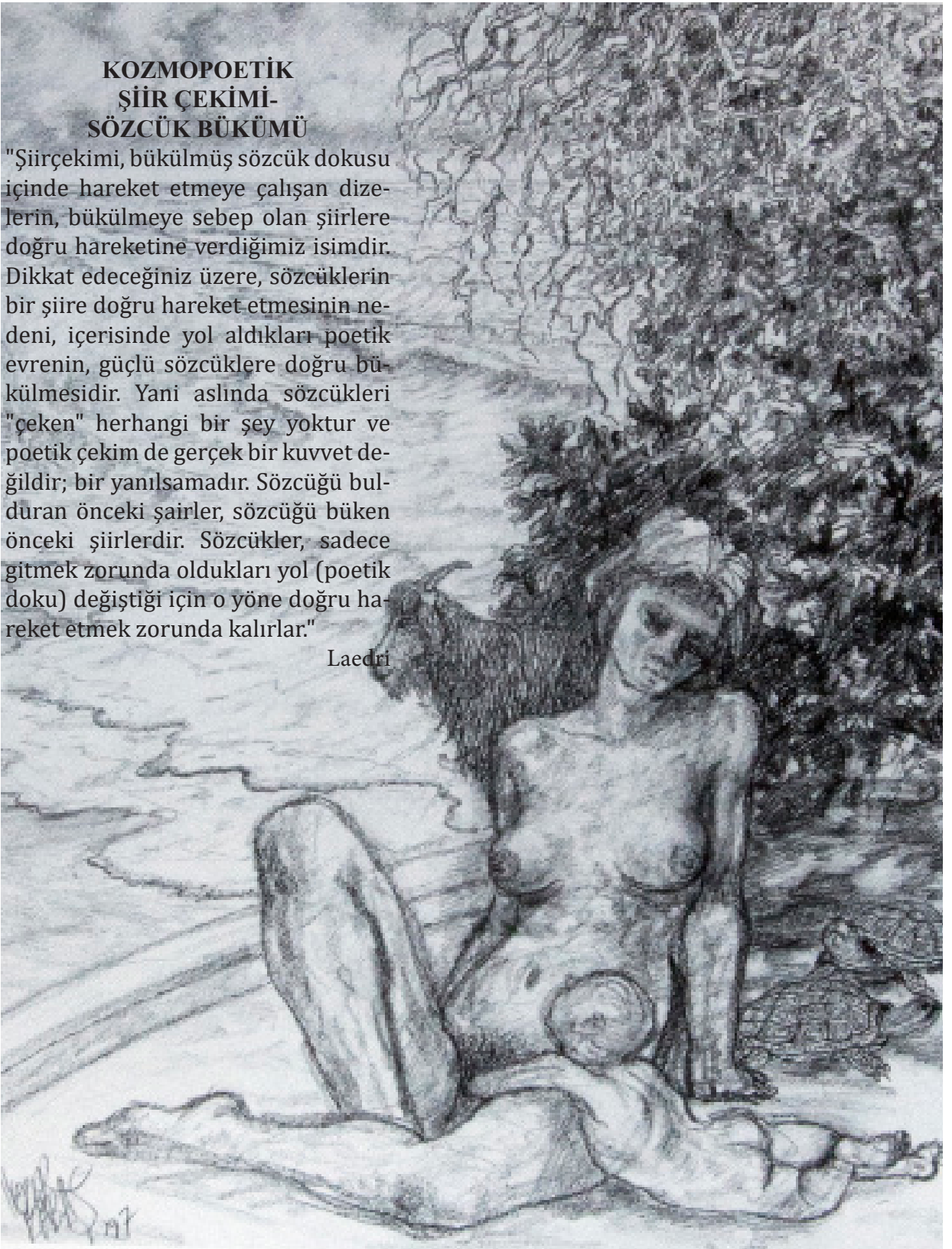

Prof. Dr. VURAL ÜLKÜ - ALİ F. BİLİR - ÜMİT SARIASLAN - AYDAN YALÇIN
Dr. ORHAN ÖZDEMİR - BEDRİYE KORKANKORKMAZ
SABAHATTİN ÖZKAN - TURGAY DEĞİRMENCİ
NEVİN KOÇOĞLU - F. SAADET BİLİR
SUHA KIYAK - MEHMET ŞÜKRÜ
AKIKO YOSANO - KAZIM ALDOĞAN - GÜLNAR KANDEYER
RAMAZAN TEKNİKEL - THOMAS CHATTERTON
AYŞE GAFFAROĞLU - ONUR AKBABA - ESMAHAN DEVRAN İNCİ
ÖZER KABAŞ

KOZMOPOETİK ŞİİR ÇEKİMİ- SÖZCÜK BÜKÜMÜ

"Şiirçekimi, bükülmüş sözcük dokusu içinde hareket etmeye çalışan dize-lerin, bükülmeye sebep olan şiirlere doğru hareketine verdiğimiz isimdir. Dikkat edeceğiniz üzere, sözcüklerin bir şiire doğru hareket etmesinin nedeni, içerisinde yol aldıkları poetik evrenin, güçlü sözcüklere doğru bükülmesidir. Yani aslında sözcükleri "çeken" herhangi bir şey yoktur ve poetik çekim de gerçek bir kuvvet değildir; bir yanılsamadır. Sözcüğü bulduran önceki şairler, sözcüğü bükten önceki şiirlerdir. Sözcükler, sadece gitmek zorunda oldukları yol (poetik doku) değiştiği için o yöne doğru hareket etmek zorunda kalırlar."

Laedri

"Kaplumbağaların Günü" -Desen: Özer Kabaş

MERSİN SANAT EDEBİYAT

ÜÇ AYLIK SANAT EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi

MERSİN SANAT EDEBİYAT DERNEĞİ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Tasarım ve Mizanpaj

O. Erkan Özaydın

Editörler

O. Erkan Özaydın-Dr. Orhan ÖZDEMİR

Yayın Kurulu

Ali F. BİLİR - Dr. Orhan ÖZDEMİR

Aydan YALÇIN - Ferhat İŞLEK

Bedriye KORKANKORKMAZ

Nalan ÇELİK

Kapak Görseli

ÖZER KABAŞ

“Denize Adanmış Umut”- Ayrıntı

(YKY 1998)

Arka Kapak: "Kanalda Almatra - Ayrıntı

TYB-Özer Kabaş

İletişim

05367715159

erkanozaydin48@gmail.com

www.mersinsanatedebiyat.com

Basılı dergi için yıllık bağış 1000 TL

Pdf sürdürüm için yıllık bağış 250 TL

MERSİN SANAT EDEBİYAT DERNEĞİ

İş Bankası Mersin Merkez Şb.

IBAN NO: TR41 0006 4000 0016 6003 2674 31

Basım Yeri

Parkur Form Ofset Matbaacılık

Merkez San. Sit.1341. Cad. No: 45

İvedik OSB, Yenimahalle - ANKARA

Sertifika No: 42235

ISSN No: 2791-7762

Basım Tarihi

16 Ocak 2025

Temsilciler

Adana - Kubilay ALTUNTAŞ

İzmir - Ferhat İŞLEK

Mersin Sanat Edebiyat Derneği'nin süreli yayın organıdır. Yayımlanan yazı ve şiirlerden yazarı sorumludur. Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez. Dergimiz ticari amaçlı olmadığı için yazıları dergide yayımlanan yazarlara ve görsellere telif ödenmez. Dergide yer alan yazılar bütün kullanılmaz, altıntılarda ise derginin adının ve sayfasının belirtilmesi zorunludur.

Editörden...

Uzun bir süreç sonunda ulaşılan Cumhuriyetimizin kazanımlarını, günün koşullarını göz önünde bulundurarak dergimizde yeniden tartışmaya açmaya karar verdik.

Bu sayımıza, Prof. Dr. Vural Ülkü'nün Almanya'da 1932 seçimlerini ele aldığı yazısıyla başlıyoruz. Ülkemizde son çeyrek asırdır çok benzer gelişmeler oluyor.

2020 yılında kurulan derneğimiz aynı yıl içinde ‘Mersin Sanat Edebiyat Dergisi’ni yayınlamayı, 2022 yılında “İlyas Halil Öykü Ödülü” verilmesini kararlaştırdı, Öykü ödülünün ilkinde seçici kurulu oluşturan yazarlar; Nursel Duruel, Ali F. Bilir, Dr. Orhan Özdemir, Remzi Karabulut ve Özlem Demirelev’di.

2023 yılında düzenlenen 2. İlyas Halil Öykü Ödülü’nde seçici kurulumuz; Nursel Duruel, Dr. Gülseren Engin Ünsün, Ali F. Bilir, Dr. Orhan Özdemir ve Remzi Karabulut’tan oluşmuştu. Gelen dosyalar arasından **“Vali Konağı’nın Gülü” isimli dosyası ile Abidin Yağmur “Birincilik”, “Babamın Kalbini Kim Çaldı” adlı dosyası ile Engin Kükrer “İkincilik”, “Songül’ün Sol Bacağı” adlı dosyası ile Dilek Ekici “Üçüncülük”** ödülüyle ödüllendirilmişlerdi.

2022 yılında tamamlanan ilk İlyas Halil Öykü Ödülü’ne ait sonucu yansıtan bir öykü derlemesini hazırladık. Mersin Büyükşehir Belediyesi’nin desteği ile ‘Mersin Kitaplığı’ndan yayımlandı. Derlemede yer alan öyküler, ödüle değer bulunan ilk beş öyküyle yarışmaya gönderilen öyküler arasından seçildi.

2024 yılında, Mersin Sanat Edebiyat Derneği’nin düzenlediği ‘3. İlyas Halil Öykü Ödülü’ne ulaşan ve katılım koşullarını yerine getiren 30 öykü dosyası, Nursel Duruel, Ali F. Bilir, Dr. Orhan Özdemir, Prof. Dr. Çetin Derdiyok ve Ferhat İşlek’ten oluşan seçici kurulumuzca değerlendirildi. **“Tren Dödüğü Çaldığında” isimli dosyası ile Ayşe Gaffaroğlu “Birincilik”, “Isırgan Otu” isimli dosyası ile Onur Akbaba “İkincilik”, “Yer İzi” isimli dosyası ile Esmahan Devran İnci “Üçüncülük”** ödülüne değer bulundu.

Seçici kurulun önerisi ile derneğimiz iki mansiyon ödülü oluşturdu; **“Kaşla Göz Arasında” isimli dosyası ile Necati Albayrak, “Beş’er” isimli dosyası ile Erkan Damar Mansiyon ödülüne** değer görüldü.

Edebiyata katkılarından dolayı yazarlarımıza, emeği geçen dernek üyelerimize, basın emekçilerine, Mersinli Yazar İlyas Halil ailesi; Irène Halil ve Josef Atat’a teşekkür ediyoruz.

İlyas Halil Öykü Ödülü Seçicileriyle Toplantı; Erkan Özaydın-Nursel Duruel-Ali F. Bilir
F. Saadet Bilir-Orhan Özdemir-Kültürhane-Aralık / 2024

İLYAS HALİL'DE MERSİN SEVGİSİ

İlyas Halil'i ilk kez İçel Sanat Kulübü'nde görmüştüm. Tarihi Nevit Kodallı Salonu'nda, bir söyleşide Nuri Abaç, Celâl Abaç, Doğan Akça ile birlikte konuştular.

İlyas Halil, 1930 yılında Adana'da doğmuş. Çocukluğu ve gençliği Mersin'de geçmiş. Pek çok edebiyatçımız gibi yazmaya şiirle başlamış, kısa zamanda şair olarak ünlenmiş. O sıralarda dergilerde şiirleri; **Hâl ve Hayal (1951), Öpücük (1952), Emerson'dan Şiirler (çeviri 1953), Mürdüm Dalı (1954) ve Yalandır Herhalde (1959)** yayımlanmış..

1964 yılında ailesiyle Kanada'ya göç etmiş, Öyküleri; 1983-2006 arasında on kitapta toplanmış. Ünlü Ressam Nuri Abaç, gençlik arkadaşı İlyas Halil'in kitaplarına kapak resmi hazırlamış; bütün kitaplarında Ressam Nuri Abaç'ın imzası var.

İlyas Halil, okurlarının karşısına 1959'dan sonra dört şiir kitabıyla çıkmış. Haiku tarzında Türkçe / İngilizce yazılmış şiirleri doğaya tutkun bir sanatçının duygu ve düşünce penceresinden insana uzatılmış bir tutam çiçek olarak tanımlanmış. **'Mürdüm Dalı'**nda, İlyas Halil'in henüz yirmili yaşlarda yazdığı ilk üç şiir kitabının bir araya getirilmiş. Orhan Veli şiirinin ve humorunun büyük ölçüde etkili olduğu, sonraları kendi edebiyatçı kimliğinin ipuçlarını veren şiir-

ler olarak tanımlanmış. **'Mürdüm Dalı'** basıldığında (2007) kırk yıldan fazladır ülkesinden uzakta yaşayan, günde yirmi dört saat şiir ve öykü düşünen İlyas Halil, rüyalarını hâlâ Türkçe gördüğünü belirtmiş.

Mersin Sanat Edebiyat Dergisi'nin editörlerinden Yazar Dr. Orhan Özdemir, İlyas Halil'in 1960'lı yılların ortasından 1977'nin sonuna kadar Nuri Abaç'a gönderdiği mektupları, yazarın isteği üzerine kitaplaştırmıştı. **'İlyas Halil ve Nuri Abaç'ın Kanada Mektupları'** başlığıyla 2016 yılında yayımlanan kitap, İlyas Halil ve Nuri Abaç arasında Mersin'de başlayıp gelişen, özellikle sanatsal açıdan birbirini sürekli var etme çabasında olan bir dostluğun belgesine dönüşmüş. Her iki sanatçının karşılıklı yazdıkları 200 mektupta sanata dair düşünce paylaşımı yanında Mersin ve Mersin özlemi özel bir önem kazanmış

Yıllar önce Kanada'ya göçmüş olsa da Mersin'de döneminin sanatçılarının, yazar ve şairlerinin toplandığı **Akkahve'**yi unutamamış. Bu sanatçılar arasında Nuri Abaç'ı *'Mersin'in bahçelerinden renk çalan, heybesi renk dolu bir hırsız'* olarak betimlemiş. Arkadaşını, *'sokak sokak, damdan dama atlayan cambaz'* olarak görmüş. Haşmet Akal'ın resimdeki arayışlarını, *'Loş bir gün sonu Parisli bir kadın özlemiyle, çok çıplak, eti budu yerinde bir kadın'* diye yazıya geçirmiş. Celâl Çumralı'ya ise *'saçları gün olan ince endamlı...göz kamaştıran, sokak sokak aradıkları bir genç kız'* olarak resmettirmiş. Osman Özeren'i *Aris-*

to'nun torunu olarak hayal etmiş, kendisini ise 'sırtındaki kanatları şiirden Anka Kuşu' olarak çizmiş. Bir sokaktan bir sokağa avare dolaşan, Tanrı adına sadaka dilenen şair, konacak bir dal bağışlanmasını istemiş. Yalnızlığını, "İkimiz; ben ve yalnızlığım" birbirlerine sarılarak gecenin geçmesini beklemişler. Nuri Abaç'ın renkleriyle sarhoş olup, rüya gibi, haspa bir kız rüyasına girmiş, Nuri'nin paleti ve renkleriyle, arkadaşları gibi o da rüya alemine sürüklenmiş. Akşamı, saat beşten sonra, Hasan Amca'nın Akkahve'sinde, bir masada oturan dört beş kişi olduklarını, o zamanlar deniz doldurulmadan, kıyı uzaklaşmamışken, ayakları ıslak martılar olarak anlatmış. Unutamadığı o dünyayı, "Hayat güzeldi; resim, şiir, öykü... İlk defa çıplak kadın görmüş kadar güzeldi" diye betimlemiş.

Şiir ve öykülerinde Mersin'in limon çiçeği ve turuncu kokan bahçelerini, aynı kokuların sindiği sokak arası aşklarını anlatmış. İki ayrı türün arasında; şiirden öyküye ya da öyküden şiire dönüşen geçişler sergilemiş. İnsanın kendi kökünden kopamayacağını, uzak diyarlarda yaşasa da Türkçe gazete ve dergilerde yazarak bağını sürdürmüş. Öykülerinde gülmeceye yer vermiş, ilerleyen dönemde gülmeceyi azalttığını belirtilmiş.

çeki. Çiçek değil, kuru hazirandan sonra sağanaktı bir yazdan. Aç olduğum günler, sokakta taze ekmek bulmuş kadar sevinçli yaşırdım. Dalda asude öten bir kuş hayatım vardı. Öylesine de anlamsızdı. Ama günlerimi seviyordum. Nefes almak güzeldi. Bir de neden yaşadığımı anlayabilseydim, çok sevinecektim," sözlerinde görülmekte

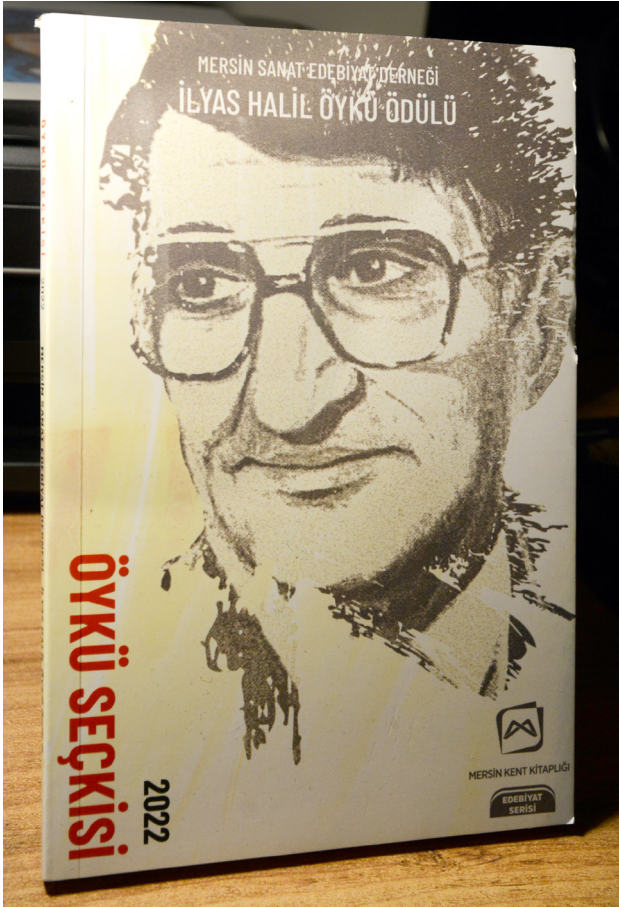
Ressam Doğan Akça, 'Akkahveli Sanatçıları' bir dize olarak anlattığı yazılarında, Nuri Abaç ve İlyas Halil'i 1956-1959 arası "Üçüncü Kuşak Akkahveliler" kabul etmiştir.

İlyas Halil öykülerinde Türkçeyi etkin biçimde kullanmış, "İçel Sanat Kulübü 2012 Öykü Ödülü"ne değer bulunmuştur.

Bir gazetede, edebiyata ilgisinin Mersin'de başladığını, bu sakin kentin güzel doğa manzaralarının etkisinde kaldığını, denizin maviliği ve kıyılara kadar uzanan yeşil dağların onu büyülediğini belirtmiş. Geniş hayalin verdiği ilhamla şiir yazmaya başladığını, öykülerinde ise annesinin ve anneannesinin anlattıkları hikâyelerden etkilendiğini belirtmiş.

Mersin'de sanat ve edebiyata ilgi duyanların yolu mutlaka bir zamanlar Akkahve ve İçel Sanat Kulübü'nden, şimdilerde de Mersin Sanat Edebiyat çevresinde toplanan sanatçılardan geçmektedir. Kapılarının girince de İlyas Halil ilk karşılaşacağımız, en çok sevilen yazar ve şairlerdendir.

Erkan Özaydın

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Vural Ülkü	Almanya’da 1932 Seçimleri / 7 - 9
Ali F. Bilir	Ümit Sariaslan’a / 10
Ümit Sariaslan	Gülnar Hatırası / Şiir / 10
Aydan Yalçın	Şiirimizde Kadın Rüzgârı / 11 - 17
Gülten Doğruyol İncesu	Gölgemi Taşıyorum Yaşayarak / Şiir / 17
Dr. Orhan Özdemir	Muskacı Filozof / Öykü / 18 - 20
Bedriye Korkankorkmaz	Mânâ Âlemi / Şiir / 20
Sabahattin Özkan	Resimden Sevgililer / Öykü / 21 - 23
Turgay Değirmenci	Corona Günleri / Şiir / 23
Nevin Koçoğlu	Requiem / Şiir / 24
F. Saadet Bilir	“Peçeye İsyan”- Namık Kemal’in Torunu Selma Ekrem'in Anıları / 25 - 28
Suha Kıyak	Feyruz / 29 - 30
Mehmet Şükrü	Sırat Köprüsü / Şiir / 31
Akiko Yosano	Kardeşim Ölme! (Fransızca'dan Çeviren: Ali Demir) / Şiir / 32
Kâzım Aldoğan	Çoraklaşan Bir Dünyanın Çağdaş Destanı Çorak Ülke / 33 - 35
Gülnar Kandeyer	Düğüm / Öykü / 36 - 39
Ramazan Teknikel	Abdülkadir Bulut'a Dair / 39
Thomas Chatterton	Eleanor Hoyland (Çeviri : Saniye Kısakürek) / Şiir / 40
Ayşe Gaffaroğlu	Yazgülü “C” / Öykü / 41 - 43
Onur Akbaba	Isırgan Otu / Öykü / 44 - 46
Esmahan Devran İnci	Emanetin Dili / Öykü / 47 - 50

ALMANYA'DA 1932 SEÇİMLERİ...¹

Prof. Dr. VURAL ÜLKÜ*

Prof. Dr. Vural Ülkü - Foto: Erkan Özaydın

İki numaralı Nazi lideri Göring, savaş suçlusu olarak yargılanacağını anlayınca şöyle der: “Biz, halka gerçeği söylemiştik. Sadece iktidara gelene kadar demokratik yollara başvuracaktık...”

Bundan 70 yıl önce, 1932 yılında Almanya’da **iki seçim** yapıldı, hem de 31 Temmuz’da ve 6 Kasım’da olmak üzere, yaklaşık üç ay arayla. Aslında daha 14 Eylül 1930’da da halk sandığa çağırılmış ve yeni “**Reichstag**” (parlamento) seçilmişti, fakat seçimler çözüm getirmemişti. Ülke bunalımlar içindeydi. **Versailles Barış Antlaşması**’nın, kanlı bir içsavaşın, tarihte eşi görülmemiş bir enflasyonun sarsıntıları daha geçmeden, 1929 büyük bunalımı (krizi) ekonomiyi vurmuş, orta sınıf erimiş, işsiz sayısı 6 milyonu bulmuştu.

Siyasal partiler sorunlara çözüm bulamıyor, sadece birbiriyle boğuşuyordu. Halkta partilere ve siyasetçilere karşı tam bir **güvensizlik**, **hatta nefret egemendi**. Dış politikada, bütün ülkelerin Almanya’ya komplo kurduğu, ülkeyi parçalamak istediği inancının yaygınlaşması, en aşırı milliyetçi (şoven) duyguları harekete geçirirken sanat ve kültür dünyası ile ilgili haberler, basının bir bölümünce “**safahat, çıplaklık, ahlâksızlık, azgınlık**” olarak işleniyor, işsiz ve yoksul kesimlerle tutucular kışkırtılı-

¹ Cumhuriyet Gazetesi. Olaylar ve Görüşler. 11 Eylül 2002 Çarşamba

yordu.

1920'lerin başında adını duyuran, önce kimse-
nin önemsemediği bir parti, "**Nasyonal Sosyalist
Alman İşçi Partisi**", bu ortamdan en çok kazanç
sağlayan partiydi; Naziler kitle psikolojisinden
çok iyi yararlanıyor ve çok iyi örgütleniyordu.
Gerçi, 9 Kasım 1923'te Münih'te, bu partinin
lideri "**Adolf Hitler**" adında birisi bir darbe gi-
rişimde bulunmuştu ama girişim, polisin el koy-
ması, bir iki el ateş ve birkaç kişinin vurulması
ile hemen sona ermiş, darbeciler sağcı ve vatan-
sever olduklarından, iş örtbas edilmişti. Adını bu
olayla duyuran Adolf Hitler, birkaç ay bir kale-
de kalmaya mahkûm edilmiş, o da bu dinlenme
zamanını "**Mein Kampf**" ("**Kavgam**") adlı, o
sırada kimsenin okumadığı "**eser**"i yazarak de-
ğerlendirmişti.

**Hitler, yeniden siyasete başladığında, kalede
kaldığı sürede değiştiğini, artık iktidara kanlı
değil, demokratik yollardan gelmek istediğini
söylüyor, hatta bu konuda yazılı belge veriyor
ve ona inananların sayısı hızla artıyordu.** Ger-
çi söylediklerinde önemsiz bir ayrıntı vardı, "**sa-
dece iktidara gelene kadar demokrasi kuralla-
rına uyacağını**" söylüyordu ama kimse bunu o
kadar önemsemiyordu; adamın değiştiğini söyle-
mesi yeterli sayılıyordu.

Her şeye karşın 1920'li yıllar Nazilere iktidar
yolunu açmadı. Ancak yapılan seçimlerde hiçbir
parti çoğunluk sağlayamıyordu. Bu yüzden sü-
rekli olarak ve her biri kendisinden öncekinden
zayıf koalisyon hükümetleri kuruluyor, bunlar da
üçer dörder ay içinde devriliyordu. Her seçimde
güçlenen tek parti Nazilerdi. Varoşlardaki eği-
timsiz - kültürsüz yığınlarda "**Bir de bunları
deneyelim**" sloganı, büyük yankı buluyordu.
Çünkü "**bunlar**" onlara istedikleri her şeyi ve-
recekti ya da sınırsız ve soyut vaatlerden insanlar
bunu anlıyordu. Nazilerin seçim vaatleri arasın-
da, kamu kurumlarında, özellikle üniversiteler-
de Yahudilerle solcuları temizleyip o kadrolara
işsizleri yerleştirmek, herkese iş bulmak, herke-
sin iki anahtarla ev ve otomobil sahibi yapmak,
bütün çalışanları gemilerle tatile çıkarmak vb.
şeyler vardı.

14 Eylül 1930 seçimlerinden Naziler yüzde

18.3 oyla ikinci parti olarak çıktılar. En güçlü
parti SPD (Sosyal Demokratlar) oyların yüzde
24.5'ini alabilmiş Komünistler yüzde 13'te kal-
mıştı. Bunun yanında bir sürü harfli ve tek kişilik
onlarca "**sol**" parti vardı. Bunlar hem biribiri-
le uğraşiyor hem de kendi içlerinde fraksiyonla-
ra, hiziplere bölünüyordu; bazı aşırı sol gruplar,
kendi aralarında uzlaşma yerine, rejimi yıkmak
için Nazilerle işbirliğini bile terccih ediyordu.
Aralarında hiçbir fark bulunmayan partilerin "**li-
der**" leri, "**Ufak olsun benim olsun**" düşüncesi
ile başkaları ile değil işbirliğini, görüşmeyi bile
kabul etmiyordu.

Sorunlara çözüm üretemeyen Alman Meclisi,
sonunda 31 Temmuz 1932'de erken seçim yapıl-
masını kabul etti; bu seçimle ülkenin önü açıla-
cak, dış borçlara ve işsizliğe çare bulacak bir yö-
netim iş başına gelecekti. Bazıları, istikrarlı bir
hükümet kurlması için, seçimlerden önce Seçim
Yasası'nda değişiklik yapılmasını istiyordu; ama
buna zaman bulunamamıştı.

1932'de yapılan ilk seçim, ne istikrar sağladı ne
de dağınıklığı ortadan kaldırdı; ancak Naziler oy-
ların yüzde 37.4'ünü alarak en güçlü parti oldu-
lar. Bu durumda hemen yeni bir seçim gerektiği
anlaşıldı. Yüzde 5-10 oranlı partiler bir hükümet
kuramayınca, rahatsızlık daha da arttı. Nazileri
durdurmak, ona karşı bir demokratik set oluşturma-
k için çabalar da gösterildi. Fakat solun tem-
silcileri, "**demokratik sol**", "**sol demokrasi**",
"**sosyal demokrasi**", "**sosyalist demokrasi**" vb.
kavramlar üzerinde sonu gelmez akademik tartış-
malar dışında hiçbir sonuca ulaşamadı. Merkez
sağda da bütün partiler birbiriyle kavgalıydı.
Yine de toplumda bazı kesimler, tehlike karşısın-
da silkinmişlerdi ve "**zorunlu olarak**" yapılan 6
Kasım 1932 seçimlerinde Nazilerin oy oranının
yüzde 33.1'e düşmesini sağladılar. Buna karşılık
diğer bütün "**büyük**" partilerin oy oranları yüzde
8.8 ile 20.4 arasında oynuyordu; onlarca küçük
sol parti ise oyların toplam yüzde 5.8'ini almıştı.

Yeniden pazarlık yapıldı, ama bir türlü hükü-
met kurulamıyor, ülke kararnameler ile yönetili-
yordu. 3 Aralık 1932'de başbakanlığa getirilen
General **von Schleicher** de başarılı olamayınca,

aşırı sağcı bir başka partinin desteğini alan Adolf Hitler, 30 Ocak 1933'te Cumhurbaşkanı **Hindenburg** tarafından başbakanlığa atandı.

Kamuoyu, Nazilerin iktidarını normal karşılacak biçimde hazırlanmıştı. Yaygın inanç şöyleydi: **“Madem demokrasi var, seçmen iradesine saygı göstermek gerekir. Bir kere de bu partiye şans verelim. Adam zaten değiştiğini söylüyor. Hem bu ülkede yasalar var, kurumlar var, hele hele ordu var. Ayrıca on iki kişiden ibaret hükümette üç Nazi yer alıyor; Hitler, Göring, bir de İçişleri Bakanı Frick. Onlar da asla olumsuz bir şey yapamaz, on ikide üç kişiler. Hem zaten üç ay içinde bunlar da başarısız olur ve çekilirler. O zaman yeni seçimlere gidilir, halk da bunları görmüş olur ve bu iş biter.”**

İşler gerçekten bir ay içinde bitti ama başka biçimde. 27 Şubat 1933'te Reichstag (Meclis) binası yandı. Daha o akşam, bu saldırının Komünistlerin marifeti olduğu ilan edildi ve hemen ertesi gün, 28 Şubat 1933'te **“Halkı ve Devleti Koruma Kararnamesi”** olağanüstü yetki yasası çıkarıldı. Anayasadaki bütün haklar kaldırıldı, sayısız suç için ölüm cezası getirildi. Bir iki gün içinde bütün **“vatan hainleri”** toplandı, bir iki hafta içinde her kentte toplama kampları kuruldu. İlk temizleme dalgasında öldürülmemiş, **“kaçarken vurulmamış”** veya yurt dışına kaçamamış bütün parti liderleri, her renkten solcular, liberaller, muhalifler, Yahudiler, **“milli örf ve âdetlere uymayan”** insanlar bu kamplara tıkıldılar. **“Liderler”**in çoğu, o kamplarda enselerine birer kurşun sıkılarak veya ağır işkencelerle öldürüldüler.

Ortalık biraz temizlendikten, **huzur ve düzen”** sağlandıktan (!) sonra, Naziler 5 Mart 1933'te son bir göstermelik seçim daha yaptılar ve bu son seçimde oyların 43.9'unu aldılar. Propaganda Bakanı **Goebbels**, günlüğüne not düşti. O gün: **“Sayıların ne önemi var? Devletle efendiler biziz!”** Totaliter bir rejim için mutlak çoğunluk gerekmiyordu.

Almanya yıkıldığında, 1945 Mayıs'ında aile-

si ile birlikte Amerikan kuvvetlerine teslim olan, rejimin iki numaralı adamı Göring, mahkemeye çıkarılacağını duyunca büyük tepki gösterdi.

Nürnberg Savaş Suçları Mahkemesi'nde Amerikalı Başsavcı'nın **“demokrasiyi, insan haklarını çiğneme, insanlık dışı bir rejim kurma”** suçlamalarına bağırarak şöyle karşılık verdi: **“Biz halka gerçeği söylemiştik, sadece iktidara gelene kadar demokratik yollara başvuracağımızı açıklamıştık. Halk bizi bilerek seçti, bizi istedi. Bizi yargılayamazsınız!”**

İşte böyle. Fakat bu anlatılanların bizim ülkemizle herhangi bir ilgisi, ilişkisi olabilir mi ki!..

**Mersin Üniversitesi Kurucu Rektörü*

Desen: Orhan Özdemir

ÜMİT SARIASLAN'A...

ALİ F. BİLİR

Ali F. Bilir - Foto : Erkan Özaydın

Değerli dostlarım Şair Yazar Abdülkadir Paksoy ile Ümit Sariaslan, Ankara'nın havasından bunalдықça, yaşadığım Mersin'in Gülnar ilçesine bize gelirdi. Birlikte şiir ve sanat dolu güzel birkaç gün geçirirdik.

Hacıbektaş Aydınlığı (1992), Sözün Kanadında (1994), Başak ve Asma (Abdülkadir Paksoy ile) (1996), Güz Hevenklerinde (1998), Köprüler ve İnsanlar (1998), Melâmi Neşesi (2000), Anadolu Anadolu (Abdülkadir Paksoy ile) (2001), Görüntü ve Gerçek (2004), Demir Ağlardan Örümcek Ağlarına: Cumhuriyet ve Ötesi (2004), Cumhuriyetin Mimarları (2005), Cumhuriyet Treninden Tanzimat Trenine (2007), Dilin Gecesinde (2009), Aramızdan Ayrılışının 80. Yılında Bruno Taut (2017) kitaplarının yazarı Ümit Sariaslan'ı 31 Aralık 2021 tarihinde sonsuzluğa uğurlamıştık.

Geçenlerde not aldığım defterlerimi karıştırırken, Ümit'in Gülnar'a bir gelişinde, eczanede bu defterlerimden birine hemencecik el yazısıyla yazıverdiği dizelerle karşılaştım. O günleri onun gevrek kahkahasını anımsayarak çok duygulandım. Ölüm yıldönümünde ona kendi dizeleriyle seslenmek istedim.

Ümit arkadaşım, Ankara'daki apartmanın bodrum katında, sığınağım dediğin kütüphanende iğneyle kuyu kazarcasına araştırıp yazacağın kitaplarından okurlarını, Abdülkadir ile beni de güzel sohbetinden, dolu dolu attığın kahkahalarından yoksun bıraktın. Sevgili dostum yıldızlar yoldaşın olsun!

ÜMİT SARIASLAN

GÜLNAR HATIRASI

Ali Baba'ya sevgiyle

Şimdi Gülnar'da Ali'nin
eczanesinin önünde
oturmuş bir iskemleye
çay söylemek / söylemeli
çınarlı kahveden
kuş seslerine karışsın diye
çarşının şarkısı

başımın üstünde
solgun bir fotoğraf arkılığı
biraz yad yabancı buraya
ama olsun
dağ var ya arkamızda
elinizi uzatsanız denizdesiniz
suya düşünce dağın gölgesi
çöker yavaş yavaş
kendi dalına tüner akşam
yükselebilir yükselir
dağı yutar karanlık
mor mürekkebi suların
hiç su olunmamış kıyılarına
çevirir gözlerini
sözün yarasına

Temmuz 2005

ŞİİRİMİZDE KADIN RÜZGÂRI

AYDAN YALÇIN

Aydan Yalçın

Şiir, duyarlılık ve incelik isteyen, duyguların ışığında şekillenen ve estetik birikim gerektiren bir sanat dalı olduğu içindir ki; yapısı gereği erkeğe göre daha duygusal olup, inceliklerle bezenmiş olan kadına her zaman yakışmıştır. Yakışmıştır, çünkü şiirin inceliği ve lirizmi kadın sesinde ve yüreğinde çok daha iyi şekil alır. Almasına alır da; halen kadını ikinci sınıf vatandaş olarak gören, ruhen ve bedenen alabildiğince sömüren, ezen, adaleti susturup kadına şiddeti ve çocuk tacizlerini gündemin birinci sırasına oturtan, yüzü batıya dönük (!) ayakları doğuya giden erkek egemen bir iktidarın elinden sımsıkı tutan bir toplumda ‘kadın şair’ olmak hiç de kolay olmayacaktır. Belki de bu yüzden ‘şair’ kimliğini almış erkeklerin çok çok altındadır ‘kadın şair’ sayısı. Belki de bu yüzden şiire oldukça geç başlamış, ilk kitabını oldukça geç almıştır eline. Zaten antolojilerde de fazla yer verilmez onlara. Hatta yazar

kimliğini gizlemek durumunda bile kalmışlardır çoğu zaman. Çünkü eril düşünce öncelikle sanatın yaratıcısı değil konusu olarak bakar kadınlara. Başta koca, çocuk, akraba olmak üzere toplumsal baskılar nedeniyle estetik ve sanatsal birikimini erkek şair kadar rahat kullanamayan kadın şair, elbette susmayacak, engelleri aşacak, şiirde kadın rüzgârını özgürce estirip yazın hayatında ‘ben de’ varım diyecektir. Tıpkı, kadını her alanda ele geçirmeye çalışan eril zihniyetin ve yerleşik ahlâkın üstüne bir sağanak olup olabildiğince yağmak isteyen, ciğerlerini şiirin rüzgârıyla doldurup Ah’lar Ağacı’na üfleyen, ne yazık ki çok genç yaşta kaybettiğimiz **Didem Madak** gibi:

*Çiçekli şiirler yazmama kızılıyorsunuz bayım /
Bilmiyorsunuz darmadağın gövde mi
Çiçekli perdelerin arkasında saklıyorum / Ka-
ranlıkta oturuyorum, ışıkları yakmıyorum*

Çalar saat zembereği boşalana kadar çalıyor /
Acı veren bir sevişmeyi hatırlıyorum

Bir bıçağın gereksiz yere parlaması bu / Yıllar-
dır kendini bulutlarda saklayan

İllegal bir yağmurum / Bir yağsam pahalıya
mal olacağı... ¹

1

Kimlere, nasıl, ne zaman, ne kadar pahalıya mal olacakları bilinmese de şiirin göğünde git-tikçe çoğalan, ağırlıkları her geçen gün katlana-rak artan, belki de önce yok edip sonra yeniden doğuracak olan sağanaklara gebe bulutlar gibidir şair kadınlarımız. Şiirimizde kadın şairlerimiz ilk nereden yola çıkıp bugün nereye geldiler? Şi-irlerinde kadın rüzgârını ne zaman, nasıl ve ne şekilde estirdiler? Belli ki yerleşik ahlâk ve eril zihniyetle büyük kavgalar vererek ‘şairlik’ kim-liğini elde ettiler. Kadın şairlerimizin baştan beri verdikleri ve halen de vermekte oldukları bu bü-yük kavgayı (ki bu kavga birçok alanda olmuş-tur) şiirlerinden yola çıkarak ülkemizde yaşanan toplumsal ve siyasal dönemlerin izlerini de göz ardı etmeden inceleyelim.

Batılı kadının istekleri de batılı erkekler tara-fından hemen kabul görmedi kuşkusuz. Bu ka-zanımları elde etmek oldukça çatışmalı uzun bir zamana yayıldı. Evden sokağa çıkabilmek, çalış-ma hayatının birer öznesi olmak, yeni iş alanları yaratmak gibi hamlelerin karşılığını bulmasında, kol gücünden çok zekâ gücünün önem kazanma-sında sanayi devriminin önemli bir rolü olduğu-nun altını çizmemiz gerekir. Kadının özgürleş-me mücadelesi Türkiye’nin değişimine paralel gitmiştir. Ancak günümüz şiiri kadın rüzgârında yola çıkmadan önce, yaşadıkları dönemlerden günümüze bıraktıkları şiir bilgisi ve estetiğiyle günümüze ışık tutup edebiyat tarihimizde derin izler bırakan Divan edebiyatı kadın şairleri ile yine o dönemin kadın halk şairlerini tanımamız, şiirlerinde yol almamız, artlarında bıraktıkları rüzgârı enikonu ciğerlerimize çekmemiz gerekir.

Tanzimat Fermanıyla yüzünü batıya dönen Osmanlı dönemi kadın şairleri, Batı edebiyatı et-kisinde olup divan geleneğinde eserler vermişler-dir. Ancak, geleneksel dönemden günümüze ka-

dar gelen, divan edebiyatı tarihi hakkında bizlere bilgi veren tezkirelerde kadın şair sayısı iki elin parmakları kadardır. Çünkü divan şiirinde kadın rüzgârı bir tek sarayda ya da saray çevresinde ye-tişmiş, özel eğitim almış kadın şairler tarafından esmekteydi. Ancak bu rüzgâr, yerleşik ahlâkın ve eril zihniyetin kontrolünde tek bir yönden ‘eril bir dil’ ile eser. Dünyevi aşk ve ilâhi aşk olarak şai-rin dünya görüşüne göre şekillenen divan şiirinde ‘aşk’ izleği şiirin merkezini oluşturur. Ancak bu aşk; acı çeken ve asla sevdiğine kavuşamayıp aşk şarabıyla sarhoş olan ‘aşık’ ile aşığına acı çek-tirip ilgisiz davranan acımasız ‘maşuk’ arasında gider gelir. ‘Mazmun’ adı verilen benzetmelerle yazılan divan şiirinde, şair mazmunları ne kadar yerinde ve ustaca kullanmışsa şiiri o kadar başa-rılı olacaktır. Ancak gel gelelim kadın şairler söz sanatlarını ne kadar güçlü kullansalar da erkek egemen bir toplumda ancak ‘eril bir söylem’in ardına gizlenerek var olabilecekler ve ancak eril bir dil ile yazabileceklerdir şiirlerini.

Divan edebiyatının geleneksel dönem kadın şairlerinden **Mihri Hatun** (1460-1506) gazelle-rinde kadın ruhunu yansıtması ve kadın kimliği-ni göstermeye çabalamasıyla dikkat çeker. Hatta örtülü de olsa ve daha sonra eril çevre tarafından acımasızca eleştirilip dedikodulara maruz kalsa da sevgilisinin adını (İskender’i) şiirinde kullan-maktan imtina etmez. Ancak o zaman ölümsüzlük suyunu içebilecek ve kıyamete dek ölmeyecektir. Çünkü, Müslümana benzeyip yüzünden nur akan o kafir görünümlü sevgiliyi (İskender’i) gece karanlığında da olsa apaçık görebilme saadetine erişmiştir. *Nûr akar gördüm cemâinden eğerçi zâhirâ / Kendisi benzer Müselmana libası kâferî / Erdi çün âb-ı hayate Mihri ölmez haşrede / Gör-dü çün şeb zulmetinde ol âyân İskender*’i.² Yine Divan şiirinde ‘kadın’ rüzgârını estirmeye çalışan bir diğer kadın şairimiz ise Mihri Hatun’dan üç yüz yıl sonra karşımıza çıkan Leylâ Hanım’dır. **Leylâ Hanım**, (?-1847) özgürlüğüne düşkün, erkek egemenliğine gazellerinde karşı çıkarken arzularını baskılamaz hatta biraz daha ileriye gi-derek sevgilisini bir gece tenhada, iki kişilik bir meclise davet eder. Çünkü yedi denizin suyu bir

¹ Grapon Kâğıtları, Didem Madak, Metis Yay.2012, s.48

² Divan’dan Günümüze Türk Kadın Şairler Antolojisi, Mustafa Sever, Yön Yay. 1993. s.7-8

araya gelse bile söndüremeyecektir içinde yanan aşk ateşini: *Teskîn edemez âteş-i aşkım yedi der-yâ / Yok fâide zira / Gel meclise, zevk eyleyelim bir gece tenhâ / Bir sen, biri Leylâ.*

İlahi aşk yolundan giderek tasavvuf yolunda ilerleyen kadın şairlerde ise şiirin rüzgârı dünya ötesinden eser. Amaçları, Tanrı'ya kavuşup kendi benliklerini bulmak ve böylece ebedi sonsuzluğa erkmektir. Çoğu Alevi-Bektaşî geleneğine sahip 'Bacı' ünvanı da alan kadın şairlerimiz nefeslerini halk şiiri formatında genellikle hece vezninde söylemişlerdir. Kalbini kuşkulardan ve kötülüklerden arındırıp "İlâhî sevgilinin (Tanrı) aşkına düşesin ki onun yolunda ilerleyebilesin" diyecektir bir nefesinde **Bânû (Cevheriye) Bacı** (1864-1914): *Dost derdine düşmeyen can / Semt-i yârî dolanır mı / Kalbi mutmein olmayan / Hak nut-kına inanır mı.*³ Bânû (Cevheriye) Bacı ile aynı dönemde yaşayan bir diğer kadın halk şairimiz 1870 doğumlu Şah Kulu Sultan Tekkesine bağlı olan **Zehra Bacı**'dır. Zehra Bacının bir nefesinde kadını aşağı gören eril zihniyete karşı sözünü sakınmayan müthiş başkaldırısı bizleri hayran bırakır. Zehra Bacı nefesinde kadına 'nâkıs' yani 'eksik etek' diyen eril zihniyeti önce Muhammed peygambere şikâyet edecek, sonra bu eril düşüncüyü yerecek ve asla kabul etmeyecek hatta gerekirse erkeksiz bir dünyanın da var olabileceğini söyleyecektir. Zehra Bacı, kadını yeren ve eksik etek olarak niteleyen erkek bakışına bunun bir saçmalık, hiçbir şey elde edilemeyecek boş bir dava olduğunu söylerken 'kadın rüzgârını' şiirinde oldukça sert estirir: "*Ya Muhammet bize nâkıs diyorlar / Nedendir erlerin bu hataları? / Ehl-i Beyte karşı düşkün olurlar / Çünkü doğru değil iddiaları / Abes bir şey halk etmemiştir Hüda / Nâkıslığı kabul etmeyiz asla / Bacılar büyüttü işte esselâ / Bu dünyaya gelen evliyalı... / Sanmayın ki ersiz olmaz dünyayı / Düşünün bir kere Meryem Ana'yı / Pedersiz doğurdu koca İsa'yı / Bacıların yoktur müdaraları / Ey erler, biz sizden dünyada eriz / Çünkü size hürmet ederiz/ Gittiğiniz yolda hep beraberiz / Gütmeyiniz böyle boş davaları.*"

Cumhuriyet Dönemi'ne geldiğimizde ise; bu dönem kadını ve kadın şairlerini daha iyi an-

layabilmemiz için Osmanlı dönemindeki kadının konumunu hızla değiştirmeye ve dönüştürmeye başlayan Tanzimat ve Meşrutiyeti dönemlerini incelememiz gerekir. Çünkü Osmanlı toplumunda Tanzimat ve Meşrutiyet önemli dönüm noktalarıdır. Tanzimat fermanıyla yüzünü batıya dönen Osmanlı toplum yapısı, hızla siyasi, hukuki, sosyal ve kültürel alanlarda değişmeye başlamıştır. Batıda görülmeye başlanan feminist hareketin dalgaları ülkemize de sızmış, 'kadın hakları sorunu' ilk kez bu dönemde bir sorun olarak görülmüş tartışılmaya başlanmıştır. Ancak bunu sorun olarak görüp bu konudaki eserleri ne yazık ki kadın yazarlar yerine yine erkek yazarlar vermiştir. Erkek yazarlarca ele alınan yapıtlarda kadına biçilen rol ise; iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir kadın olmaktadır.

II. Meşrutiyet, kadınların yaşamlarındaki bazı değişimlere biraz daha hız kazandırsa da ancak Cumhuriyetin ilanı ile 'kadın hakları' sorununa ciddi çözümler aranmaya başlanmıştır. Özellikle eğitimin artırılmasıyla birlikte kadınlar kamusal alanda, iş hayatında daha çok görülmeye başlanır. Cumhuriyet öncesi dönem kadın şairlerinden biri hariç (Nezihe Yaşar) hepsi de Divan edebiyatı etkisinde özel eğitim almış üst tabakadan kadınlardır. Leyla Saz (1850-1936), Mahşah Hanım (1864-1933), **İhsan Raif** (1877-1926) belli başlılarıdır. Bu dönem kadın şairleri daha çok kahramanlık, aşk, yalnızlık, kadın, mutsuzluk, ölüm konularında şiirler yazmışlardır. Şiirlerinde yalın bir dil kullanıp milli edebiyat akımı etkisinde yazan İhsan Raif, her gün ölümle burun buruna yaşadığı ürkütücü günlerini ve vatanı için duyduğu büyük endişeyi "İstanbul" şiirinde şöyle dile getirir: *Sen ey Raif kızı aşkı vatanla / Geçirdi ömrünü ahü figanla / Şu dört yıl içinde dökülen kanla / Kalbimde ölümün korkusu vardır*⁴

Yine aynı dönem kadın şairlerinden 'kadın mücadelesi'nde sınıfsal bir tavır alan **Nezihe Yaşar** ise emekçi sınıfın hem içinde hem de safında yer almasıyla diğerlerinden ayrılır. O, dönemin diğer kadın şairleri gibi eğitilmiş olmayıp orta ve üst sınıftan gelmemektedir. Üç çocuğuyla hiçbir yardım almadan ağır koşullar altında sürekli çalışarak hayatta kalmaya çabalamaktadır. Üzüntü,

³ Age, s.28

⁴ Sombahar Şiir Dergisi, Kadın Şairler Altarı, Sel Yay.1994, s.175

açlık, zorlu hayat şartları, umutsuzluk, yoksunluk, öfke ve özlem şiirlerinin temel izlekleridir. Nezihe Yaşar şiiri, onun hayatının içinden öfke rüzgârıyla harmanlanarak eleştirel bir dille gelir. “Ekmek ve Kömür İhtiyacı” şiirinden karınlarını bile doyurmada güçlük çektiği yetim çocukları için bir anne olarak duyduğu acıdan yola çıkarsa da aynı tabakada olan tüm insanlar için seslenir. Bu duruma, bu çaresizliğe kayıtsız kalan yönetime kırılgın ve öfkeli Nezihe Yaşar: *Mahalle ekmeği çıkmazsa iş fenalaşıyor / Çoluk çocuk dökülüp yollara aç ağlaşıyor / O gün hamur çamur ekmekler onbeşe satılır / Para da yoksa yetim yavrularla aç yatılır / Elimde iğne kalem var da ben de muhtacım / Yetim Vedat’ım ile kırk sekiz saat-tir açım / Çalışmak isterim iş yok bu hâle hayranım / Bu aç yetime bakıp ağlarım perişanım*⁵

“Ey işçi! / Boynundan esaret bağını parçala, kes, at! / kuvvetedir hak, hakkını haksızlara anlat” dediği ‘1 Mayıs’ şiiriyle işçiyi emeğine sahip çıkmaya ve patrona karşı direnmeye çağıran Nezihe Yaşar, bu şiirinden dolayı gözaltına alınmış, evi aranmış, şiirleri yok edilmiştir. Nezihe Yaşar ile Sosyalist Gerçekçi Şiirde de kadın rüzgârı hissedilmeye başlanır. Kendinin olduğu kadar milletin de sesi olan Nezihe Yaşar şiirlerinde sık sık yönetimi sorgulamaya başlar: *Zavallı milletin karnı aç dört buçuk senedir / İaşe meselesi hal-lolmuyor bu nedir / İaşe nazırı etrafa eylemezse nigâh / Bu ihtikâr edecek yakında milleti tebah / Şaka yok esnafa vallahi yüzde bin kazanır / Bu ihtikâra millet nasıl dayanır*.⁶ Nezihe Yaşar kadar sert dille olmasa da Sosyalist Gerçekçi Şiir örneklerine Cumhuriyet dönemi kadın şairlerinden **Şüküfe Nihal**’de de rastlarız. Çevresinde olup biten acıları ve yoksullukları görüp bundan büyük üzüntü ve öfke duyan bir duyarlılıkla yazar şiirlerini. Özellikle çocukların ağır koşullarda çalıştırılmalarına karşı başta kadınlar olmak üzere yönetimi ve toplumu uyarıp onlara sorumluluklarını hatırlatır. Medeniyetin ve şatafatın insanların acı ve ıstıraplarını örtüyor olmasını cemiyete yükleyerek eleştirel bir dille şiirine yansıtır. Direkt olarak suçlamasa da bu bir nevi Cumhuriyete duyulan kırılganlık gibidir: *Günahsız bir mahkûm*

bu: hükmü veren cemiyet / Şöhretler yığın yığın / İcatlar, ihtiralar, yükseliş, medeniyet / Ne işine yaradı mustarip insanlığın... / Nerde medeniyetin kör olası gözleri / Bu açlar alayını / Yüklemede on iki yaşında bir çocuğun / Narin omuzlarına.⁷ “Cinsiyet temelinde kesin şekilde ayrılmış, erkek şerefının kadınların davranışıyla yakından bağlı olduğu bir toplumda, kadınların kamu yaşamına katılmaları ancak, saygınlıklarını koruma ve erkeklere kendilerini cinsel nesne olarak sunmama yönünde verdikleri kuvvetli işaretlerle mümkün olabilirdi. Cumhuriyetin peçesiz “yeni kadın”ı kimliğine yeni sınırlar çizen davranış kuralları benimsedi. Koyu renkli kostüm, kısa saç, mak-yajsız yüz. Bu yalnız kendilerini çalışma hayatına adanmış kadınların süse ayıracak zamanlarının olmadığını göstermekle kalmıyor, aynı zamanda güçlü bir sembolik zırh görevi de görüyordu.”⁸

Cumhuriyetin ilk kuşak kadın şairleri daha çok ‘kadının toplumu aydınlatma görevini’ öne çıkarmışlar, bu yüzden aşkı yaşamaktan ve anlatmaktan utanmışlardır. Erkek egemen zihniyetle bir dertleri yoktur onların. Eril bakış açısının dışına çıkmaz hatta onu kadına görev atfederek yeniden dönüştürür. Çünkü öncelikli görevleri devletin onlara yüklediği ‘muallime’ görevidir. Tıpkı bir Cumhuriyet dönemi kadın şairi olan **Halide Nusret Zorlutuna**’nın “Fikir Kadını” adlı şiirinde belirttiği gibi: *Başka hiçbir tip dolduramaz onun yerini / Bazı bir muallimdir, coşkun fikirlerini / Coşkun bir hararetle genç dimağlara saçar / Nurlu göklere doğru bin bir pencere açar / Onun sesi ‘İyilik’in, ‘Güzellik’in sesidir / Elindeki meş’ale Hakk’ın meş’alesidir*. Zorlutuna, şiirlerinde ‘kadın’ı ön plana çıkarmış. Devletin olmasını istediği kadın tiplerini (ev kadını, iş kadını, fikir kadını...) şiirleştirmiştir. Onun için bir ‘ev kadını’ tipi evini bir mabet olarak görecekti, kocası, çocukları ve ev işleriyle ilgilenecek, temiz ve düzenli olacak, hayatını ev ile sınırlandıracak, vatanını ve milletini sevecek, hülyalı ve yumuşak bakacak, saygın ve saygılı olacak, narinliği ve asaleti temsil edecektir: *Her ne olursa mevkîiniz yaşınız / Bu kadın önünde eğilmez mi*

⁷ Age, s.177

⁸ 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, Şirin Tekeli, İletişim Yay.1990, s.339

⁵ Age, s.176-177

⁶ Age, s.177

*başımız*⁹ Cumhuriyetin ilanından sonra doğan **Müfide Güzin Anadol** ise, bir öğretmen olduğu halde özgürlüğünü yaşayabilmek için ‘erkek olmak’ ister. Ekonomik özgürlüğü olan bir kadın olsa da toplumsal baskılar nedeniyle yapamadığı pek çok şey vardır. “Erkek Olsaydım” adlı şiirinde erkek olma özlemini şöyle dile getirir Anadol: *Erkek olsaydım / Şarkı söylerdim geceleri sokaklarda / Paris’e giderdim / Limanda dolaşırdım / İçip içip ağlardım meyhanelerde...*

Cumhuriyet’i "kadın hakları için uygun bir zemin" olarak gören **Nezihe Muhiddin** ise, daha Cumhuriyet ilan edilmeden Haziran 1923’te, kadınlara oy hakkı ve siyasal haklar talebiyle "Kadınlar Halk Fırkası"nı kurmuş, kadınların milletvekili, hatta asker olmasını bile parti programına almıştır. Ancak dönemin hükümeti, programdaki talepleri "aşırı" bulduğundan partiye izin vermemiştir. Bunun üzerine Muhiddin, talepleri daraltarak Türk Kadınlar Birliği’ni (TKB) kurmuş ve mücadelesine artık dernekte devam etmiştir. Dernek, kadınların seçme, seçilme hakkının olmadığı ilk seçimlerde inadına Nezihe Muhiddin’i aday gösterse de bu girişimler reddedilmiş hatta alaya alınmıştır. Daha sonra da TKB’yi kapatma kararı alan iktidar, Nezihe Muhiddin adını da adeta tarihten silmiştir. Bunun üzerine dernek üyeleri resmi ideolojiye karşı siyasi alanda da güçlü rüzgârlar estirip şu açıklamayı yapar: “Biz seçim haklarımızı elde etmeye dayalı olan idealimizden vazgeçmiş değiliz. Zira bundan vazgeçersek derneğimizin hiçbir var oluş nedeni kalmaz. Davamızın zaferi için ölünceye kadar çalışacağız. Bizim yaşamımız buna yetmezse hiç olmazsa bizden sonra gelenler için ortalığı temizlemiş oluruz.”¹⁰

1960’lardan 1970’lere doğru yol alınırken, 68 kuşağının ayak izleri okullarda, evlerde ve sokaklarda iyice duyulmaya başlar. Bu dönemin başında ise, kendinden sonra gelecek olanlara ışık tutan ve onlar için bir sembol olan Şair **Gülten Akın** rüzgârı vardır. Devleti sorgulayan, kadının toplumdaki yerini işaret eden, toplumsal sorunları dile getiren Nezihe Yaşar’ın izinden gider Gülten Akın. Onun şiirleri çoğunlukla bireysel

çıkışlı olup, kişisel ezilmişlik ve tedirginliği kadının duyarlılığıyla yoğurup yalın bir dille anlatır, kadınlara dayatılan edilgenliğe karşı çıkar. Kadın izleği, Gülten Akın şiirinin adeta atardamarıdır. Gülten Akın kuşağı, 1923’te kendini beklemeye alan kadın rüzgârının en kararlı haliyle yeniden esmeye başlamasını temsil eder. Onun içindir ki kendisini yorgun ve yenilgin görür. “Üşümekten Değil Korku” adlı şiirinde bakın nasıl anlatır bu yorgunluğu: *Yorgun savaşıyorsunuz, yengiler eskitti bizi / Utanırız tadına varmaktan içkilerimizin / Biri bütün güneşleri toplar; vermeye bekletir / Üşümekten değil korku, ısınır olmaktan / Yorgun savaşıyorsunuz, sevgiler ürküttü bizi*¹¹

Gülten Akın’dan el alan birçok Sosyalist Gerçekçi kadın şairimiz hızla şiir dünyasına adım atar. “Taşra Kızının Deliceleri” ile **Türkan İldeniz**, “Direnç Şiirleri” ile **Sennur Sezer**, “Umut Pembeleriyle” **Melisa Gürpınar**, “Lale Sesiylediler ve Yoktular” ile **Günseli İnal**, “Eylül Değişleriyle” **Gülsüm Cengiz**, “Deli Bal” ile **Arife Kalender**, “Dayan Ey Sevdam” ile **Ayten Mutlu** ve daha niceleri...

1980 yılından sonra şiirimizde yeni bir döneme girildi. Şiirimizde kadın rüzgârı bütün gücüyle özgürce esmeye, sınır tanımamaya başladı. Kadın, şiirde artık sadece bir nesne değil, şiirin öznesi, şiirin yaratıcı durumuna geldi. Artık kadının şairlerimiz ataerki toplumsal yapının kadını ötekileştirdiği ve erkek egemen söylemin hâkim olduğu şiire misilleme şiirler yazmaya başlayıp, kadının bir birey olarak kendini toplumda kabul ettirme savaşını, yaşamsal rollerini, kadının siyasal, sosyal ve dinsel yönden ezilmesini sorgulayan şiirlere imza attılar. Bireysel ve toplumsal sorunlara karşı direnerek, savaşarak ve her şeye karşın umudu şiirlerinde yeşerterek, bu ruhu insanlara, toplumlara aşıladılar. Onlardan birisi olan Şair **Zerrin Taşpınar** için aşk, çoğalan, kendi sesinden korkan, güldükçe gülmesi artan bir çocuktur. ‘Aşka vakit yok’ dediği “Yazılabilir mi” adlı şiirinden şöyle seslenir kırgın yüreğine: *Küskün bir yüreği sesime yüklüyorum / İnce bir gülüş geçiyor korunakları, susuyorum / Bulutlara saklıyorum bir kadını...*

Güzelliklerin hiç de uzun sürmediği, her on

⁹ Age, s.179

¹⁰ Sivil Kadın (Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum), Ömer Çaha, Savaş Yay.2012, s.151

¹¹ Kırmızı Karanfil, Gülten Akın, YKY 2008, s.93

yılda bir dümdüz edilen ülkemizde, bir de 12 Eylül 1980 faşizmi yaşanacaktır ki başta aydınlar olmak üzere, devlete muhalif her kesimden insan içeriye atılacaktır. **1980-81 yılları** şiir rüzgârının sustuğu, dağa taşu uçan kuşa acının resmedildiği yangın yıllarıdır adeta. Hiçbir kadın şairimiz bu dönemde kitap yayınlamamıştır. Yine de o dönemde, gerek içerde gerekse dışarıda olan kadın şairlerimizin buldukları her fırsatta şiirlerinde estirdikleri kadın rüzgârını ve yazınsal varlığını asla yadsıyamayız. Mutluluğun resmini yapamasa da ‘acının resmini’ çoktan yapmıştır **Arzu K. Ayçiçek**: *Karanfilin en kırmızısını istiyorum çiçekçi / işte şunu, en ortada duranı / kuşların boyunlarını vurdular / vakit dar, acele et çiçekçi! / ah usta, sen “mutluluğun resmini” yapamadın ya / biz yaptık işte acının resmini...*¹²

1980 darbesiyle derin bir yara alan sosyalist kadın hareketi, **1982’den sonra** artık farklı bir alanda mücadelesine başlayacaktır. Kadın sorunlarını ele alan feminizm ve muhalif kimlikli yeşil hareketi gelişir ve etkili olmaya başlar. 1982 ve sonrası dönem, kadının kimliğini aradığı, özel alandan kamusal alana hızla geçtiği, erkek egemen zihniyete ‘dur’ dediği, örgütlenerek toplumun dikkatini çekmeye başladığı bir dönemdir. Kitlelere ulaşma başarısını gösteren ürünlerin hızla verilmeye başlanıldığı bu dönemde roman dalında Duygu Asena’nın “Kadının adı Yok” adlı yapıtının öne çıktığını görürüz. Yeni duyarlıkların ortaya çıkmasına neden olan bu döneme, II. Yeni Akım’ın da eklenmesiyle şiirimiz farklı bir dönemece girmeye başlayacaktır. Artık şiirimizde kadın rüzgârı birçok farklı yönden esmeye, gerçekliğe yaslanan bir kurgusallığa dönüşmeye başlamış, imgenin yoğun kullanımıyla somuttan soyuta yönelmiş, tekil bir hâl almıştır. 1971 ve özellikle 80 darbesi sonrasında yaşanan kültürel yozlaşmanın ve toplumsal bellek yitiminin ne yazık ki bu gün hâlâ yaşandığı görülmektedir. Şiirde sanat kaygısının öne çıkmasıyla farklı dünya görüşlerine sahip kadın şairlerimiz 1980 yılından sonra adeta bir patlama yaparak, **1990’dan sonra ise** daha da artarak şiir dünyasına adım atmışlardır.

Kadının cinselliğinin metalaştırıldığı, ruhsal

12 Menekşeli Avlular, Arzu K. Ayçiçek, Gerçek Sanat Yay.221

kirliliğin dil düzeyine yayıldığı, erkek egemen yoz zihniyetin hâlâ zaman zaman “kadından şair mi olurmuş” dediğini duysak da kadın şairlerin buna gülüp geçtiğini biliyoruz. Çünkü onlar, güçlerini kalemlelerinden alan “mürekkep dilli kadınlardır. **Aydan Yalçın** bu hassas çizgiyi bir şiirin de şöyle çizer:

*“Tanrı ışığında yıkanan / mumdan kadınlardık / ellerimiz beyaz alev / ateşi avuçlardık / hiçliğin korkusuydu bahçemizde giz / sabır otu acısı dilimiz / çoğalsa da yüzümüzde neşe / bir yanımız iç çekişli menekşe / dalgaların gücüyüz / öfkemiz volkanın / ŞairE:mürekkep dilli kadın”*¹³

“1950-60’lar Türkiye’inde yasaklı bir alana hapsedilen ‘cinsellik’ üzerine en cesur şiirler günümüz kadın şairleri tarafından ortaya konulmuştur. Burada öncelikle doğup büyüdüğü evlerindeki anne ve büyükannelelerinin kadına dayatılan “suskunluğa ve kabullenişe” razı olmalarına karşı çıkmaktadırlar. Öncelikle yapılması gereken bu suskunluğun bir an önce yıkılmasıdır. Yıllardır kadının genlerine kadar işlemiş olan bu itilmişlik, bastırılmışlık ve susturulmuşluk duygusu, şair kadını daha çok ‘aşka ve cinselliğe’ dokunan şiirler yazmaya itmiştir. Bu şiirler ki kadının en çok baskı ve şiddet gördüğü yerlerinden başlanmıştır yazılmaya. Hem de ülkenin her bir yerinden sesini gittikçe yükselten, kadın rüzgârını özgürce estiren ‘kadın’ şiiriyle.

Şiirimizde kadın rüzgârı, **1990 ve 2000’li yıllarda** hızla esmekteyken, 2001 yılında bu rüzgârın ivmesi nedense düşmeye başlar. Ülkede yaşanan derin ekonomik krizin doğal olarak şiiri de vurduğu düşünülebilir, zira bu dönemde çok az kitap çıkabilmiştir. Daha çok bireysel çıkışlı olan 2000’li yılların şiiri, daha çok hüznün, yalnızlık, mutsuzluk, ölüm ve kaçış gibi temaları kapsar. Sesi gecede yankılanırken yaşadığı kentin orta yerinde yalnızlığı, hüznü ve kendi iç sesiyle baş başadır **Nalan Çelik**:

Gece sessiz / gece bıkkın/Yankıyım / kentin ortasında / İç sesime tutsak / bilgisayar başında / Kucak dolusu / papatya düşlerimde / Nergisler^{14/}

13 Ay Konuşsun, Aydan Yalçın, Hayal Yay.2010,s.40-41

14 Nergis (Narcissus- narsizm)Yunan mitolojisinin gölde gördüğü görüntüsüne aşık, erkek

bırakırlar kollarıma .¹⁵

Birbirinden değerli şiirlere imza atan kadın şairlerimizin şiirlerinden verilecek örnekler elbette çoğaltılabilir. Kadınlar gündelik hayatlarından yazınsal alana kadar, bin bir güçlkle mücadele ederek, dillerine, bedenlerine ve ürettiklerine sahip çıkarak şiir bayrağını dalgalandırmaktadır. Görülen o ki son dönemlerde şiirimizde kadın rüzgârı olabildiğince özgür, cesur, edalı ve kararlı esmektedir. Her geçen gün yeni kadın şairlerin de katılımıyla büyümekte, gelişmekte ve güzelleşmektedir şiirimiz. Kendilerine ait özgün sesi yakalamaya çalışarak şiir dünyamızda kalıcı bir yer edinmeye çalışan kadın şairlerimiz toplumsal duyarlılıkla, hiçbir şeyden ödün vermeden, şiir bayrağını daha ileriye götürmeye gayret ederek ve şiirlerine kadın sesini nakış nakış işleyerek yazmaktadırlar şiirlerini. Arkalarına aldıkları rüzgârla kanatlanıp ileriye, hep en ileriye gitmek ve en güzel şiirleri yazmak içindir bütün çabaları. Yeter ki şiirin önü kesilmesin, engel olunmasın ve özgür bırakılsın. Yazıma Rus kadın şair **Marina Tsvetayeva**'nın (1892-1941) o muhteşem sözüyle noktayı koymak istiyorum: *Şiir yazmak eğer mümkün değilse / Reddederim gitmeyi cennete...*

15 Kokulu Saat Çiçeği, Nalan Çelik, İnsancıl yay. 2008, s. 29

GÜLTEN DOĞRUYOL İNCESU

GÖLGEMİ TAŞIYORUM YAŞAYARAK

Doğduğun evde yinelenir anılar
Duran zamanın boşluğunda
Her yaşantının arasına bir ayraç koyarsın.

Sokak lambası mavi gülümser
Yavaşça yürürsün hayat yavaşlar.
İlk adımda kapının önünde
O içe çekilen derin nefes
Yırtar kalbini bıraktığın yerden.
Kulağımda bir türkü cınladı
Tozunu aldı ruhumun eskidiğim günde
Hissettiğim bir düş değil aklıma yansıyan
Sanki bir el değdi suratıma.

Çatıda güvercin uykusu
Ağaçların çatlağında su kokusu
Düşlerimin minderinde tanrı misafiri...

İçimde büyüyen bir can sıkıntısı
Dışarıda güz sancısı
Ve sonrası başlayan ikinci yağmuru.
Bahçede güllerin ıssız uğultusu
Gözlerimde çadır kurdu
Köşede bakışları kırılan bağlamanın tınısı.

Kireci dökülmüş duvarda çerçeveli bir resim
Gülümsüyor herkese annemle babam.
Bir dağ rüzgârında akan esintinin hüznü ile
dağıldı saçlarım
Gözyaşlarım aktı yanaklarımdan
Tadı annemdi...

Nasıl özlenir çok iyi bildiğim
Annemin sıcaklığını ilk uykularda
Babamın gözlerinin kuyusunda sakladığı
sevgi denizi.

Koca evin ıssız bir çöle dönüştüğü
Bir başımayım kendi kendimle
Hiçbir şey geçmiyor aklıma
Yaşamaktan ve gölgemi taşımaktan başka.

MUSKACI FİLOZOF

Dr. ORHAN ÖZDEMİR

Dr. Orhan Özdemir - Foto: Erkan Özaydın

Yaşamının nasıl bir yol izleyeceğini tahmin etmeye çalışan kâhinlere bakınca, eğri ya da doğru çok sayıda öngöründe bulunma isteği belirliyordu içinde. Gel gör ki öngörülerini hangi önceliğe göre düzenleyeceğinin noktasını bir türlü koyamıyordu. Kolay da değildi; olmuş ve olmakta olanların ve hepsi dilde birikiyor, günü geldiğinde yeni bir dünyanın kapılarını açabiliyordu.

Düşündükçe, düşünmeyi dipsiz kuyularda hazine aramaya benzetiyordu. Kuyudan çıkmayı başarabilse, huzura ereceğinden emindi. Ya çıkamazsa... Bu dünyadan göçüp gittikten sonra, ardından merhumun başına ne geldiyse düşünmekten geldi derlerdi çok çok.

Olaylara böyle kötümser bakmanın sırası mıydı şimdi... Evrendeki küçük bir sorunu irdelemeye kalksa, soluğunun ansızın tükeneceği duygusuna kapılıyordu. Çözüldükçe yine de çözümünü kendinde gizleyen bir evrendi içinde çırpınıp durduğu. Başını ellerinin arasına alıp doğanın gizemine dalınca adamakıllı yoruluyor, aklını rafa kaldır-

mış bir zavallı kimliğine bürünüyordu. Neden kendini bu kadar zora sokuyordu ki... Bu dünyada olup bitenleri anlamının bir kolayı vardı mutlaka. Yaşama çaresiz insanın penceresinden bakmak bir çıkış yolu olabilir miydi?

Sıkıntısından sakalını sıvazlayıp dururken, nereden estiyse eskiden beri bilinen muska yazma geleneği takıldı aklına. Çok önemli bir buluşun eşigindeymiş gibi kalkıp muskacılıkla ilgili kitaplarını karıştırmaya başladı. Zaten çocukluğundan beri çevresindeki muskacıları çok iyi gözlemlediğinden kuşkusu yoktu. Gerçi bir çıkar beklemeden yazanlar da vardı; ama muska yazmak, karşısındakinin çaresizliğinden yararlanarak çıkar elde etmede bir araç olarak kullanılıyordu daha çok. Üstelik muska yazmasını destekleyecek Tanrısal bilgiye de sahipken neden olmasındı...

Uzun aranışlardan sonra ilk işi, evinin kapısına çok da dikkat çekmeyen, üstte Arap harfleri altta da Latin harfleriyle yazılı "Muska Yazılır" tabelasını asmak oldu. Tabelayı önce Arap harf-

leriyle yazmayı, Arap harflerinin kutsal ve gizemli bir hava veriyor olmasından dolayı tercih etmişti. Zaten mahallede Arap harflerini okuyup yazabilenler yok denecek kadar azdı. Arap harflerini okuyamamaları da, yalnızca Kur'an yazısı olduğu için bu harflere içten bir saygı duyuyorlardı. Muska yazmanın yasal olmadığını bilmesine karşın, tabelayı asmakta bir sakınca görmemişti. Ondan önce muska yazanlar, muska yazmanın yasak olduğunu bilmiyorlar mıydı sanki diye geçirdi aklından. En az onlar kadar cesaretli olması gerektiğine inandırdı kendini. Ne olacaksa olsun, kararından dönmemeliydi.

'Muska Yazılır' tabelası, onun Arapça okuyup yazdığını bilenlerce olağan karşılanırsa da Muhsin gibi üniversitede okumuş bir insanın muskayla ne yapmak istediğini merak edenler de az değildi. Meraklı mahalleliler bir bahaneyle birer ikişer muska yazdırmaya gelirken, kısa zamanda gelenlerin sayısının artması gözlerden kaçmıyordu. Bu beklenmedik ilgiden dolayı, adı Muhsin yerine Muskacı Filozof'a çıkmıştı. Muska yazdırmaya gelenleri güler yüzle karşılaması, onlarla sohbet etmeyi çok önemsemesi, yazdığı muska karşılığında herhangi bir ücret almaması onu daha bir sevimlileştiriyordu. Sohbet bitiminde Latin harfleriyle yazdığı muskayı sarıp sarmalayıp üçgen biçimine getirerek kutsal bir görevi yerine getirmiş gibi karşısındakinin eline tutuşturuyordu. Yalnızca bir şartı vardı. O da muska sahiplerinin muskalarını bir ay sonra açıp okumasıydı. Kendisi okuyamıyorsa başka birine okutmasının bir sakıncası yoktu. Ancak muskalar bir aydan önce açılmamalıydı. Aksi halde bir etkisi kalmayabilirdi.

Filozof Muhsin'in kumral sakalı, konuşma dilinin duruluğu muska yazarken ona tam bir İlkçağ filozofu havası veriyordu. Çevrede onun felsefe alanında doktoralı olduğunu bilenlerin sayısı üç beş kişiden fazla değildi. Bir devlet kurumunda iş bulamaması nedeniyle, babasının mobilyacılık mağazasındaki işlerine yardımcı oluyordu. Yaptığı işler kendisine hitap etmediğinden, sürekli başka bir şeyler denemeye çalışıyordu. Durup dururken iş denilebilirse eğer, bu muska yazma işini icat etmişti.

Bir düşünce karmaşasının içinde boğulup kalmaktansa, muska yazmak gibi bir çıkış yolu bul-

duğuna seviniyordu. Gel gör ki bu işin sonunun nereye varacağını kendisi de tam olarak kestiremiyordu. Mahallelilerin gittikçe artan ilgisini görünce, meğer ne çok sohbet etme gereksinimi varmış insanların diyordu iç sesi. Zavallılar daha sohbetin başında dertlerini unutuyor, zaman ayırıp kendileriyle sohbet eden becerikli bir muskacıyla buluşmanın tadını çıkarıyordu. Özellikle kadınlar, muska karşılığında bir şey ödemeseler de çay içerken sohbeti koyulaştırmak için yanlarında mutlaka tatlı ya da tuzlu yiyecekler getiriyorlardı. Sohbetin konusunu gelenlerin talepleri belirliyordu. Kimi hastalığından kurtulmak, kimi düşmanlarının gazabından korunmak, kimi de sevdiği kız kendisinden uzaklaşmamasın diye ta uzaklardan muska yazdırmaya geliyordu. Zaman zaman özel sorunlar da konuşulabiliyordu. Hayvanlar söz konusu olduğunda, her biri evinde beslediği kedi, köpek ve kuşunu anlatmaktan büyük bir zevk duyuyordu. Arada sırada kısa bir öykü okumak da beğenilen etkinlikler arasındaydı. Hele evde kapalı kalmaktan çok sıkılmış olan hanımlar, buraya gelip sohbetlere katıldıkça içlerinin açıldığını, sanki sırtlarından ağır bir yük kalktığını belirtiyorlardı sık sık.

Çaylı kekli sohbetler sürerken bir aylık süre de dolmuştu. Muskasını ilk açan leblebici Hasan Efendi olmuştu. Muskasında Yunus Emre'nin "Bir niceye saldı emir / Devlet ile sürdü ömür / Yanan kömür kızan demir / Ökse çekiç salan menem" dizeleri yazılıydı. Süheyla Hanım'ın şansına Karacaoğlu'nun "Karacaoğlu der ki dosta sarılam / Su değilim bulanırsam durulam / Bu dünyada sevdiğine sarılan / Ahrette sorgu sual yoğ imiş" dörtlüğü çıkmıştı. Saz çaldığı ve güzel türkü söylediği için sık sık dost sohbetlerine çağrılan türkücü İsmail, hiç beklemezken muskasından bir Nasrettin Hoca fıkrası çıkmasına çok sevinmiş görünüyordu.

Muskasından çıkan kısa yazıları okuyanlar, yüzlerinde alışılmadık bir tebessümle soluğu yeniden Filozof Muhsin'in evinde alıyordu. Serap Hanım gülererek "Yahu Muhsin, bunlar nasıl muska böyle? Ne güzel şeyler yazmışsın. Ya ululardan güzel bir söz ya da ozanlarımızdan anlamlı dörtlükler... Okuyunca insanın gönlü rahatlıyor." diyerek diğerlerine öncülük etti. Güzel ev yemekleri yapmasıyla tanınan Fatma Hanım "Muska yazdırdık-

tan sonra başımın ağrısı geçmişti. Ama içindeki yazıyı okuyunca hem şaşırdım hem de çok mutlu oldum.” demekle yetindi.

Açılan muska yazıları arasında, insanları karşıt gruplara ayırıp çatıştırmak yerine doğal afetlere ve felaketlere karşı kararlı bir güç birliği oluşturması gerektiğine işaret edenleri de vardı. Gerekçe olarak da doğal afetlerle gelen felaketlerin insanlar arasında hiçbir ayırım yapmadan onları ölüme götürmesi, bu durumda herkesin herhangi bir ayırım yapmaksızın birbirinin yardımına koşması gösteriliyordu. Dayanışmaktan, barış içinde yaşamaktan daha güzel bir şey olabilir miydi?

Çok sayıda muska sahibi, muskasındaki yazının yorumlanmasını isteyince, Filozof Muhsin çözümü yorumların ortak toplantılarla paylaşılmasında gördü. Bundan sonra muska yazılarıyla ilgili yorumlar, katılanların belirlediği bir günde yapacakları toplantıda tartışılacaktı. Yorum yapmak isteyenler, söz alarak düşüncelerini açıklayabileceklerdi.

Toplantılarda düzenli olarak katılanların her biri diğerinin yorumunu dikkatle dinliyor, konuyla ilgili sorular yöneltiyordu. Yörede tanınmış kimi bilge insanların toplantılara çağırılması da birlikte alınan kararlar arasındaydı. Başkaca etkinlikler de eklenince, bilmenin önemini düşündü Muhsin, bir de dil içi hiçbir şeyin anlamsız ve anlaşılmasız olmadığını. Bütün mesele karşıdakini dinleyip anlayabilmekteydi.

Muska metinlerinin yorumları bittiğinde, toplantılara katılanların her biri yaşına başına bakmadan önemli bir okulu başarıyla bitirmiş gibi mutlu ayrılıyordu Muhsin’in evinden. Belki de filozof olmak için felsefe okullarını bitirmiş olmak yerine, küçük bir muska yazmak yeterli olabiliyordu.

Bedriye Korkankorkmaz

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

MÂNÂ ÂLEMİ

bilge bilgeyi yaşlandırır
baston bastonu kırar
taşsaydı anlamın deryası
ceninler anne karnında konuşurdu

can da
tahtta, bahtta geçici
korkuluğu olma devranın
bitlenecek kefen bezin

erememişsen irfanına bu âlemin
serçenin kanatlarında uçamazsın
özüne, erdemine yabancıysan
genç de yaşlı da ölsen aynı yaştasın

mânâ sırrını çözmen için
görmek için kör
duymak için sağır
konuşmak için dilsiz
yürümen için sakat olman gerekiyor

RESİMDEN SEVGİLİLER

SABAHATTİN ÖZKAN

Delikanlı yıllarımızda hep delikanlıca şeyler yapasımız gelirdi. Hayaller kurardık söz gelimi, uzak ve yakın geleceğe dair; sinema filmlerini epeyce ciddiye alır, o filmlerde gördüğümüz kimi karakterlere özenerek muhtemel ve müstakbel yaşam eskizleri çizerdik kendimize. Çok arkadaşım yoktu. Arkadaşlarımızı belirleyen sadece eğilimlerimiz değildi ki, onlar bile çoğu zaman, ayıptır söylemesi, ceplerimizin müdahil olduğu mecburiyetlerimizdi. Büsbütün yoksul ve yoksunlardan değildim. Ama yoksulluğu dibine dek tattığım oluyordu. Bunu hiç tatmayan, bilmeyen arkadaşlarım da vardı. Onların yanında pek huzurlu olmazdım. Birlikte takıldığımız yemeli içmeli mekânlarda Alman usulünü alışkanlık edinmiş olmadığımızdan sanırım, iyi ve zengin aile çocuklarının yanında biraz eziklik duyardım ve bu eziklik çoğu zaman onların yanından kaçırırdı beni. Yazık ki, ilgilerimle ekonomik durumum bir türlü uyuşmazdı. O yüzden de kafaları, gönülleri ve cepleri benim gibi olan arkadaşlarla çıkar, onlarla dolaşır, yayın dünyasının kitapçılara yansıyan yeni yüzlerini birlikte takip eder, sinema ya da üçüncü sınıf pastanelerde onlarla hoşça vakitler yaşardım. Ceplerime babamın kıt gelirinden sızabilen evrak tamamen tükendiğinde, KYK'nin üç ayda bir yatırdığı kredi gelinceye kadar yurdun inekhanesinde dolaşımda sayıları hızla artan kitaplarımı okur, kesmezse bazen de üniversitenin kütüphanesine takılırdım. Orası yurdun salonlarından daha sakın olurdu. Ne de olsa ders ve ödev zamanları dışında (mecbur kalmadıkça yani) pek uğrayan olmazdı oraya.

Acele işimiz yoksa üniversiteden şehre, şehirden üniversiteye çalışan dolmuş ve otobüslere de binmez, gençliğin enerjisiyle dolu bacaklarımıza, ayaklarımıza yüklenirdik. Özellikle çarşı yönünde gidiyorsak konuşulacak çok şeyimiz olurdu. Sınıflarımızdaki kızların dedikodusundan tutalım da yarınların öncü politikacılığına şimdiden soyunmuş ağır abilerin kasıtlı duruşlarına, yürüyüşlerine kadar her türlü malzeme...

Mustafa ve sınıf arkadaşı (ben onlardan bir sınıf ilerideyim) Abdullah'la bir gün, işte o günlerden birindeyiz... Dersimizin olmadığı ya da derse katılma ihtiyacı duymadığımız bir günmüş demek ki, öğleye doğru çarşıya varmışız. O yılların kitapçıları şimdiki gibi güçlü sektörlerin elinde olamasa da, şehirde üç

Sabahattin Özkan

kitapçı var ki adamlara, falanca kitap var mı acaba, demeden içeri girip rafların arasında dolaşabiliyoruz. Üçü de şehrin Cumhuriyet adını taşıyan ana caddesinde. Alışverişi olmasa da o günlerin en aranırdı bu kitapçılarda kitaplarla, bazen dergilerle yürütülen sessiz ve bire bir sohbetlerdir.

Boğazını önemsemediğini onu ilk kez gören en uzak yabancıya bile hemen anlayabileceği bir bedene sahip olan Abdullah'ın, arkadaşlar acıkmadınız mı, demesi bizi çok şaşırttı; güldürdü de tabii. Kitapçıdan çıkıp cadde üzerinde üniversitelilerin her gün biraz daha büyüttüğü bir lokantaya girdik. Karnımız doyunca üçümüzün de kahvaltı etmemiş olduğu hatırlandı. Garsonun tatlı da isteyip istemediğimizi sormasıyla Abdullah yüzünü buruşturdu, kalkalım, anlamında. Hesapları ödedik. Kapıdan çıkınca Abdullah neden hemen çıkmamızı istediğini anlattı. Memleketten para gelmiş, pasta ısmarlayacakmış bize. Bu güzel haber Mustafa ile benim gözümüzde Abdullah'a yakışıklı bir görünüm kazandırdı. Yürüyüşünden gülüşüne. Gülüşünden şakalarına, Karadeniz fıkralarını taklide gerek duymadan anlatışına varıncaya kadar her şeyiyle güzelleşen arkadaşımızın ikramını biz abartılı bir heyecanla tıklar, sanki midemize değil de yüreğimize indirirken onun da eski bir bey heyecanı ile bizi izleyişi ne güzeldi!..

Çikolatalı pastalarımız biterken Mustafa'nın kahvelerimiz de benden olsun, deyişi beni mahçup etse de, "Öyle olsun, ezin bakalım ezin bu gardaşınızı, nereye kadar..." diye mırıldandım. Mustafa'nın geliri benimkinden iyi sayılmazdı; ama o tatilleri normalinden fazla uzatır, memleketteyken kredisinin kurusuna bile dokunmaz, dönüşünde de sıkıntı çekmezdi. Biraz da tutumluydu tabii, ölçülü harcardı.

Uzun oturacağımızı daha önceki gelişlerimizden anlayan garson kız, hiç acele etmiyordu. Kahvelerin

hemen gelmeyeceğini bilen Abdullah, Balkanların ve Ortadoğu'nun En büyük Kitap Sarayı'ndan aldığı Godefroy Beklerken'i açıp karıştırmaya başladı. Mustafa pastanede o masadan bu masaya koşturup duran garson kızları gözleriyle izlerken benim de -iyi mi kötü mü olduğunu anlayamadığım- bir huyum depreşti; hep yanımda taşıdığım ve içine iki kitap bir defter sığıştırdığım çantamı açıp kareli bloknotumu çıkardım. Aslında onları uluorta kimseye göstermezdim. Bugün içimden geldi sanırım, çıkarıp masaya, önüme koydum. Defterde nerede nasıl geleceği belli olmayan ufak tefek düşünceler, düşünce kırıntıları; okuduklarımdan ya da hocalarımızdan duyup yazdığım fikir ve bilgi kayıtları vardı. Bir tarafında da zaman zaman laf olsun diye çiziktirdiğim eskizler... İşte bu defterin kapağında tükenmez kalemle, ne zaman çizdiğimi hatırlamadığım bir kız resmi vardı. Kısa saçları kulak memesini azıcık aşırıyordu ve güzel omuzlarıyla boynu arasında bir ince askıyla üstünde duran, göğüslerini yarı yarıya açık bırakan bir gece ya da iç giysisi vardı. Dizden aşağısı olmayan bir resimdi bu ve giysisi meme altından büzgülüydü, incecik belinde aynı kumaştan fiyonk düğümüyle genişçe bir kuşak bağlıydı; biblo gibi bir kızdı. Bir modelim var mıydı? Ne gezer; köyden gelmiş yirmi iki yaşında bir delikanlının hayallerinden ötesi olamazdı.

Defter gözüne çarpınca dikkati dağılan Abdullah, şöyle bir karıştırdığı kitabını kapatıp gardaş, dedi, bakayım hele şuna.

Karşımdaydı, o yekini almak için uzanırken ben parmaklarımın ucundaki defteri önüne doğru sürükledim. Minik defteri evire çevire kapaktaki resmi inceledi. İçinde mahrem bir şeyler olabileceğini düşünecek kadar kibardı, sayfalarını çevirmedi. Yüzünde tuhaf ve yerinmiş bir ifade belirdi. "Ne güzel yaa, dedi, kendine böyle sevgililer çizebiliyorsun!" Buna Mustafa da ben de güldük.

Onu biraz daha konuşturmak için, defterin en arkasından başlayarak sayfalarını çevirmesini söyledim. Orada, dedim, daha başka "sevgililer" de bulacaksın. Mahzuru yok diyosun yani, derken sayfaları da açmaya başlamıştı. Nedense, defterin ön tarafında sözel kayıtlar, arka tarafında da resim sayılamayacak sıradan desenler vardı. İçimden çizmek geldiğinde elimde nasıl bir kalem vardıysa onunla çizmiştim. Mavi ya da siyah tükenmez kalem, kurşun kalem, son zamanlarda keşfettiğim, çini mürekkebiyle ve karikatürist divitleriyle çizdiklerim... Sayfaları çevirdikçe mavi gözleri daha bir ışıltıyla parlayan arkadaşım her resimden sonra bana bakıyor, boynunu sağa sola çeviriyor, göz kırpmıyor, takdir ya da ayıplama sinyalleri veriyordu. Kimilerini sınıf arkadaşına da gösteriyor, "haksız mı-

yım Mustafa, böyle bir adamın şu canlı ama mende-bur kızlara ihtiyacı olur mu,?" diyordu. Defterdeki on kadar karalamayı bitirince eserlerimi masaya koyup benden yana sürükledi.

"O burnu Kaf dağındaki kızların nazını çekmek-tense böyle resimlerini çizmek seni pek çok sıkıntıdan kurtarır kardeş," dedi.

"Yeter, diyorsun öyle mi?"

"Neden yetmesin ki; bazı Avrupa ülkelerinde delikanlılar kızları takmıyorlarmış artık. Kızlar oğlanların peşinden koşar olmuş. Bu defa da oğlanlar yüz vermi-yormuş!"

"Niye ki?" dedi Mustafa, hayretle başını iki yana sallayarak.

"Oğlanları canlarından bezdirmişler, onlar da kendi aralarında o ihtiyacı giderir olmuşlar!"

"O kadar da olmaz canım, dedi Mustafa gözlerini tuhaf bir biçimde belerterek; ibnelikle koca hayatın en azgın dönemi geçer mi yahu!"

"Valla kendini bir vazgeçilmez nimet sayan kızları daha güzel protesto edemezlerdi, gibi geldi bana."

"Orası tamam da kardeşim, öbür türlü de hoş değil. Kızları protesto ederken kendi doğal ilgilerini ve alışkanlıklarını da yolundan sapıtmış olmuyorlar mı yani? Özendiğimiz o gelişmiş sıfatlı ülkelerde eşcinselliğin hayli yaygınlaştığı söyleniyor, tamam da; şimdi bunun nedeni sırf kızların ciltvelerine katlanamamaları mı oluyor?", dedim ben.

Mustafa takılmadan edemedi sınıf arkadaşına:

"Sen bu saçmalıkları elindeki o Beket mi Koket mi nedir o, öyle yazarlardan mı öğreniyorsun yahu?"

"Aşk olsun dostum, Beket çok ünlü bir yazar; ününü hak etmiş gerçek bir yazardır. Yüzyılımızın yarın-lara kalacak birkaç elitinden biridir. Avangarttır. İftira etme adama!"

"Avangart, derken?.."

"Amma cahilsin yaa Mustafa! Seçkin ve öncü bir yazar işte yahu! Seçkin okurların anlayabileceği, amatör okurların yadırgayacağı bir yazar yani!.. Okuyup bitireyim, sana da vereceğim."

"Ha, dedi Mustafa. Seni kızdırmayı başaramadım Apoçum; bilmez miyim, tabii biliyorum da, o dediğin şey var ya, hani oğlanların kızlara boş verip birbirleriyle idare etmeleri; o tuhafıma gitti. Gerçi elit yazarların en büyüğü herhalde Proust'tur. Onun o uzun romanında da eşcinsellerden geçilmez."

"Yahu, dedi Abdullah, adamlar ekonomik de düşünüyolar. Sevgili kahrı sadece sinir sisteminin çekeceği bir şey değil ki, kızlar birine öptürüyorsa kendini, her masrafı da öpene havale ediyorlar. Hatunların arasında öyle oturmuş bir anlayış ki bu, aralarında hiç cinsel yakınlık olmasa bile yeme içmede, gezip toz-

mada kasaya uğradıkları hiç olmuyor. Avrupalı erkek bizim gibi değil ki, yemiyor işte."

"Anlayamadım, ne, ne demek bu?", dedim ben.

"Avrupa'da erkeklerin kadınlardan daha matah olması bu yüzden olmalı. Her kuşakta ve her sosyal ortamda böyle değil tabii. Orada senin gibi hünerleri olan bekâr erkekler gözde. Ama, evlendikten sonra onlarda da anlaşılmaz bir kibarlıktır gelişiyor. Erkek, karısının kölesi oluyor, desek abartmış olmayız. Ele geçirdiği erkeğin baskın karısı erkeğinin elinden hayatı alıyor da sanki sosyetenin gelenekleri içinde ve keyfine göre çekip çeviriyor."

"Desene içimizde en avantajlısın benim! Sırf resim yapıyorum diye bana yaklaşmak isteyen kızlar var, buna ne diyeceksin?.."

"Sen yalnız bu maharetine mi imrendiklerini sanıyorsun? Bir kere yakışıklı adamsın. Boyun bosun, etin budun yerinde. Kızların tam aradığı kibar bir çocuksun."

"Buna katılmam ben, dedi Mustafa. Bir kere kızlar kibarlık peşinde hiç değiller. Ne demiş şair: Varmış bir kötünün kölesi olmuş / O benim öpmeye kıyamadığım."

"Mustafa kardeşime katılıyorum, dedim. Kızlar, aslında bütün kadınlar öyle, kendilerini eğlendiren erkeklere tapınırlar, örselemeyenlere değil. Ha, bir de kendilerini horlayanlara..."

"Peki, sen kızlara neden uzak duruyorsun, onca karizmaya rağmen seni bir kızla hiç görmedim ben; niye?"

"Yok gardaş, ima ettiğin oğlanlardan değilim ben. Ama ne kızların nazını çekecek kadar abazayım, ne aptalım ne de zengin. Ha o gördüğün resimler var ya, işte onlarla idare ediyorum. Aslında konuşmamızın başındaki teşhisin doğruydu. Kendime çizdiğim sevgililerim var ve onlar beni ihtiyaç duyduğumca düşlerimde ziyarete gelirler. Bu sayede ben elizabetle de hiiç elleşmemiş bir delikanlıyım."

"Allah allaaah, dedi Abdullah!.."

"Çok mu şaşırdın?"

"Şaşırmadım, desem de biraz şaşırmışımıdır. Ama bak o yüz vermediğin kızlar var ya, onlar seni şey zannedebilirler."

"Etsinler varsınlar. Hiç umurumda olmaz. Yeşilçam'ın yakışıklı ve sert erkeklerinden birini tanımış amcam. Ondandır dinlemiştim. Sette film çekiyorlarmış. Yönetmeni, ünlü aktöre hep ibne diyormuş. İbne gel, ibne git, ibne şöyle rol yap, bu mimiklerden vazgeç ulan ibne!.. Bir sahnenin çekiminden sonra bir köşede sigarasının keyfini çıkararak dinlenen oyuncuya yaklaşmış amcam. Yahu, demiş bu yönetmen sana niye öyle diyor, siz ki bütün Türkiye'nin yıldızı, hayranlıkla

izlediği model erkeklerden birisiniz... Bakıyorum da hiç alınmıyor, kızmıyorsunuz; gerçekten onun dediği türden misiniz?"

Gülmüş aktörümüz, yahu demiş, merak edip bir kere yapmıştık, sıfatımız ibne kaldı!..

"Essahtan yaptırmış mı?", dedi Mustafa. Abdullah tuhaf tuhaf bakıyordu. Yüzünde gülmeye mi ayıplamaya mı benzediğini anlayamadığım bir ifade vardı.

"Yok yaaa, hiç sanmam. Meraklı hayranıyla kafa bulmuş belli ki! İçimi gıcıklayan, kasıklarımı ateşleyen bir kızla karşılaşınca kadar Narkisus'u oynama-ya kararlıyım ben de, sevgili Abdullah!"

TURGAY DEĞİRMENCİ KORONA GÜNLERİ

7.

Gitti Azer¹

Başımıza gelene bak

Müslüm² de gitti

Tanrı istemeyince

Her akşam oturup içtiğimiz

Kadehler şimdi ıssız

Gitti

Birikmiş bulaşıkları

Bana bırakarak

Sevgilim de

Yaşarken de ölünür

Derken

Beni mi anlatıyordun

Salim³ Abi

8.

Aynı cehennemi

Yaşıyoruz

Bir anlamda

Katilimle ben

Çekildik sığınaklarımıza

Bekliyoruz

Çıkıp gelecek

Şiir dilli o mehdiyi

Biliyoruz, ölmedi

Kururken soyumuz

Kayıplar ülkesinden

Seslenen

On ikinci kişi

¹Azer Bülbül

²Müslüm Gürses

³Salim Dünder

NEVİN KOÇOĞLU

REQUIEM

Anna Ahmatova'ya

Bekleyiş:

Burada, suskun kırmızı duvarlar önünde
yorgun ve acılıydı siyah elbiseli kadınlar
uzak bir yol gibiydi kıvrılıp giden kuyruk
Ben rüzgârın hırpaladığı meyvesiz dallar gibi
salınarak bir sarkaç gibi
tam üç yüz saat bekledim.
Yüzümde kapalı kapıların ağrısı
içimde demir sürgülerin paslı yankısı
Çarmıh'ın bahçesinde karlara gömülmüş-
acı çeken o yalnız kavak gibi
ve susuz bir hayvan gibi güneşin kavurduğu
üç yüz saat bekledim...

Tanıklık:

Kuşlar asılı kalmıştı gecenin kızıla çalan ucunda
ve Don misali durgun akıyordu Neva
Sibirya gibiydi dudakları kadınların
Kara Kargalar'ın sesinden, seher vaktinden-
ürperiyordu matemini göğsüne yazan analar
fısıldadı kalabalığı yararak saçları beyaz yaşlı kadın
Bunları yazar mısın?

Ah Leningrad, yaşayan ölüler şehri
yaralı bir hayvan gibi uluyarak
kanla yazıldı bu şiir tenime çivi batırarak
Lokomotifin türküsü, usulca yuttuğum sesim
kül tablamba yaktığım ağıt, odamda dağınık bir güz
seni bekliyorum ey özlediğim ölüm
ne zaman geleceksin?

Bana ağlama:

Oğlum, sisli umutların ardından seslendiğim
bilmiyorum sağ mısın, iyi misin?
On yedi aydır ağlıyorum, seni eve çağırıyorum
tuzdan şimdi kirpiklerim, gözkapaklarım demirden
ve upuzun bir acı geçiyor gövdemin içinden
Hiçbir yere çıkmıyor gördüğüm rüyalar
sadece gece kalıyor elimde
Ölüm Yıldızı'na sesleniyorum:
Merhamet eyle!

Sakın bana ağlama deme,
ağlama deme...

"PEÇEYE İSYAN"¹ NAMIK KEMAL'İN TORUNU SELMA EKREM'İN ANILARI

F. SAADET BİLİR

Vatan Şairi Namık Kemal'in torunu Selma Ekrem'in, 1930 yılında Amerika'da *Unveiled*² adıyla yayımladığı kitap, çok ilgi çeker ve altı yıl içinde dört kez basılır.

Türkçeye çevrilen kitabın ilk sayfalarında 'Yayıncının Notu Kitabın Öyküsü' başlığında kitabın yurtdışında basılmasından elimize geçene kadar olan zaman içindeki öyküsü anlatılıyor.

1902 yılında doğan bu Türk kızı, Osmanlı bürokrati saray başkatibi olan babası Ali Ekrem'in görevi nedeniyle ülkenin yavaş yavaş çöküşe ve karanlığa gitmesine tanık olur. Dönemine göre ileri görüşlü köklü bir aileden gelen, eğitilmiş annesi ve varlığı her zaman duyumsanan dedesi Namık Kemal'in görüşleri ile büyütülür.

Kitapta babasının iki ayrı dönemde görev yaptığı Adalar Valiliği³, Kudüs mutasarrıflığı, Beyrut Valiliği, İstanbul Darülfünun Edebiyat Profesörlüğü; Balkan Savaşı sonrasında Midilli'nin düşüşü ve ailenin Yunanlara kısa süreli tutsaklığı; Abdülhamit baskısı, İttihatçılar, I. Dünya Savaşı, İstanbul'un işgali, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve kendisinin, 1923 yılında henüz 21 yaşındayken ABD'ye göidişi anlatılıyor.

Kitap, yayımlandığı dönemde ABD'nde büyük yankı uyandırmış, hakkında Current Literatur, H. N. Mac Craken, Vassar College Başkanı, Philadelphia Public Ledger, New York Herald Tribune, Fanny Butcher / Chicago Tribune, Philadelphia Enquirer gibi gazetelerde yorumlar yazılmış. Henüz kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki devrimlerle var etmeye çalışılan "Yeni Türk Kadını" dünya görüşünü yansıtan bir kadın yazar olarak Selma Ekrem dikkat çekmiş ancak Türkiye'nin bu kitaptan uzun yıllar haberi olmamış. Anahtar Kitaplar Yayınevi sahibi Mehmet Atay, 1996 yılındaki İstanbul Kitap Fuarı sırasında tanıştığı, her ikisi de doktor olan Mualla-Berhan Suner çifti sayesinde bu kitabın İngilizce baskısı ile buluşur. Mualla Hanım, 1969-70 yıllarında ABD'nde bulundukları

F. Saadet Bilir

sırada, başlangıçtan bu yana başarılı kadınların ve Amerikalı bilim kadınlarının biyografileri üzerinde çalışan, kadın yazar Edna Yost'un kitaplarından etkilenmektedir. Türkiye'de, yani kendi ülkesinde, yüzyıllardır baskı altındaki kadınların, Atatürk'ümüz sayesinde özgürleşmeye başladıklarından da mutluluk duymaktadır. O zamana kadar eve, kafes arkasına hapsedilen kadınların artık, kendisi gibi özgürleşmesini ve bunun ülkemize, dünyaya yansımalarını düşünmektedir.

Meslektaşları bir aileyi, onların yaşadığı eyalette ziyarete gittiklerinde bu konu üzerinde konuşulurken, Selma Ekrem'in Christian Monitor gazetesindeki yazılarında, Türkiye ve İstanbul özlemi ve nostaljisini öne çıkaran yazılarından söz edilir. Bunları okuyup etkilenen Mualla Hanım, Selma Ekrem'e ulaşmak ister. Ancak artık sözü edilen gazetede yazmadığını öğrenir. Çevresine bu yazarı aradığını duyurmuştur. Bir arkadaşısı, eski kitaplar satan bir kitapçıda bulduğu Selma Ekrem'in, 'Unveiled' adlı kitabını satın alarak

Mualla Hanım'a getirir. Kitabı okuyan ve çok etkilenen Mualla Hanım, yazarına ulaşmak için büyük çaba harcar. Sonunda kendisine bildirilen adrese mektup yazar ancak bir süre sonra mektup, içindeki kısa not ile geri gelir. Selma Ekrem'in artık gözleri görmemektedir. Amerikalı ev arkadaşı da Türkçe bilmediğinden mektubu kendisine okuyamamıştır. Gönderen, mektubun İngilizce yazılması halinde ev arkadaşına okuyabileceğini yazmıştır. Mektup İngilizce yazılma aşamasındayken -7 Haziran 1986 tarihinde- Selma Ekrem'in ölüm haberi gelir. Vasiyeti üzerine cesedinin yakılıp küllerinin evinin Atlas Okyanusu yönüne bakan tarafına gömüldüğü öğrenilir.

Daha sonra ABD'ne giden Mualla Hanım, yazarın son yılları hakkında bilgi ve belge toplamak ister, ancak ev arkadaşı da bir süre sonra yaşamını yitirir.

Kitabın Türkçe Basılması

Bu yapıtın Türkiye'de yayımlanmasını önemseyen yayıncı Mehmet Atay, kitabın Türkçeye çevrilmesi için kolları sıvar. Gül Çağalı Güven'in dilimize çevirdiği Türkçe baskısında, kitabın sonuna üç ek yapılır. Birincisi, yazar anılarını Türk tarihi konusunda fazla bilgisi olmayan Amerikan toplumuna yazdığından, İngilizce özgün baskısında bazı olay ve kişiler hakkında ayrıntılara yer vermemiştir. Bunların ülkemizdeki okur için önemli olduğu düşünülerek, Tarihçi Yazar Nuri Akbayır'a hazırlatılan bir bölüm "Notlar" başlığıyla; ikincisi Namık Kemal ailesinin şeceresi, üçüncüsü de bir dizindir.

Peçeye İsyan

Peçeye İsyan adıyla Türkiye'de yayımlanan kitapta, küçük bir kız çocuğunun peçe takmamak için verdiği mücadele ve isyanı, sonunda dayanamayıp yurtdışına gitmesi anlatılır. Osmanlının yıkılış döneminde düşman işgali altındaki İstanbul'da, Balkan Savaşı'nda Midilli'de ve Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında insanların ve görevlilerin, Selma Ekrem'in başındaki şapkayı önemsemesi ve ısrarla peçe takmaya zorlanmasını okuyoruz.

Yüzyıllar boyunca kadınlar, din kisvesi altında saçını ve yüzünü erkeklere gösterirse günaha gireceği öğretildiğinden, ev halkı da kız çocuklarını böyle yetiştirmeye zorlamakta; ablasının çarşaf giymesine itiraz eden Selma'ya küçük teyzesi, "Seni vahşi maymun, her Türk kızı çarşaf giymek zorundadır; yüzünü ve saçını erkeğe göstermek günah," (s: 169) diyerek onu ikna etmeye çalışıyor.

"Benden önce milyonlarca kadın çarşaf giymişti. Gözlerimin önüne karanlığa bürünmüş, yüzleri kapalı bu kadınlar geliyordu küme küme. Bu milyonlarca kara teslimiyet bohçaları üzerime kapanıyordu. Bu

düşünce kafama çöreklenmişti adeta. Ama kafamı dikleştirerek onun üstüne çıktım. Savaşacaktım, bu gölgeleri üzerimden yırtıp atacaktım; milyonlarca bohça beni hor görebilir ve bana hakaret edebilirdi, ama ne olursa olsun ben bir bohça olmayacaktım. Rüzgârı sonsuza değin yüzümde hissetmek istiyordum, yaşamın özgürlüğüne tıpkı bir martı gibi dalmak istiyordum. Bu çirkin giysinin bunaltıcı katları benim üzerime yapışmayacaktı. Yasanın ya da büyüklerimin dedikleri vız gelirdi. Çocukluğun pervasızlığıyla onlara karşı gelmeye karar vermiştim." (s:170) "İstanbul kadınları sabırlı tevekkülleriyle büründükleri milyonlarca çarşaf yüzünden simsiyah görünüyordu gözüme," (s: 179) demektedir.

Annesi ve kendisinden birkaç yaş büyük olan ablası çarşafı, Selma ve kız kardeşi Beraat şapkalı olarak evden çıktıkları bir gün;

"Ne günlere kaldık! Kadınlar açık geziyor! Hey, hanım kızının cehenneme gitmesini mi istiyorsun? Yüzünü kap!" (s: 171) diyen sarıklı bir hoca parmağını yüzlerine doğru tehditkâr biçimde sallarken, adımlarını sıklaştırarak hızla oradan uzaklaşmak zorunda kalırlar.

Kız kardeşi Beraat ile birlikte büyük teyzesiyle dışarı çıktıkları bir başka gün, vapura yetişmek için hızlı adımlarla sokaktaki kahvehanenin önünden geçerken, yaşlı bir adam önlerine dikilir, nargilesinin marpucunu onlara doğru sallayarak, "Bu günahdır hanım, günah! Çocukların Hristiyanlar gibi şapka giyiyor. Sen Müslüman değil misin?" diye gürlemesi üzerine kahvehane ve sokaktaki herkes hiddetle onlara bakmaya başlar. Bu arada kalabalığı yaran, çarşafının altına gizlenmiş kadınlar el ve kollarını sallayarak önlerine çıkar. Birisi, "Gününi görürsün sen! Hanım, çocuklarının yüzünü ört!" dediğinde büyük teyze, "Siz kendi işinize bakın, kaba ayılar, hayvanlar," cümlesini bitiremeden kadınlar onların üstüne yürümeye başlar. Teyze kızları derhal kalabalıktan kaçarcasına uzaklaştırıp bir arabaya bindirmeye çalışırken, arkalarından taş atan çocuklar, "Dinsiz, imansızlar kahrolsun!" (s: 183) diyerek onları kovalamaya başlar.

Annesi şapka taktıkları için, gönül rahatlığıyla kızlarını dışarı çıkaramaz. Babası kızlarının şapka takmalarının, onları Müslümanlıktan çıkarmayacağını söylese de sokak öyle dememektedir.

Sokağın baskısından kurtulmak için annesi, Kudüs'teyken Arap kadınların üstünde gördükleri, küfi denilen, ucunda iki renkli şeritli püskülleri olan büyük örtü ile dışarı çıkmalarını önerir. Küçük kız kardeşi Beraat hevesle onu örtmeye çalışırken, Selma, küfinin başında inatçı bir biçimde uçuştüğünü duyumsar,

onu kullanmak istemediğini annesine söylediğinde o, çaresizce elinden bir şey gelmediğini dile getirir. Selma, küfinin, çarşafın, dar kafalı güruhu, yaşamındaki prangalar olduğunu düşünür ve kesinlikle reddeder. Kûfiyi de çarşafı da giymemeye kararlıdır.

Üstelik bu insanlar, şeritler, kurdelelerle yatıştırmanın mümkün olmadığını düşünmektedir. Onların kendi gibi olmayana karşı ayağa kalktığını görmektedir.

Dadısıyla dışarı çıktıkları bir başka gün, çocukların Türk olup olmadıkları sorulur ve başlarındaki şapka yüzünden, yine büyük sıkıntı yaşarlar, çarşafı kadınlar Avrupa özentili annelerin bu kızlara şapka taktırıldığını söylemektedir.

İstanbul'dayken oturdukları semtin karakolundan babasına, iki kızının örtünmesi gerektiğini bildiren bir uyarı mektubu gelir. İnsanlar yiyecek ekmek, giyecek bulamazken, savaş halkı bu derece perişan etmişken, yönetimin kızların başı ile uğraşmasına Selma büyük tepki gösterir. Hükümetin örtünecek kumaşı almak için para vermesini öfkeyle dile getirirse de İttihatçıların şakası yoktur. Babası bu yüzden hapse atılabilir. Bazı akrabalar eş dost da çocuklarının başını kapat-tırmadığı için sıkıntı yaşayan ailesini eleştirmektedir.

Türk kadınına yapılan baskılar, onların yalnız başlarına hiçbir yere gidemeyişi Selma'yı çok üzer. Tramvaylardaki kadınları erkeklerden ayıran çirkin kırmızı perdeden nefret etmektedir. Kadınların, Avusturya kumpanyasının sahnelediği müzikal komedileri izlemesi bile yasaktır. Oraya şapka giyerek izlemeye giden birkaç kızın, polisler tarafından sürüklenerek dışarı çıkarıldığı ve tutuklandığı duyulur. Oysa Selma, topyekûn bir direnme olsa, bu baskının yapılamayacağını düşünmektedir.

“Türk kadını ayağa kalkmalı, bu zorbalığı nasıl kabul ederler? Hükümet hepimizi hapse atamaz. Haklarımızı kimse vermiyorsa, onları kendi elimizle almalıyız,” (s: 248) der.

Hapishanenin gölgesi üzerinde dursa da meydan okurcasına şapkasını takmayı sürdürmektedir. Anne-siyle dışarı çıktığında Fransızca, bir süredir kendisi gibi Amerikan kolejine devam eden kız kardeşi Berat ile dışarı çıktığında da İngilizce konuşmakta, çevredekilere Türk ve Müslüman olmadığı algısı yaratmaktadır.

O, Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının ülkedeki yıkımı, halkın çaresizliği, ardından topyekûn mücadeleye katılması, savaşın korkunç yüzünün her yerde görüldüğü o kara günlerde memleketin en önemli sorununun, kızların-kadınların başının örtülmesi, çarşaf ve peçeye sokulmasıymış gibi düşünen, algılayan yöneticilere ve halka büyük tepki göstermektedir.

Amerikan kolejini bitirmiştir. Amerikalı öğretmenlerinden, oradaki kadınların iç savaş boyunca çalış-tıklarını duyunca o ülkeye karşı saygısı artan Selma, Amerika'ya gitme tutkusu içindedir. Çalışmak istemektedir ancak şapkalı bir Türk kızının iş bulma ve çalışma şansı asla yoktur. İstanbul'un havasının boğazını sıkıldığını, gelenekler yüzünden ülkesi, hatta ailesi tarafından zincire vurulduğunu duyumsamaktadır.

Bu arada Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanılmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yeni yönetim, başlan-gıçta en hayati konularla ilgilenmek zorundadır. Kadınlara da sıra gelecektir ama zaman gerekmektedir.

Selma Ekrem, Türk kadını nelerin beklediğini tahmin edemez. Özgürlük için, hemcinslerine getirilen yasaklarla mücadele sabrı tükenir ve ABD'ne gider.

Savaşın Etkileri

Kitabın sayfalarında gezinirken, savaşın olumsuz yansımalarını da okuyoruz. I. Dünya Savaşı uzadıkça ekmeklerin de rengi değişmeye başlar. Sarı renkli “bobota” denilen ekmekler yenmeye başladığında, ilk zamanlar yedikleri, köpeğin önüne atılsa yüzüne bakmayacağı ekmeklere bile özlem duyulur. Kepek ve süpürge tohumu karışımından, hatta siyaha dönen ekmeklerin fıstık kabuklarından yapıldığı halk arasında söylenmektedir. Evde ekmek yerine bulabilirlerse, çok pahalı olan patates yemeye başlanır.

Komik Cezalar

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İstanbul, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilir. Birçok ülkeden gelen polisler, gayrimüslimler tercümanlık yapar. Bu dönemde özellikle Türkler büyük acı çeker. Herkese ceza yağmuru başlar. Baş aşağıda ve ayakları yukarıda bir ölü tavuk taşıyan kişilere bir dolar ceza verilmektedir. Bu komik cezanın nedeni, başından damlayan kanın çevreyi kirleteceğidir.

Başkasının sigarasından sigarasını yakanlara da trafığı engellediği için yarım dolar ceza verilmektedir. Bu tür komik cezalar, o hüznü günlerde insanların yüzünde küçük tebessümler uyandırır.

ABD'ndeki Gözlemler

Kitabın son bölümünde yazarın, ABD'ne gittiğinden özellikle New York ve Washington'a yönelik ilk gözlemlerini de okuyoruz. Orada insanların etekleri tutuşmuşçasına koşuştuklarını, New York sokaklarında durmaksızın, akıntıya sürüklenircesine hızla gittiklerini, ancak öldüklerinde durduklarını; yollarda köşe başlarında Türkiye'deki gibi dilencilerin bulunmayışını, kentin geniş sokak ve caddelerini, trafik lambalarını, duraklarda yolcuların binmesi için tramvaydan

aşağı bırakılan basamakların sonra yeniden içeri alındığını; binenlerin İstanbul'daki gibi bilet alma yeri ne, oradaki kutuya yol ücretini attıklarını, metroyu, lokantalarda çok hızlı yemek yenip dışarı çıkıldığını, yemek kültürlerinin çok farklı olduğunu, tatlı çorbayı, lezzetsiz sebzeleri, tatlı meyvelerden yapılan mayonezli salatayı, ocak ayında şaşkınlıkla yediği dondurmayı, insanların küçük bir kutu önünde oluşturulan kuyrukta, deliğe atılan bozuk para karşılığında oradan bir paket çıklet vb. düşmesini, komşuluk ilişkisinin çok farklı olduğunu, kimsenin komşusunu tanımadığını, Türkiye'deki gibi onlardan bir şey istenmeyeceğini, dedikodu yapacak ya da işinize burnunu sokacak komşunun da bulunmadığını, genç kız ve erkeklerin arkadaşlık ilişkisini, birlikte dansa gitmelerini, ebeveynlerle ilişkilerini hayretle izler.

Orada arkadaşları kendisini erkek arkadaşlarıyla bir toplantıya götürdüğünde şaşkınlığını, *“Bir Türk kıızı, dans etmeyi bir yana bırakın, sokakta dahi bir erkekle yürüyemez, yüzümüzü peçeyle kapatmak zorundayız,”* (s: 288) diyerek iki toplum arasındaki uçurumu dile getirir.

Amerika'da kadınların, önyargıların zincirini kırarak zorla yaşama ve siyasete girdiğini, oy kullandığını, ekonomisi iyi ailelerin kadınlarının bile çalıştığını görür.

İstanbul'da ağır ağır ilerleyen, otomobillerin önünü tıkayan eşek ve öküz arabaları Selma'nın aklına gelir. Bir fincan kahve ve bitmeyen nargilenin önünde huzur dolu saatler geçirilen Türk kahvehanelerini, Türkiye'de insanların yaşamı bir kamıştan ağır ağır yudumlayıp zamanı istediği gibi kullanırken, bir Amerikalının küçük bir fincanla ya da bir mezarlıkta mezar taşı önünde saatler geçirmeyeceğini düşünür.

Ülke Özlemi

O, özgürlük düşüncesiyle gittiği, yaşlı kadınların kendisini şapka taktığı için kovalamadığı bir toplumda yaşıyor olsa da “Türk yaşamının güzelliğini ve sükunetini tümüyle gözden çıkarmak istemez. Çalışmak istediğini, ama hiçbir zaman bu Amerika kızları gibi yırtıcı olamayacağını, Türk karakterinin bazı temellerine her zaman bağlı kalacağını dile getirir.

Bir süre sonra cazın, otomobillerin ve harikaların diyarında peçe takmadan özgürce dolaşsa da İstanbul'un eğri büğrü sokaklarını, öküz arabaların, eski şeylerin rengini özlemeye başlar ve Türkiye'ye döner. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki devrimler sayesinde büyük toplumsal değişimi görür ve çok mutlu olur.

Türkiye'nin artık prangalar ülkesi olmadığını, özgürlük için gittiği Amerika'dan kendisiyle birlikte öz-

gürlüğün ülkesine döndüğünü görerek çok mutlu olur. Tramvay perdelerinin kaldırıldığını, kadınların toplumsal yaşama girdiğini, sinema ve tiyatroya gidebildiğini, herkesin soluk alabildiğini, Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında bir köprü oluşturduğunu görünce ülkesi ve kadınlar adına umutlanır. Zaman zaman ülkesine gelse de ölünceye kadar ABD'nde yaşar.

Sonuç Olarak

Atatürk'ümüzün Tefik Fikret gibi çok etkilendiği vatan şairi Namık Kemal'in torunu Selma Ekrem'in, Türkiye'deki kadınlar adına özgürlük için ülkesini terk ederek, özgürlükler ve fırsatlar ülkesi olarak nitelenen ABD'ne yerleşmesi doğal olabilir. Ancak subay olan dayısı, Balkan Savaşı sırasında cepheden, Mustafa Kemal adındaki kumandanın başarılarından övgüyle söz edip İstanbul'da yaşayabilmelerinin onun kahramanlığı ve mücadelesiyle olduğunu bildirmesine karşın, Selma Ekrem'in Ulusal Kurtuluş Savaşı'mız ve ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve devrimlerin yansımaları anlatırken, Mustafa Kemal Atatürk'ten hiç söz etmeyişi yadırgatıcı geldi bana.

Yüz yıl önce Selma Ekrem gibi kadınların, çarşaf ve peçeyi kendilerine pranga vurulmuş gibi görmeleri ve bu yüzden reddetmelerine karşın, o zamanki gibi olmasa da günümüz Türkiye'sinde hâlâ hemcinslerinin giyimi, yaşam tarzı ile uğraşılmasına ne demeli?

¹Anahtar Yayınları, 1998 Birinci Baskı.

Türkçeye Çeviren Gül Çağalı Güven.

²Peçesiz, tesettürsüz.

³ Bu vilayetin Osmanlı yönetsel bölünmesindeki adı, Cezayir-i Bahr-i Sefid (Akdeniz Adaları) vilayetidir. Merkezi Rodos'tur. Rodos, Midilli, Sakız, Limni Adaları sancak merkezleridir.

FEYRUZ

SUHA KIYAK

Lübnanlı bir sanatçıdır. Asıl adı Nihad Vedii Haddad, lakabı Feyruz. Beyrut'ta 21. 11. 1935 tarihinde doğdu. 1940'ta Lübnan Radyo korosuna girdi ve şarkı söylemeye başladı. Kocasını Asi el Rahbani ve kayınbiraderi Mansur el Rahbani "katkısı" ile yaklaşık 800 şarkı söyledi. Feyruz günümüzdeki uluslararası en eski sanatçılardan biri sayılır. Sadece Arapların değil dünyanın en güzel seslerinden birine sahiptir. Şarkıları genelde insani duygular taşımaktadır. Uluslararası birçok ödül ve madalya almıştır. Bazı kesimlerce o "Gökyüzü senfonisi", "Arap sanatçıların elçisi" şeklinde adlandırmıştır.

Feyruz'un kişisel hayatı:

Feyruz, el Dübiyye köyünde doğdu. Beyrut-el Bılat Sokak'ında, Süryani-Katolik fakir bir ailenin içinde büyüdü. Babası Vedii Haddad, Mardin doğumludur. 15 yaşında ailesiyle Lübnan'a gitti. Babası, günümüze kadar Arapça ve Fransızca olarak çıkan Lübnan gazetesi (Loryon) matbaasında çalışıyordu. Annesi Liza el Bustani Maruni Hristiyan Lübnanlıydı. Feyruz'un Muhammed Abdul Vahap'ın bestelediği (Yajaretel Vadi) adlı ilk şarkısını seslendirdiği gün vefat etti. Feyruz Asi el Rahbani ile evlendikten sonra Doğu Ortodoks kilisesine mensup oldu. Ziyad, Leyal, Rima ve Hali el Rahbani adlarında iki oğlu ve iki kızı vardır.

Feyruz'un Sanat Hayatı:

Şarkı söyleme yeteneği küçüklüğünde ortaya çıktı. İlkokulda şarkı söylemeye başladı, okul marşlarını harika bir şekilde söyledi ve "en güzel ses" lakabını okulda beş yaşındayken aldı.

1946 yılında okul partilerinden birinde müzisyen ve bestekâr Mehmet Fülelyfel, Feyruz'un sesini duyunca, çalıştığı müzik enstitüsüne girmesini önerdi. Feyruz'un muhafazakâr babası, kızının herkesin önünde şarkı söylemesine itiraz

etti. Fakat Mehmet Fülelyfel babasına kızının sadece vatan şarkılarını söyleyeceğini sözünü vererek onu ikna etti. Babası, çalışma süresince Feyruz'un kardeşi Jozef ile beraber gitmesini şart koştu. Feyruz orada şarkı söylemeyi öğrendi ve nota eğitimi aldı. Besteleri hızla algılayıp çok güzel yorumladı.

Feyruz'un Sanat Yolculuğu

Şubat 1950 yılında Lübnan radyosunda okul ulusal marşları sunan el Ahaveyn Fülelyfel ekibine girdi.

Radyo müzik bölüm başkanı Helim el Rumi sesini çok beğendi. Koroya girmesini teklif etti. Ona "Feyruz" lakabını koydu. Nisan 1950 yılında "Kalbimi bırakıp, sevgine itaat ettim" adlı ilk şarkısını besteledi. 1952 yılında sesini plaklarda kaydetmeye başladı. 1950'lerde müzisyen Asi el Rahbani ile karşılaştı, sanat yolculuğu bu karşılaşma ile birlikte başladı. Daha sonra 1955 yılında evlendiler.

Helim el Rumi'nin Feyruz'u keşfetmesine rağmen, Feyruz'un sesinin bütün dünyada duyulması Asi el Rahbani sayesinde olmuştur. El Rahbani kardeşler'in (Asi ve Mansur) besteledikleri şarkılar radyonun yaygınlaştığı döneme denk geldi. Dolayısıyla Feyruz'un sesi Arap müziğinde (Beyrut-Lübnan radyosu, Dimaşk- Suriye radyosu) devrim yarattı.

1960'lı yılların ortasında Feyruz üç sinema filminde rol aldı. Sinema filmleri, katıldığı tiyatrolar (Beyrut-Bikadilli sahnesi, Suriye- Dimaşk fuarı) eşzamanında oldu. Katıldığı 20 den fazla müzikal tiyatrodan, 1957-1977 yılları arasında sahne aldı. 1957 yılında Lübnan Baalbek'te düzenlenen ilk müzikal ve dans halk festivalinin kahramanı oldu. Ayrıca uluslararası Dimaşk Fuar Festivallerini ilk açan sanatçı Feyruz'du. Tiyatrolarından bazıları; Kamer Köprüsü, Fahrettin Günleri, Bilezik Hikayesi'dir.

Sanatında hırslıydı, İngilizce ve Fransızca şarkılar söyledi, Yunanca dini ayinler söyledi. 1961 yılında uluslararası sanat yolculuklarına başladı. Brezilya, Arjantin, Amerika, Britanya ve Fransa'ya gitti.

Rahbani Feyruzi şirketi Lübnan iç savaşının başında yıkıldı. Feyruz'un faaliyetleri, kocası Asi'nin geçirdiği beyin kanaması sonrası vefat edince 1986'da durdu.

Kocasının vefatından sonra el Rahbani ailesinden ayrıldı. Filimon Vahbi ve Zeki Nasif gibi birkaç yazar besteci ile çalıştı. Mihail Naime ve Said Akıl gibi birçok şairin bestelenen şiirini seslendirdi. Said Akıl ona "Yıldızlara Elçimiz" lakabını koydu. Ayrıca "Kamer Komşusu" ve "Arap Masalı" gibi birçok lakap koyuldu:

1995 yılında sanatından uzaklaştıktan birkaç sene sonra yazın Beyrut ortasındaki "Şehitler Meydanında" bir konser verdi. Keza 1998 yılında yazın Baalbek uluslararası festivallerinde "Lübnan Geceleri" adlı konserler verdi.

1990'ların sonunda oğlu Ziyad ile çalıştı. Bazı albümler çıkardı: "Sen Nasılsın", "Feyruz Din Evinde". Son albümü "Umut Var"ı 2010 yılında çıkardı.

Feyruz, sanat hayatı boyunca, vatani halklar ve özgürlük için şarkı söyledi. Lübnan iç savaşı boyunca hiç şarkı söylemedi, herhangi bir gruba bağlı olduğu suçlamasını önlemeyi amacı. Kızı Leyal'i bu iç savaşta kaybetmesine rağmen Lübnan'da kalmaya devam etti.

Haziran 1967 savaşından sonra Feyruz'un söylediği tüm şarkılar Filistin davası içindi. "Obrüt Dönüyoruz" ve "Kentlerin Çiçeği" gibi Filistin için birçok şarkı söyledi.

2010 yılında el Rahbani kardeşlerin mirasçıları mahkeme kararıyla Feyruz'u şarkı söylemekten menetmeye çalıştıklarında Lübnan halkı onun tarafını tuttu. Lakin 2008 yılında Şam'da şarkı söylediğinde, Suriye rejimine karşı olan gruplardan eleştiri aldı.

2013 yılında oğlu Ziyad, annesinin Hasan Nasrullah'ı sevdiğini açıklayınca çok büyük bir eleştiri aldı.

2015 yılında Beyrut Belediyesi Feyruz'un büyüdüğü evi ona olan saygılarından dolayı müzeye çevirdiler.

Ödüller ve madalyalar

Feyruz on beşten fazla madalya aldı: 1957'de Lübnan başkanı Kemil Şamuun'dan şeref madalyası, 1962-1963 yılında Başkan Fuad Şahap'den İstihkak ve Eriz madalyaları, 1963'te birinci derece Ürdün kalkınma madalyası, 1975'te altın şeref madalyası.

Suriye'de 1961 yılında üzerinde Feyruz fotoğrafı olan hatıra pulları çıkarıldı. 1967'de Suriye başkanı

Nurettin el Etasi'den İstihkak madalyası, 1968'de Kudüs kent anahtarını elde etti. 1997'de Kudüs ödülünü elde etti. 1988'de Fransa Başkanı Fransuva Mitterand'dan Sanat ve edebiyat lideri madalyası, 1998'de Jak Şerak'dan Şeref juket jukeyi madalyası aldı. 1999'da Amerika Las Vegas kent anahtarı ona verildi. Beyrut Amerikan üniversitesi 2005'te ona Fahri Doktora ünvanı verdi. Uluslararası Kızılay Cenevre Antlaşması 50. Yıl döneminde Arapları temsil etmek için elçi olarak onu seçti. Orada "Toprak sizin" adlı şarkıyı söyledi. Arap Üniversitesi ona "Arap sanatçılar elçisi" lakabını 2012'de verdi.

Kendi hayatıyla ilgili birçok belgesel film yayımlandı: "Kamer komşusu Feyruz" El Cezire kanalının yapıtı, "Feyruz'un Hayatı" Fransa 8. Kanalı'nın yapıtı, "Madam Feyruz" el Cedid Kanalı'nın yapıtı.

Feyruz 2015'ten beri sadece engelli oğlu Hali'nin bakımı ile ilgilenmektedir. Feyruz vatan, gurbet, şevk, derin duygular, aile, akraba ve dostlardır. Hayatta kaybettiğin her güzel şeyi hatırlatır. Feyruz hayattır! Feyruz senfonik sesiyle herkesi büyüledi, mest etti. Çocuklar için önerilen seslerin başında geliyordu.

Küçüklüğünden beri dinlediğim aşağıdaki şarkıyı, Türkiye'ye yerleştikten sonra sanki benim için yazıldığı duygusunu hep içimde hissettim. Lübnan iç savaşı sırasında oradan göç eden insanlar için el Rahbani kardeşler tarafından yazılıp bestelenen bu şarkıyı "Bint el Hares" filminde Feyruz seslendirmiştir.

Feyruz- Nassam Alayna el Hava

*Vadi kavşağından gelen rüzgâr üzerimize esti
Ey rüzgâr, ne olur beni ülkeme götür.*

Ey rüzgâr, ey rüzgâr, esen rüzgâr, şebboy, pencere ve fotoğraf var, onlara götür beni.

Korkuyorum, gurbette büyüyeceğim diye, ülkem tanımayacak beni.....götür beni ey rüzgar, götür ülkeme. Neyimiz var ey sevgilim! Biz sizde, siz bizde kalırdınız, ne oldu bize, ayrıldık.

Güneş hâlâ kapıda ağlıyor konuşmadan.

Ülkemin rüzgârı konuşuyor.

Ah! Götür beni ey rüzgâr, ülkeme, götür.

MEHMET ŞÜKRÜ

SIRAT KÖPRÜSÜ

3. Durak: Oruç

Bir papatya zamanı geldim dünyaya
Göbek bağında su izi, üzerinde sonbahar
Avuçlarımda bir tohum, filize durması yakın
İlk deminde sevmelerin ve ağlayışların
Köpüklerin kayalara koştuğu bir gece
Durdum, niyet ettim, tepede ısıldayan sise
Dünya, karanlığın ardında bir karanlık
Kırlangıç sırtında boşluğa mahkûm, hüznü
Öpülmemiş kaderi bir yıldızın, bakir ve tek
Nefesim kavruluyor susuzluk ve ay ışığından
Kanar ağzımdan dökülen dualar akşamüstü
Avuçlarken yüzümü ellerim, ürpertici sessizlik
İçeride doğru tüm yolculuğum, sırtımda hançer
Gölgemin vurduğu tan vakti uykusunda
Ah! Pişmanlık duymayı çoktan bıraktı ruhlar
Ne şehvet kaldı içlerinde ne de aykırı bir düş
Sırrını biliyorum artık yolun, derinliği, gizi yok
Bulutların üzerinde seviştiği mabetlerin
Çamura kesmiş tüm giriş kapıları, kanlı ve kuru
Öğrendim acıdan çıkan hazzın sevabı kendine yazılır

AKIKO YOSANO

Japonya (1878-1942)

KARDEŞİM ÖLME!

Fransızcadan çeviren Ali Demir

Senin için ağlıyorum kardeşim,
Sen ölmeyesin diyedir bunca feryat figan.
Bizim evin en küçüğü sensin,
Hep senin üstüne titrerdi anne-baban.
Çok çaba harcadılar senin eğitimin için,
Bir insanın kafasını uçurasın diye mi bunca emek,
Öldüresin, ölesin diye mi yoksa?*

Bir düşün niçin büyüttüler seni,
Sensin evimizin son kalıtçısı,
Saygın bireyi Sakai ailesinin.
Sen taşıyacaksın ailemizin adını,
Ne olur kardeşim ölme!

Ne önemi var bir düşün,
Lushun'daki yenginin ya da yenilginin?
Niçin ilgilendiriyor bu seni?
Böyle bir şey var mı,
Kuralları arasında yuvamızın?

Ölme kardeşim lütfen!
Baksana bizim imparatora,
O gidiyor mu bu savaşa?
Kanımızın akmasını emrediyor yalnızca,
Boşu başına ölmemizi kendi çıkarına.
Çok onurlu bir şey olduğunu söylüyor bir de.
Ne denir sence böyle bir kafaya,
Ne denir böyle bir yüreğe?

Ah kardeşim ah!
Ölmemelisin sen böyle bir savaşa.
Ağıt yakarken annemiz ölen babamıza,
Senin için parçalanıyor yüreği şimdi
O yaşlı haliyle.
Zar zor ayakta durabiliyor zatan,
İyiden ağardı saçları bir görsen.

Kırılğan genç karını düşün bir de
Sessizce ağlıyor kapı ardında
Unuttun mu yoksa?
Düşünsene genç bir kadının yüreğini,
Senden ayrı düştü düğünden on ay sonra.
Bir tek sen varsın onun için bu dünyada,
Hiç değil onun için ölme kardeşim ne olur!...

ÇORAKLAŞAN BİR DÜNYANIN ÇAĞDAŞ DESTANI ÇORAK ÜLKE

KÂZIM ALDOĞAN

Dünya edebiyatına en çok etki yapan eser hangisidir deseler, hiç tereddüt etmeden Thomas Stearns Eliot'un 'Çorak Ülke'si' derdim. Öyle ki, bir çok eleştirmen 'Çorak Ülke' için modern edebiyatın en önemli kanonu nitelendirmesinde bulunur. 'Çorak Ülke' şiiri 1922 yılında Britanya'da 'The Criterion' adlı dergide 434 dize olarak yayımlandı. Şiir, şiirden çok bir tür şiirsel fragmandan oluşur. Eliot, Hasan Aksakal'ın belirttiği gibi, Mary Shelley'in Frankenstein'in Canavarı çarpıcılığında büyük bir eser yazmayı hedefliyordu.¹

Klaros yayınlarında çıkan 'Çorak Ülke' kitabı için detaylı bir analiz yapan Prof. Dr. Hayriye Erbaş da yazısının başlığını "Sınırları Aşan, Uygarlıkları Buluşturan İdeolojiler Üstü Bir Şiir Destanı; Çorak Ülke" koymuş.²

Kapitalizmin insanı robotlaştırdığı, ruhu bedenden soyutladığı ve Fikret Başkaya'nın deyimiyle bu "kadavra medeniyeti"nde Eliot'u anlamak bir zarüret değilse de büyük bir eksiklik geliyor bana.

Beş bölümden oluşan eser, I.Dünya Savaşı'nın insan ırkı üzerinde yol açtığı travma, çöküş, hayal kırıklığı ve ölüm konularını işler. 1948 Nobel Edebiyat Ödülü alan 'Çorak Ülke', Eliot'un başyapıtı olarak değerlendirilir. Eliot'un bu eseri yazmadaki rüknün 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve ardından gelen II.Dünya Savaşı olduğu yönünde eleştirmenler tarafından ortak bir konsensüs olduğunu belirtelim.

Bu eserin büyük etkisini anlamak için öncelikle Eliot'un kendine özgü bir edebiyat kuramı oluşturduğunu söylemek zorundayız. Berna Moran, 'Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi' adlı yapıtında Eli-

ot'un 1930'larda başlayıp 1950'lere kadar etkisini sürdüren 'Yeni Eleştiri' (New Criticism) kuramının aslı kurucusu olduğunu öne sürer. Moran, 'Yeni Eleştiri' kuramının üzerine oturduğu temel paradigmayı; edebiyatı ahlaksal ve toplumsal sorunlardan soyutlayan ve değerini, okurda uyandırdığı zengin ve ahenkli bir yol olarak betimler. 'Yeni Eleştiri', metnin kendisine eğilir ve onu bir sanat eseri olarak incelemek ve yorumlamaktan yanadır. Şiiri şiir olarak okumak gerektiğini öne süren T. S. Eliot, metne eğilen eleştiri yöntemiyle 'Yeni Eleştiri'nin hazırlayıcılarından olmuştur. Eliot'un şiir konusundaki derinliği, önceden dikkat çekmeyen ve bu nedenle yazdıklarıyla sınırlı tutulan değerlendirmeleri, özellikle şimdilerde Fransız, İngiliz ve Amerikan şairleri üzerine verdiği derslerin nasıl bir temelde gerçekleştirildiğine ilişkin materyallerin açığa çıkmasıyla daha da iyi anlaşılmaktadır. 'Çorak Ülke'nin yeni bir şiir anlayışının, sanat ve sanatçıya ilişkin düşüncelerinin somutlaştığı bir eser örneği olarak yayınlanması, Eliot'u kısa zamanda dünya ölçeğinde tanınır kılmıştır. Bu nedenle de şiirin anlaşılabilmesi için Eliot'un dünyaya bakışı, sanata ve sanatçıya özellikle şiire bakışını doğru kavramak gerekiyor.³

Eliot yalnızca usta bir şair değil, aynı zamanda 20. yüzyıldaki en önemli edebiyat eleştirmenlerinden biridir. Özellikle ilk dönemdeki eleştirel yazılarının geçen yüzyılın ortalarındaki etkisi hakkında ne söylenecektir. Leavis, 1932'deki 'İngiliz Şiirinde Yeni Yönelimler; Mevcut Duruma Yönelik Bir Çalışma' adlı eserinde Eliot'un mükemmel bir modern şair olduğunu ilan eder. Le-

¹ Aksakal H.Ek Dergi.2022

² Erbaş H.Çorak Ülke.Klaros Y.S.7

³ Çorak Ülke.S.159-160

avis'in bakış açısı ve kullandığı dil, Eliot'un eleştirel yazılarında bariz bir şekilde etkilenmiştir. Eliot, 'Kutsal Koru'nun 1928'deki ikinci baskısına önsöz yazdığı sıralarda 'Çorak Ülke'yi çoktan birtirmiş, bir şair ve eleştirmen olarak kendisini kabul etmiş bir figürdü.⁴

1919'da yayımlanan ve 'Kutsal Koru'da tekrar basılan 'Gelenek ve Bireysel Yetenek', Eliot'un en fazla bilinen denemesi olmanın yanı sıra 20. yüzyılda şiir sanatı hakkında yazılmış en meşhur denemedir. 'Gelenek' ve 'Bireysel Yetenek' ilk olarak 'The Egotist'te iki sayı halinde tefrika edilmiştir. Gelenek ve Bireysel Yetenek'te Eliot, yazarın bir geleneğe ihtiyaç duyduğu fikrini öne sürer. Eliot bu geleneğin doğru bir gelenek olmasının önemini savunur, ancak doğru geleneğin tanımını yapmaya yanaşmaz. Eliot eserde yer yer tüm sanatlara ya da edebiyatın tamamına hitap etse de odak noktası şiir ve (münferit) şairin ölü şairlerle olan ilişkisidir.⁵

Eliot'un Gelenek ve Bireysel Yetenek'i yazarken etkisi altında kaldığı belirtilen çok sayılı isimden birisi de Paris'te bir öğrenciyken derslerine katıldığı filozof Henri Bergson'dur. Bergson'a göre geçmiş ne tamamlanmış ne de olup bitmiştir; geçmiş hem şimdiki şimdi tarafından diriltir hem de şimdikiyi diriltir. Keza "Gelenek ve Bireysel Yetenek'te yazar tarih şuuru ermiş ve şunu fark etmiştir; geçmişin geçmişiği şimdiki zamanda varlığını sürdürür. Yazar Homeros'tan bu yana Avrupa Edebiyatı'nın gerekse kendi ülkesinin edebiyatının eş zamanlı bir varoluş sahibi olduğunu ve eş zamanlı bir düzen meydana getirdiğini hissetmektedir. Geçmişle şimdiki arasında insanın iliklerine işleyen bu eş zamanlı ilişki insanı yazmaya zorlar ve bu ilişki sayesinde yazar çok yoğun bir biçimde kendi çağdaşlığının bilincine varır.⁶

Eliot kendi çağdaşlığının bilincine vardığı zamanda, dünya Aydınlanma sonrasında Avrupa'nın içine düştüğü bunalım ve Hasan Aksakal'ın deyimiyle makine medeniyetinin teknolojik kıyametiyle hesaplaşıyordu.

Aydınlanma anlayışına ve ilkelerine dayandırılan sürecin işleyişi daha demokratik ve sorunsuz bir

dünyaya değil, tam tersine ilerleme adına daha sorunlu bir dünyanın sahneye çıkmasına yol açmıştır. Yaşanan süreçler söylemle örtüşmemiştir. Eliot'a göre, mevcut yapılanmaları ile süreç, Tanrı'yı ve dinsel tüm değerleri bireyi öne çıkararak ikincileştirirken, kilise, hükümet gibi bireyi kısıtlayan ve baskı altına alan kurumsallaşma süreçlerinin daha etkili olduğu bir yere getirmiştir. Bireyi her şeyin önüne koyan bu anlayış, çoraklaşmaya götüren sürecin başlatıcısıdır ve Birinci Dünya Savaşı bu çoraklaşmanın getirdiği bir uğraktır. Çorak Ülke bir anlamda bu çoraklaşma yolculuğunun öyküsüdür. Bu çoraklaşma süreci sonrasında 1929 Dünya Buhranı, II. Dünya Savaşı ve sonrasında da şimdilere devam etmektedir. Bugün dünyanın geldiği yer, kapitalizmin en vahşileştiği bir noktadır.⁷

Savaşın hemen ardından yeni bir şiir akımının yükselişi kuşkusuz tesadüf değildir. 'Çorak Ülke' bize toplumsal dönüşümler, sosyal bilimler ve sanat ve edebiyat arasındaki ilişkiyi kanıtlar niteliktedir. Modernizmin ile sürdüğü akıl evrensel olmanın dışında başka bir yere sürüklenerek kapitalizmin ruhu üzerinden burjuvazinin "aklı" ya da yaygın kullanımı ile küçük bir azınlığın çıkarlarını gözetken araçsal akla dönüştürmüştür. 'Çorak Ülke' tam da Aydınlanma düşüncesine koşut olarak kapitalizmin ve sanayileşmenin ardından yaşanan ve savaşa giden süreçte dünyanın akılla nasıl yaşanmaz kılındığının bir anlatısıdır. Ona göre Aydınlanma ilkelerine dayanan süreç insanları karanlığa sürüklemiştir. Onun bu düşünceleri başta Frankfurt Okulu temsilcileri olmak üzere döneme eleştirel bakan pek çok düşünür öncülük etmiştir. Bu tartışmalar özellikle teknolojik ve faşizm arasında bağ kurarak 2. Dünya Savaşı'na ilişkin değerlendirmelerin yükselişi açısından önemli olmuştur. Ancak burada önemli olan ve soru olan şey (Eliot'un kabul etmediği) Aydınlanma ilkeleri değil, ilkelerin yaşama geçirilmesi ve bunun sonucunda geline nokta elbette. Eliot yaşanan sürecin nedenini insanların inançlarını kaybetmesine bağlayarak görmemiştir. Oysa savaşın asıl nedeni milyonlarca insanın yaşamlarını yok edildiği ve küçük bir azınlığın çıkarları için kurguladığı bir çoraklaştırma olgusudur ve

⁴ Goulimari.P.Edebiyat Eleştiri ve Teori.S.213

⁵ Goulimari.P.Edebiyat Eleştiri ve Teori.S.214

⁶ Goulimari.P.Edebiyat Eleştiri ve Teori.S.216

⁷ Erbaş.1999.2000

inançla aşılması zor olan bir sorundur.⁸

Eliot'un sanat anlayışında şiire önemli teknik yenilikler getiren imgecilik, şiir akımının öncülerinden olan Hulme'nin etkisi önemlidir. Hulme, izlenimci bir şiir türü yaratan imgeciliğin ve dayandığı felsefenin gelişmesine etkili olmuştur. O, naturalizme, romantizme ve Rönesanstan beri Batı Edebiyatı'nda egemen olan organizmacı anlayışa karşı çıkmış ve anti-hümanizmle klasizmi aynı tutmuştur. Bu sanat anlayışı, modern şiirin, şairin kendi duygu ve düşüncelerini doğaya yansıtması ve doğada geçici olan boyutun vurgulanmasıyla yaratılmış olan organik şiirden farklıdır. Oysa geometrik ve soyut bir sanat olan modern klasik şiirde şair, organik olanla olmayana, yani insanın tanrıdan kopukluğunu bilen şairdir. Böylesine bir anlayış ise şairin, eşyanın geçici görünüşünden ziyade hiç değişmeyen karakteristik çizgileri veya "formu" üzerinde durmasını gerektirir.

Eliot sanat anlayışı açısından Hulme'nin çağdaş klasik sanat dediği ve imgeci anlayıştan bu şekil özelliklerini almış ancak kendi şiir ve eleştiri kavramlarını geliştirerek özgün bir şiir anlayışının gelişmesini sağlamıştır. Bu çağdaş yeni modern klasik şiirin şekil özelliklerine kendi felsefesinin ışığında metafizik bir boyut kazandırmıştır.⁹

Eliot, geleneği tecrübelerden oluşan bir nesnel düzenli (objektive order) olarak görür. Bu nedenle onun geçmişe bakışı salt öznel duyguları içermez. Eliot, şiir yazma ve anlamada tarihin önemini vurgulayarak "geleneği" yeniden tanımlar. O'na göre şiirin ham maddesi duygu olsa da şiirin bireysel olmaması (impersonal) gerekir. Yani şiirin, şairin kişiliğinden ayrı ve dışında olması gerekir. Başka bir ifadeyle duygunun estetik veya objektif duyguya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bunun başarılması da şiirin "kolektif bir bilince" (collective subjectivity) yani geleneğe yönelmesiyle olanaklıdır. Ayrıca Eliot'un edebiyat eleştirisi kuramı konusunda ilke oluşturma arayışının ve çabasının ilerleyen yıllarda, edebiyat kuramları alanında akademik eleştirici yönteminin gelişimine aslında önemli etkileri olacaktır.¹⁰

Toparlasak, Eliot geleneği öne çıkarırken üze-

⁸ Erbaş.Çorak Ülke.S.21,22

⁹ Kantarcıoğlu'dan aktaran;Erbaş H.Çorak Ülke S.23

¹⁰ Erbaş.H.Çorak Ülke.Klaros Y.2020

rinde durduğu en önemli konu ise bizce, "şimdi"nin üzerini örten ve hakikati sisleyen o meşhur "çiçek" metaforudur.

Eliot, Çorak Ülke'de çiçeklere yaygın olarak yapılan umut, sevgi ve güzellik göndermelerinden uzak ve onlardan da farklı bir anlam yükler. Ona göre çiçeklerin rolü, kimsenin bilmek istemediği çirkin hakikatleri örtbas etmektir. Çirkin hakikat, 20. yüzyılda artık duygu ve sevgiyle değil, şehvet ve fiziksel arzuyla ilgili olan aşktır. Periler ayrıldığında, gerçekler tüm çıplaklığıyla ve çirkinlikleriyle görünür. Su perileri gitmiş, dizisinin ikinci referansı, Elizabeth dönemi oyun yazarı John Day'ın eseri arasında en tanınmış olan Arılar Paramentosudur. Bu çirkin gerçeklerin ise çiçeklerle gizlenmesi ve soda ile temizlenmesi mümkün değildir.¹¹(10)

¹¹ Erbaş.H.Çorak Ülke.Klaros Y.2020

Desen: Özer Kabaş

DÜĞÜM

GÜLNAR KANDEYER

Arife, cılız kollarıyla bohçalamış olduğu eşyaları, denk ettiği yatağı-yorgani ve kap kacağı, motoru hordurandan askeri kamyonun arkasına taşıdı. Kendi yüreğinin gümbürtüsünden konuşulanları duymuyordu. Bebeğini avlunun ortasına attığı hasır iskemleye arkasını dönüp oturarak emziren Sacide'nin seslendiğini de duymadı.

“Yusuf’u bak.”

Baktı. Annesinin eteğinin dibinde bayramlık pantolonunun cebindeki çerezleri yemekle meşgul olan çocuğun burnundan yemyeşil bir sümük sallanıyordu. Arife, Yusuf’un burnunu silerken güldü burukça. Bu eve geldiğinde neredeyse onun yaşlarındaydı. Kardeşi diye bağırına bastığı Yusuf’u ve yeni doğan Şeyda’yı kendi kardeşlerinin özlemiyle kokluyordu. Eh, iyi kötü ev işlerini de kotarıyordu. Sacide memnundu ondan. Bir de anası gibi sarılsa... Onun gibi şefkatli baksa... Kuzummm, diye sündüre pekiştire söylese sevgisini...

Zaman zaman buna hayıflanırdı. Anası onu, herkes gibi telli duvaklı, saçlı püsküllü gelin edememişti. Çünkü saçları dibinden kazınmıştı. Bit düşmüştü köydeki çocukların başına. Anacığı bir sıkımlık kil bile bulamamıştı evlatlarını yıkamak için. Dut yapraklarını sabun yerine kullanmıştı yine de çocuklarının başını bitlerden arındıramamıştı. Sık dişli kemik tarakla da baş edemedi bu meretle. El kadar bir sabiydi yalnızca. Muhtar, sağlık ekibiyle beraber duruma el koydu. Köydeki herkesin başı sıfıra vurulacaktı. Saçı tıraş edilenler arasında kendisi de vardı.

Jandarmalar köyü teftişe geldiğinde komutan, dul kadının durumuna acımıştı. Tarlasız tapansız, bağısız bahçesiz, beş çocuk babasız, üstelik hepsi bakımsız. Hiç değilse birini kurtarmak istedi kendince. Neyden ve kimden kurtarmaksa artık... Arife’ye uzun süre baktı. Elden avuçtan çıkmıştı. Kendi kendine bakabilirdi. Kadının ağzını aradı.

“Teyze ister misin çocuklarından birini kasabaya götürüyüm, senin durumun düzeline kadar. Benim küçük bir bebem var, onunla ilgilensin. Hem hanıma da yoldaşlık eder. Garibiz gurbet ellerde. Bazen günlerce evime gidemiyorum.”

Anasının gözleri doldu. Bu hayırsever, merhamet

Gülnar Kandeğer

yüklü sözler karşısında adama ne dese? Hökümet adamı hem de. Evi kendisinininki gibi fukara evi değildir. Ciğerinden bir parçasını istiyor. Ama o ciğerpare-si gitmese burada ziyan olacak. Kardeşlerine bakıyor ama sofraya da bakıyor. Üstelik çoğu gün aç yatıyor. İç sesi kulaklarını zorlayacak şekilde yüksekti, dışarıdakilerinin fark etmeyeceği şekilde kısıktı.

“Sen daha iyi bilirsin komutan bey.” dedi utanmış ellerini sağaltmak istercesine muhkemce peşkirine sildi. Bir yanı sevinirken bir yanı parçalandı yüreğinin. Tek göz dama girdi çarçabuk. Biraz daha ikirciklense sanki komutan cayacaktı fikrinden. En yeni giysisini çıkardı bohçasından. Kullanmaya kıyamayıp geriye bıraktığı güllü pazen şalvarı. Giydirdi Arife’sine. Kızcağız neye uğradığını şaşırıyordu. Anası bu kadar çabuk mu vazgeçecekti kendisinden? Bunu bir türlü içi almıyordu. Aç, iştahlı bir bulantı tırmandı boş midesinden gırtlığına doğru. Sonra göz pınarlarından dizili boncuklar gibi sıralanan yaşlar, ipi aniden kopmuş gibi bir bir göğsüne yuvarlandı, sekerek yere dağıldı. Tek gözlü dam odaya baktı. Yanında yadigar olarak götürebileceği, zihninin zulasına atacağı anılar toplamak ister gibi, kerpiç duvarın kireç badanası üzerinde gezdirdi gözlerini. Ağzı kocaman bir canavarı andıran kara tandırdan, bir kat dürürlü şil-teden başkaca bir şeycik düşmedi nasibine. Bir de teki kaybolmuş, üstüne çuvaldızla yorgan ipi geçirilmiş kimseye ait olmamanın verdiği yitmişlikle köşede duran kara lastik ayakkabı. Arife, garipseyerek baktı bu kara lastiğe, kim ya da ne getirmişti ve bir göz odanın içine, tüm servetlerinin kasası olan kavak ağacından yapılma sandığın önüne bırakmıştı onu? Zamanı olsa bunun üzerinde kafa yorardı ancak yolcu yolunda ge-

rekti.

Aynı bugün olduğu gibi. Şimdi de komutanın tayini çıkmıştı, onu bekliyordu tanışık ya da uzak bir akraba olan ayrılık. Bir yadigâr aradı yine gözleri. İlk ayrılığında olduğu gibi. Kilere yöneldi. İçeri girdi. Bir bohçayı kaptığı gibi geri çıktı. Atının terkisinde beline sarılarak geldiği emireri, taşınma işi için komutanına yardıma gelmişti birkaç askerle beraber. Bohçayı alıp kamyonu koymak için elini uzattı. Arife, geriye çekti bohçayı.

“Anama uğrarsız belki giderken ha abi. Bu bohçayı yanıma alacağım.”

Asker, bakışlarını yere eğdi. Bir iki yutkunduktan sonra gözleri dolu dolu zorlukla konuştu.

“Diyorlar ki sizin köye kıran girmiş. Kolera illeti... Karantinaya almış hükümet. Sağlıkçıların haricinde kimse giremiyor. Hastalığı yayarız diye. Diyorlar ki...”

Hem üzüntüden hem de komutanın uyarısı dolayısıyla daha fazla konuşamadı emireri. Arife, donup kalmıştı. Kamyon hareket ettiğinde çıkardığı rüzgârdan az kalsın sırt üstü devrilecekti. Aracın aksine dünya hareket etmeyi unutmuştu. Yalnızca içinde eşya dolu bu kamyon, bozuk çakıl yolda istemeyerek ve hiçkırarak ilerliyordu. Emirlerinin sözleri, bu avluya gelişi dün gibi yadındaydı. Kardeşlerine sarılırken, anasının kurumuş sönük memelerinin asılı durduğu döşüne gömüldüğünde tek sözcük söyleyememişti. Onu tutan, konuşmasına engel olan yumruğu ata binerken bile yutamamıştı. Arife’nin, komutanın emirlerinin terkisine binip at sırtında köyden çıkana dek gözyaşlarının ardı arkası kesilmemişti. Atın üzerinde olmak yeterince güvenli gelmemişti ona. Bu da yetmezmiş gibi kutusundan canlanarak ortalığa yayılan o hortlak koku... Unutulmasına gücenerek kendini hatırlatırcasına avlunun havasına karışan koku... Bu kez daha keskin olarak genzini doldurdu. Sanki nefesini kesmişti, bu yumruk gibi sert şey... Boğulduğunu düşündü.

Bu avludaki ilk günü... Daha dün gibiydi. Yaver’in onu kolundan tutarak kuş gibi yere indirişi. Avludan içeri girer girmez ayaklarını sertçe birbirine vurarak teknil selam veriş. Göreve devam etmek için atını sürüp gidişi. Avlu kapısının büyük bir gacırtıyla kapanışı. Bu evin eşğinde Sacide’nin kucağında bebeğini geride tutup ona soyunmasını söylemesi... Komutan potinlerini kapının önünde çıkarırken karısı Sacide’ye alçak sesle olup biteni anlatışı. Sacide de kasabadan kendine yardıma gelen kadınla fısıldaşmaları...

Kadın, Arife’ye adını bile sormamıştı. “Soyun!” demişti emredercesine. Zaten neyi vardı ki üzerin-

de. O yaz sıcaklığında üstünde kendinden el örgüsü bir hırka, altında anasının giymelere kıyamadığı pazen şalvar. İki parçadan ibaret esvabı çıkarınca çıtırçıtlak kalmıştı. Kadın, su dolu sac teştin içine oturtmuştu Arife’yi. Tahta fırçasıyla nasırlar gibi katmerlenmiş ayak kirlerini temizlemişti.

“Ne kadar da çelimsizsin. Sen nasıl iş tutacaksın bilmem ki. Bak kızım, yalın ayak gezmeyeceksin bundan böyle. Terlik giyineceksin. Şimdi kesele kendini.”

Arife, sabunlu su ile avlunun yüksek duvarlarının güvenliğinde kendisini ovalamıştı. Odun ateşini harlayan yardımcı kadının çubuğun ucunda tuttuğu şey dikkatini çekmişti. Anasının şalvarı, kazanın altına atılmak üzereydi. Kendir hırkayı ise çoktan alevler sarmıştı. Kızcağız, alev çingileri bedenine değmiş- çesine teştin içinden yıldırım hızıyla fırlayıp ucu tutuşan şalvarı kucaklayarak bağrına bastığında kadın, kolundan tutmuştu.

“*Vahşi eşek gibi davranma. Bitlerini bu eve yaymana izin vermezler. Bırak, Sacide Hanım, sana daha güzellerini verir.*” diye hırsıyla söylenmişti.

Arife, ucu yanık çaputu bağrına basmıştı bir kere. Kadın, onun elinden çekerek adeta söküp almıştı pazen şalvarı. Yanık yerlerini kesmiş sonra iyice inceleyip yere sererek arkasına önüne bakmıştı. Bit olmadığına kanaat getirince bir mendil gibi pazen parçasını Arife’nin eline tutuşturmuştu. Edep yerlerini eliyle kapatıp anasının şalvarından arta kalan parçayı alarak ve bedenine örtmüştü.

“Ne edeceksin pazen şalvarı anlamam ki? Valla seni dayak arsız ederler haberin olsun.”

Kadın, bunları söyleyerek avlunun bir köşesine eğreti yapılmış kilere girmiş, elinde bir bohça ile çıkagelmişti yanına. İçinden bir sürü pırtı çıkarıp ortaya dökerek Arife’ye uyabileceklerini düşündüğü birkaç parçayı ayırmıştı. Gerisini tekrar bohçalayarak kilere götürmüştü.

“Al giyin, içinden sana uyanları.”

Helkede kalan son suyu tasla başından dökmüş- tü. Sıcak su, bedeninin mahrem yerlerinde dolaşarak teştin içine şırıltılarla akmıştı. Taşın üzerinden aldığı çaput giysileri, bedenine siper edip kilere girmişti. Dışarı çıktığında hepsini üst üste giydiğini gören kadın bir kakhaha atmıştı, bir şey demeden. Bu kadını bir daha hiç görmemişti. Şimdi aynı avluda yanına dününden yadigâr kalan bohçası, koskoca düğümüyle ayakta öylece duruyordu koca dünyada bir nokta gibi. Bohçanın düğümü boğazını tıkayan yumruktan, kendinden bile büyüktü sanki.

Tren, uzayıp giden koca bir ejderha misali hışırtılar, gacırtılar eşliğinde sürünerek yeşilin envai çe-

şit tonuna sahip tarlalara daldı. Akşamın alacasına kadar dışarıda sek sek oynayan çocuklar gibi koştu düzlüklerde. Yeni yanan lambaların loşluğunda evine kapananların mahallelerinden, koca koca yapılarıyla heybetli şehirlerin kıyısından geçti bir bir. Uzadıkça uzadı gece masalı, sınırı belirsiz bozkırları dolandı. Görmüş geçirmişliğin ağırlığıyla Arife, tıpkı anasının koynunda olduğu gibi uyuyakaldı. Yalnızca uykusunda huzur buluyordu rüyaları elverdiğince.

Akşamları soğuk olurdu dağ köyleri. Geven otunun tandırın içindeki sönük, minicik alevi dahi el kadar dam odayı ısıtırdı. Anasının ırgatlık karşılığında aldığı nevaleleri, bakır sahana koyarak akşam yemeği niyetine yerlerdi. Yokluk bile olsa ne tatlıydı yedikleri. “Bir çuval unumuz olaydı ah!” sözü, harman olana dek tüm sefaleti, çaresizliği ve umudu, kısacası her şeyi anlatırdı. Yine de döşek olmaktan utanan şilteyi serip içine doluştular mı değmeyin keyiflerine. Analarının kokusu, ne denli de güven verirdi hepsine. Arife, ömrü boyunca bu sarılmanın sıcaklığını ve ana kokusunu içine çekebilmeyi beklemeyecekti düşleri olduğu sürece.

Bir virajı alma telaşında olan trenin savurmasıyla meşin kaplı yataktan sıyrıldı. Çocuklara baktı kısık gözlerle. Dip tarafta uykunun koynunda, sallanan trenin hüneriyle sakince uzanmışlardı. Sacide yataklı vagondaki karşı kanepede derin bir uykudaydı. Başını bohçaya dayamış, boynu eğrilmiş, ağzı çarpılmıştı. Bohçanın düğümü gevşemiş, aradan güllü pazen parçası dışarı sarkmıştı. Geceler boyu koklayarak uyuduğu pazen parçası. Her zaman olduğu gibi o güllerin içinde gülümseyen kardeşleri, annesinin hayali düştü aklına yine. İçinde bir yılan gibi uyuyan sızı kımıldandı. Özlemini kime anlatabilirdi ki.

Tren yorgun tısıltılarla yavaşlayıp durdu. İstasyondaki pusuya yatmış hengâme vagonlara doğru yöneldi. Şuracıkta inse. Alıp başını gitse. Köylerini bulabilir miydi? Yapacaksa bunu daha fazla uzaklaşmadan yapmalıydı. Bohçasını nasıl alacaktı Sacide’nin başının altından. O böyle gönül rahatlığıyla uyurken çekip gitmek sığar mıydı vicdanına? Ya gönül borcu ne olacaktı? Bunca yıldır yeme içme, üst baş... Ama yıllardır anasına götürmek için hazırladığı bu bohça ne olacaktı? Şeker ve un torbalarını sakız gibi yıkayıp katlamış, biriktirmişti. Kaput bezlerinden neler dikerdi kim bilir anası kardeşleri için. Aralarına çamaşırdan artan sabun kırtıklarını da koymuştu. Yumuşacık, mis gibi. Anası nasıl da sevinecekti. Ya kardeşleri? Eline geçtikçe cam gibi akide şekerlerini yememişti. Komutanın içtiği sigara paketlerinden çıkardığı alüminyum kağıtlara erimesin diye tek tek sarmıştı. İki yanını fiyonk yapıp okuyuntu şekerine benzetmişti.

Her birine beşer tane düşecekti neredeyse. Gözünde o kavuşma gününü sık sık canlandırmıştı. Çarşı ekmeği de götürürdü belki. İlçedeki fırından bir koşuda alır gelirdi sıcacık somun ekmeklerini. Kendisi her gün yiyordu, boğazından zar zor geçiyordu her defasında. Dört tane kardeşlerine bir tane anasına. Beş ekmek. Bir de bohçadakiler... Sıradan bir gün bayram gününe denk olacaktı. Neredeyse irili ufaklı çıkınları sıkı sıkı düğümleyip bohçaladı, yeniden yeniden gözden geçirip dürüp kaldırdı. Göç günü gelip çatığında bunları yanına almayı unutacağından korktu hep. Bohça buradaydı tas tamam. Ne çare ki artık yaşadıklarından bile emin değildi. Kıran denen kolera illetinden kurtulabilmişler miydi acep? Hiç umudu kalmamıştı, hiç haber alamamıştı.

“Geldik mi?”

Sacide’nin mahmur gözleri açıldı. Ağzının kenarından akan suyu elinin tersiyle sildi. Pencereyi açıp dışarı baktı dolaşık saçları rüzgârdan savruldu. Telaşla döndü, çocukları işaret etti.

“Arife, çocukları al. Gelmişiz.”

Hiçlik duygusu, bedenini zehirli bir sarmaşığın gül fidanına tırmanması gibi hızla sarmaladı, ruhuna hücum etti Arife’nin. İnatçı yosunları aratmayacak tarzda geçmişinin köklerine yapıştı. Anıları, bir bir siliyordu hayallerinden yerine yenilerini koymak için. Zorlukla denileni yaptı. Şeyda’yı omuzuna yatırıp kucakladı. İki bohçayı koluna taktı. Sacide, Yusuf’u uyandırıp ahşap valizi aldı, bir şey kaldı mı diye vagona göz attı.

Garda yan yana yürürlerken Sacide, Arife’nin kulağına sır verir gibi fısıldadı.

“Bizi karşılayacak olanlar İstanbul sosyetesinden. Adını sorarlarsa Arife deme. Şöyle daha havalı bir isim bul kendine. Mesela Münire. Ne de olsa burası İstanbul.”

Kırılmış da incecik kabuğuyla ağacın yüksek tepesine tutunan bir dal misali direnmeyi bıraktı Arife. Gözyaşı yüklü yüreğini, susturmak için acıya teslim etti. Arkasında bıraktığı hatıraların bir daha gün yüzüne çıkmaması için kara bir dumana boyadı zihnini.

Yeni isim ha!

“Küçük hanım, verin Şeyda’yı bana.”

Kucağındaki çocuğu, uzattı usulca sesin sahibine. Yüzüne baktı. Bıyıkları yeni terlemiş pembe beyaz teniyle bir delikanlı, sıcacık güldü. Şaşkınlık, yorgunluk ve usanç tüm bedenini esir etmişti. Vapur düdüğü her adımda daha ürkütücü buldu. İskeleye atılan tahta köprüden geçerken sarsıldı bir an.

Yeni isim ha! Neydi ki eski ismim benim? Dudakları kıpırdıyordu ancak sesi çıkmıyordu. İskeleye bağlı halatlara takıldı bir an için. Zorlukla vapurun

ABDÜLKADİR BULUT'A DAİR

RAMAZAN TEKNİKEL

Yetmişli yılların ikinci yarısında Abdülkadir Bulut'un köyü olan Akine'nin on kilometre kadar kuzeyinde yirmi evlik bir orman köyünde bir yıl er öğretmen olarak görev yapmıştım. Köyün içinden geçen derenin suyu, Bulut'un köyü Akine'nin önünden geçen Dragon Çayı'na karışırdı. Jiple Anamur'dan köye gidip gelirken tepeden Akine ve Dragon çayı gözükürdü. Bulut'la tanışmadım, o sıralar İstanbul'daydı, ancak babası Aziz amcayla tanışmıştım. Nasıl tanışmıştık orasını pek anımsamıyorum ama Anamur'un alt taraflarında bir kahvehaneye oturmuş, uzunca bir süre konuşmuş, Koca yörük, bütün yörükler gibi bağırarak konuşuyor oğluyla büyük bir gurur duyuyordu. O ay hep izlediğim Türk Dili Dergisi'nde Bulut'un epey uzunca 'Kalemözü' şiiri yayımlanmıştı. Aziz Amcaya, Bulut'un "Bir yer adıdır Kalemözü /Anamur'un az ilerisinde / Güneşin ve umudun altında / Bir damar gibi vurur olur / Toprağın derisine. /" diye başlayan o güzelim pastoral şiirini okumuştum. Şiiri bütün benliğiyle dinleyen koca yörük nasıl da heyecanlanmış ve sevinmişti...

kafesi andıran demir korkuluklarına tutundu. Taşdığı yük artık fazla geliyordu bedenine. Vapurun çarkları dönüyor, vahşi hayvan kafesi gibi Arife'yi hapsettiği duygusuyla denizin suyunu köpürtüp coşuyordu adeta. Arife, güvensizliğin bu denlisini ilk kez iliklerine dek yaşıyordu. Aşılması zor olan yollar, git gide imkansızla kucaklaşıyordu. Artık önemi kalmamıştı, imkansızın sonunda bile onu bekleyen bir geçmiş yoktu.

Yandan çarklı vapor, küçük dalgaların vuruşlarıyla eğleşiyordu. Cilveli cilveli yalpaladı. Arife'nin içi dışına çıkmıştı. İçinde safra gibi biriken öfke artık durdurulamazdı. Vapurun kış kısmındaki açık alanda oturan yolcular denizin üzerine çarpan sesle, irkildiler.

"Denize düştü, denize düştü!" diye bağırانlar oldu.

Kargaşa, neler olduğunu anlamayı zorlaştırıyordu. Bohça, onun tüm geçmişiyle ve çıkın yapılmış düğü-

ANAMUR YAYLALARINDA ŞİMDİ

Abdülkadir Bulut'un anısına

Oltasına güneş takılıyor Anamurlu çocukların
Bir poyraz çıkıyor dağ yamaçlarından
Akine'den Kılıç'tan Sugözü'nden
Alıp getiriyor defne harnup zakkum kokularını
Pazarında mantar yoğurt satan köylü kadınlarla

Nilüferlerin yeniden açtığı mevsimdir burada yaz
Takılıp gideriz çoban ısıklıklarının peşine
Köşede bir Yörük kilimi toy bir keklik cezve
Anlatırız anlamazlar gözlerini ovuşturan yayla çocuklarını

Deniz tutmalarıyla yaz yağmurlarıyla unut
Unut köknar pırnal sandal ağaçlarıyla
Ve anımsa birden ağını boş çeken Bozyazı
balıkçılarını
"Gözyaşları da çiçek açar" Anamur yaylalarının da şimdi

müyle köpüklerin arasında bir görünüp bir kayboldu. O, Arife'ye aitti, köklerini unutmaması için kokular yayıyordu. Üstelik o bohçayı önünde açacağı, sevincini cıvıltıyla anlatacağı kimsesi de yoktu. Kendini denizin ortasında doğduğu topraklardan uzakta, öylesine yalnız, öylesine kaybolmuş hissediyordu ki... Arife, sarsak adımlarla gelip Sacide'nin yanına oturdu. Yusuf, başını ona yasladı yumuşacık. Şeyda henüz uyanmamıştı, delikanlının kucağında gelecek düşleri içindeydi. Karşılıycılardan biri kibar bir sesle Arife'yle konuşmaya başladı.

"Merhaba, ben Belgin." derken genç bir kadın pamuk beyazı elini uzattı.

"Ben de Münire." diyerek işten perdahlanmış eliyle tokalaştı Arife.

THOMAS CHATTERTON

ELEANOR HOYLAND

ÇEV: SANİYE KISAKÜREK

1
Elimde büyüleyici sevginin kudretli gücü;
2
Laleler açmaz aşk zevklerinden yoksun bahçede;
3
Esrik rüzgârın zinciri kırılır cennetin büyük kapısında,
4
Asil sevginin hükümdarlığı yayılırken dünyaya;
5
Ne yapsan da hiçbir insan kalbi, bıçağın acısına dayanamaz,
6
Okları kalbime doğru saplanan
7
Ruhumun derin acısı o
8
Hoyland'ın parlak gözleri, aşkın yayları.
9
O işkenceyi anlatmaya yetmez cümleler
10
Yazar bütün endişelerimi, hoşnut etmek için beni;
11
Lütfunla coşar deli ozan,
12
Aşağıya bak sevdiğim, zarif gözlerinle,
13
Nergislidir gülümsemen, kederimi dindirir
14
Daraldı hayat çizgim, ölüm benden uzaklaşırken.

1768

YAZGÜLÜ “C”¹

AYŞE GAFFAROĞLU²

Çıktığın yola geri döndüğünde bir çember çizersin. Cevaplarını aradığın sorularda tam tatmin olsaydın C harfi bulunur muydu acaba... Çember çeviren çocuğun elinden çubuğu alsan koşmayı bırakır mı? Köylü kadınlar çemberi başına örttüğünde koruyabilir mi namusunu? Tekerleği bulan nasıl akıl etmiş çember çizmeyi?

Adım Yazgülü, şehrin arka sokaklarında büyüdüm ben. Teneke mahallesinde. Sokaklarından akan yağmur sularına gözyaşları karıştırdı. Pencereelerde perde olmaz ama evlerde ışıklar da yanmazdı. Sokak aralarında yanan lastiklerin dumanından dolayı çiy bile düşmezdi sabahları. Mahallenin zengini çeri başı, koyun kestiğinde kafasını, işkembesini, postunu yola atardı. Pusuda bekleyen oğlanlar kapışır evlerine taşırdı. Atık davranan şanslıydı. Abim işkembeyi getirdiğinde anam mumbar dolması yapar, midemiz bayram ederdi. Çok sağlam çocuktur abim. Sonra babam bizi bir mahalleye taşıdı. Biz bir yere ait olmayız, ait olduğumuz yeri sırtımızda taşırız. Kırbacın şaklamasıyla başlayan at arabası yolculuğumuz uzun sürdü. Bayırı çıktığımızda sisler arasından deniz belli belirsiz görünüyordu. Yolun dibinden geçen trenin sarstığı, buhar kokusunun sardığı bu mahallede, ilk kez odaları olan bir evdeydik. Dış duvarında,

“Ne Rize çayı ne ada çayı

Sen hiç gördün mü

Kuruçayı” yazıyordu. Hiç görmedim.

Arkadaş istemiyorum. Hayal dünyamda ben, benimle ve her gün baktığım kahve falımda gördüklerimle mutluyum. Bu mahallede de tamir için açılan yollar bir daha yapılmıyor, her evde bayrak asılı. Yarım kalmış duvarlar, çatısı ka-
¹ 3. İlyas Halil Öykü Ödülü’nde “Tren Düdüğü Çaldığında” dosyası ile ‘Birincilik’ ödülüne değer bulundu.

Ayşe Gaffaroğlu

panmamış tuğla yüklü evler, kapı önünde çalıntı sandalyeler, demir parçaları, ucu yırtık tüllerin pencere dışında sallanan esintisi. Her şey yarım yamalak ama bir tek doyurulamayan arzuların eseri sevişmeler yarım kalmaz çingene milletin-de. Akşamdan kalma kırmızı gözlü bakkal ancak öğleden sonra açıyor dükkânı. Efkârlı gecelerin artığı insanlar akşamüzeri alışveriş yapıyorlar. Siyaset yapmayız biz, sadece seçim zamanı gelen, aba altından sopa gösteren politikacılar, genzini yakan kokuyu kuser gibi konuşup hizaya gelirse mükâfatlandırılacağımızı söylerler ama bilmezler ki bizim millet hizaya geçerse felç olur. Bu yüzden siyaset işlemez bizim topluma. Sansür uygular haberler bizim sorunlarımıza ama kavgamız gürültümüz inmez başlıklardan. Mahallenin kızlarının iştah açıcı, etine dolgun bir güzellikleri vardır. Delikanlılar, bağı açık, savruk adımlarla piyasa yaparlar bir aşağı bir yukarı. Birbirimizden kız alıp veririz. Kimse bizi beğenmiyorsa biz de beğenmeyiz bizden olmayana, bu yüzden nispet yapar gibi pek eğlenceli olur çingene düğünü. Müziğimizde hoşgörü, paylaşım, tapınma, tutku vardır. Yakalarız çalgının çengini ritmini, atarız göbekleri karşılıklı, atarız kurusıkı Tepecik neşesini. Eh ceza evleri de romanlarla dolar boşalır.

Geceleri hayal kurarım renk değiştiren gece lambamın plastik çiçeklerine dalarak. Kâh uzak-

tan gördüğüm tren sallantısı hissedilmeyen, denizin dibinde bir evde dalgaların sesini duyarım, kâh televizyonda sabah programı sunarken ikicik göbek atarım. Bedenim hapsoldüğüm bu mahallede, aklım bayır aşağı giden patika yoldan sonraki şehrin kalabalığında. Bu yüzden çok ders çalışıp hep sınıf birincisiydim. Hıdırellez de kızlar gelinlik, oğlanlar araba çizerken gül dibine, ben okul çizdim aklım erdiğinden beri. Lise mezuniyet diploma töreninde diğer çocukların annelerinin parmakla gösterdikleri, fıstık yeşili pantolonlu, pembe hırkalı esmer kız oldum. Okuma hayatım en çok buraya kadardı. Bizimkilerin topladıkları karton, şişe ve tenekeleri tasnif etme işi bitince, yaz sonu tekstil atölyesinden söz almış babam, sigortalı başlatacaklarmış beni. Odamda yalnız kaldığım zamanlar kurarım çekip gitme hayallerimi.

Mahallede film çekilecekmiş. Birçok karavanlı araba doldu sokaklar. Karşımızdaki ev temizlendi (pek mümkün olmadı ya), bazı eşyalar atıldı, yenileri geldi. Elinde kâğıt bardakla çay içen adamlar inip çıkarken ayaklarına dolanan çocukları azarlayarak kovaladı. Sonra bir güneş doğdu merdivenlere. Simsiyah gür saçlı, uzun boylu, daracık kotun üzerine daracık atlet giymiş genç bir adam, belindeki kurusıkı silahı eline alıp başparmağında çevirirken parmak ucunda sıçrayarak çıktı merdivenlerden. Ben pencerede dondum kaldım. Kalbim küt küt atarken yutkundum. Göz göze geldik. “Şu,” dedi, “şu kızı istiyorum!” Bütün kalabalık bizim pencereye döndü. Babam girdi içeriye, “ağızına sıçtığımın kızı gir içeri” dedi. Mutfağa girdim, anam ikisi altın seyrek dişlerini göstererek sırtıttı “Kız seni oynatacaklarmış ya baban çok para istemiş” dedi. “Ne parası ya ben gidecem!” Abim arkamdan geldi, omzumdan çevirdi, sağlam bir tokat attı.

Film çekimi on beş gün sürdü. Doğumdan sonra memeleri sarkmış, çaresizliğin beslediği batıl inançlara başını gömmüş şişman kadınlar “Allama kitabıma” diye başlayan fallar baktılar çalışanlara. Gelecek için umut ve hayal dağıttılar. Kaderleri de acıları da birbirinin aynı insanlar sokağı hiç boşaltmadılar. Yakışıklı oyuncu her fırsatta bizim eve baktı, her baktığında tülü açıp ben de baktım. Annem “Yürek mi yedin sen, orospu mu olacan kız?” diye yalancıkta azarladı. Arsız

damar babadan oğula, çemkirme anadan kıza mirastır buralarda. “Hee, orospu olacam, ne diyon sen ya?” Umutsuz aşklar için söylenen şarkıları teybin sesini sonuna kadar açarak dinledim annem gelip kapatana kadar.

Komşunun oğlu Berduş Ali biz hurda ayırırken geldi, bir kola kutusunu uzattı, “İçine bak Barış abi gönderdi kalbinin anahtarımış, gösterme kimseye, kapcık ağızlı babandan dayak yedirme bana.” Ağzı açık kutuda, ucunda sarı tüylü ayıcık ve kırmızı çatılı, yeşil pencereci ev şeklinde bir anahtarlık vardı. Elim ayağım uyuştı. “Barış mı? Barış ha! Görüşelim, barışalım” deyiverdim. Virane evimizin bahçesinde akşamüzeri çoparlar aşık meşe oynarken Berduş Ali’yi çağırdım. Anamın çeyizime ayırdığı iğne oyalı çemberi, yıldızlı bir kâğıda sarıp gönderdim. Karavandan çıkıp yaylana yaylana gelirken Barış, beyaz atletin üstüne çemberi boynuna dolamış, koklaya koklaya geçti.

Arı büyüklüğünde sineklerin yüzünde dolaştığı bebelerden, duvarlara kırystal satan namusunu da satar yazanlardan, buraya çöp atanın anasını avradını diye böğüren Sultan anadan, Allahı hem zalim bulup hem de korktuğu için ağzından düşürmeyen sahtekârlardan, anlatmak istediklerine kelimeleri yetmediği için el kol hareketleriyle bağırarak konuşan babamdan, anamın vurdum-duymazlığından, abimin efelenmesinden bıktım, bıktım ki ne bıktım. Camı açtım Barış’a baktım. Uzun sarı saçlı bir kıza önce sarıldı sonra rol icabı tokat attı.

Filim seti toplanırken mahalleli artıkları kapışma telaşındayken ben de okuldan kalan sırt çantama birkaç tişört, etek sokuşturdum, anahtarlığımı sapına astım, arka kapıdan çıktım. Barış üçüncü karavanda (uğurlu sayım) bekliyormuş. Tam hareket etmek üzereyken yetiştim, kapı tıss diye kapandı. Barış kocaman gözleriyle güldü, elimden çekip yanına oturttu. Hiç konuşmadık. Zaten konuşamazdım, boğazım kurumuş, dilim damağıma yapışmıştı. Sarışın kız ön koltuktan ara sıra dönüp bana bakıyor, yanındaki şoföre bir şeyler söylüyordu. Yolda trafik çoktu, bir saat sonra deniz kenarı bir yerde durduk. Barış önden indi, “gel” dedi elimden tutup indirdi. Uzun ince apartmana gelince cebinden çıkarttığı kartı duvardaki kutuya tuttu, kapı zank diye açıldı. Asan-

sör boştu. Bindik. Yaprak gibi titriyordum ama korkudan değil. Üçüncü katta (uğurlu sayım) bu kez kartı kapıdaki deliğe soktu, kapı hiç ses çıkartmadan açıl susam açıldı. Barış beni mutfağı içinde olan odada bırakıp banyoya girdi, suyun sesinden anladım. Karşı duvarda renk renk kitapla dolu iki raf vardı. İçimden “kırmızılardan başlarım okumaya” dedim. Uzun masanın üzerinde parlak tavalar sallanıyordu “melemen yaparım” dedim. Deri koltuğa oturdum buz gibiydi, geri kalktım “örtü sermek lazım” dedim. Barış, mavi bornozuna uzun saçlarından akan suları silkeleyerek çıktı. Yine kocaman güldü, yanıma geldi, önce sarıldı sonra bir tokat attı rol icabı olmayan. Salyam sümüğüm birbirine karışarak ağlarken ben, üzerimdekini ağırlığıyla deri koltuk yaktı tüm bedenimi. Barış tekrar banyoya gittiğinde sırt çantamı aldığım gibi kapıdan çıktım, üç kat koşarak indim, deniz kenarında suskun dalgaların yanındaki duvarın üzerinde içim dışım pişmanlık saatlerce yürüdüm. Aşkı için bir erkeğe köpek olacak kızlardan olmadığımı anladım. Akşam hava kararmıştı mahalleye geldiğimde. Film çekilen evin sahibi son kalan karavandan çaldığı kamera ile yakalanınca kavga çıkmış, Berduş Ali’nin babası adamı vurmuş, hapse girmiş. Hapislik kadar ölüm de normaldir bizim mahallede. Ölen ölmüştür, nasılı, niyesi sorulmaz. Kapının ya içinde ya arkasında bekler biliriz, biz hep hazırız.

Ben aşkımin sonunda aynı noktaya döndüğümde çizdim çemberimi. Bir de baktım içinde kalmışım kendi çemberimin. Çemberimin içinde kalmak güvenli geldi ama bir akrep gibi yanan çemberin içinde zehirledim kendimi. Ne babam attığı tokatla, ne abim saçımdan sürüklerken canımı acıtamayacaklar artık. Barışmam ki kendimle çemberim kırıldı, tüm “C” ler cevapsız kaldı.

Aşağı mahalleden geçen trene yetişmek için koşmalıyım, Koşmalıyım çember kapanmadan *son tren düdüğü çalmadan...*

Ayşe Gaffaroğlu 1960 Nevşehir’de doğmuş. 1978-1984 yılları arası Ziraat Bankasında çalışmış. Koop-İş sendikası yönetim kurulu üyeliği yapmış. Emekli olunca Uğur Mumcu Vakfı’nda yaratıcı yazma seminerlerine katılmış. “Sokak Yazarları” adı altında toplanmış bir grup arkada-

şıyla öykü kitapları çıkartmış. ‘Sender’in yürüttüğü senaryo yazım kurslarına katılmış. 2001-2003 yılları arası Ankara’da ‘Kaşık’ lokantasını çalıştırmış. 2005 yılında Ürgüp’e bağlı Ayvalı Köyü’ne yerleşmiş. Yıllardır biriktirdiği kitaplarla köy çocuklarına bir kütüphane açmış. Günlerini çok çalışarak, yazarak ve köy çocuklarına okuma alışkanlığı kazandırmakla geçirmiş. Evi-min odalarını restore edip ‘Öykü Evi’ adını verdiği dokuz odalı bir otel yapmış.

“Bir Kaşık Mutluluk” isimli kitabının ikinci baskısı ‘Yitik Ülke Yayınevi’nden çıkmış. 2010 yılı ‘Behiç Erkin Öykü Yarışması’nda “Gelin-cik” adlı öyküsü, ‘Son Ümit Dergisi’nde “Dilan”, ‘Cumba Kültür Sanat Platformu’nda; “Serpil-me”, ‘Yaşar Yılmaz Cafe Kitap Kulübü’nde “C”, ‘İlyas Salman Öykü Yarışması’nda “Ülkem” adlı öyküleri ödül almış. ‘Bütün Dünya’ dergisinde “Kadınım” adlı öyküsü, ‘Karahindiba’ dergisinde “Adil Bey”, ‘Kibele Kültür Sanat’da “Ülkem” adlı öyküleri yayınlanmış. Sokak yazarlarının ortak çıkardığı kitaplarda, “Japon Şemsiyeleri”, “Mayıs, Eylül, Haziran Öyküleri” adlı öykülerine yer verilmiş. ‘Güllük Radyo ve TRT de “Gecenin İçinden” kuşağında öyküleri okunmuş.

Otelini oğluma devredip 2021 yılı Ocak ayında Urla’ya yerleşmiş. Urla Tasarım Kütüphanesi platformunda okumaya ve yazmaya devam ediyor. Bir kızı, bir oğlu, bir de torunu var.

ISIRGAN OTU¹

ONUR AKBABA

Tamam, artık ben böyle ölürüm dediği zamanlar vardır ya insanın, işte o zamanlarda olur ne olursa. Böyle döner çünkü hayatın çarkları. Başka bir açıklaması yok bunun. Bunca yıl sonra, elinde küçücük bir valizle çık gel sen. Anlık hava değişimlerini hesaba katacak kadar bile eşya alma yanına. Koluna taktığın baharlık montunla öylece belir kapımda. Elinde kahve bardağınla otur balkonumda. Bak öyle uzaklara. Çocukluğumuzun vazgeçilmezi olan o ağaçlı tepelere bak dur. Sus emi saatlerce. Tek bir laf etme. Birazdan dizlerime yatıp anlatırsın nasıl olsa. Tenimi nemlendiren gözyaşlarını fark etmemiş gibi yaparım merak etme, usulca saçlarında gezdiririm parmaklarımı. Her gelişinde daha da seyreltiklerini görmek içimi acıtır nedense. Seni alıp saklamak isterim şu koca dünyadan.

O uzak ülkelerden benim için dönmediğini ikimizde biliyoruz. Canını acıtan o sokakları, içindeki zamanla birlikte geride bırakmak istediğini de. Yaralı bir hayvan çaresizliğiyle, kendini güvende hissedeceğin kuytulara sokulma telaşını. Senin için, dağ başında ışığı yanan seçeneksiz bir kulübeden farksız oluşumu. Hayat seni tekrar geri çağırdığında, camın önünde sokağı bekleyen bir çocuk gibi koşarak gideceğini.

Yok, canım o kadar da değildir. Ne kadardır peki? Saf olma kızım. Annesinden bir bardak su istemek için onca merdiveni tırmanmış, aklı sokaklarda terli bir çocuk o. Ayakkabılarını bile çıkarmadan dalıyor içeri. Ortalığı ne zaman silip temizledin, ardından ne kadar daha uğraşırsın umurunda mı? Sonu gelmeyen bir sabırla açıyorsun kapıyı her seferinde. İlla doğurmak gerekmiyor anne olmak için, âşık olmak da yetiyor bazen.

Sevdin bir kere elden ne gelir. Geriye baktığında kendini tanımakta zorlandığın, şimdiki aklım olsa böyle mi yapardım dediğin her yaşta sevdin

Onur Akbaba

onu. Uysal çocukluğunla, asi ergenliğinle, dingin orta yaşlarınla sevdin. Belki durdukça eskir, kendiliğinden yok olur gider diye ne çok bekledin ama nafiye. Kapına her dayandığında, ana kucağına yatırdın, karnını doyurdun, kahvesini hazırladın, saçlarını okşadın, kanepende uyuttun. Bir emzirmede kaldı ki, asıl olmasını umut ettiğin şey de bu değil miydi? Üç beş yılda bir kez lazım olacağını bildiğin -o da iyi ihtimal- eşofman takımını dahi katlı tutmaya devam ettin dolabında. Alelaide bir kıyafet gibi geçirdi kafasından her seferinde, kollarını sokmasına yardımcı oldun. Soluğun onun soluğuna karışsın istedin. Hayatına kimi alırsan al, şu eşiğin dışında tuttuğun, onun girdiği gibi sokmadın kimseyi içeri.

Ya o ne yaptı senin için? Kırk iki yılın sonunda seni hesaba katarak yaptığı tek bir şey söyle, tamam diyeceğim. Kalırsın işte böyle. Haa bak, taşınmana yardım etmişti bir keresinde. Yardım etti öyle mi? Ansızın kapını çaldığı günlerden birinde, salonun ortasında kolilerle karşılayınca onu, bir ucundan tutmayacaktı da ne yapacaktı? Sen sağa sola koştururken, o da bazı şeylere dokunur gibi yaptı hepsi bu. Koli bandının açılıp kapanan sesine bile aldırış etmeden anlattı durdu bütün gece. Varsa yoksa kendisi. Seni dinlerken bile kendisini duymaya meyilli bir adam o. Birini gerçek anlamda sevmeyecek kadar kör ve bencil biri, anla artık.

¹ 3.İlyas Halil Öykü Ödülü-İkincilik- "Isırgan Otu" dosyasından...

İlk kez bu kadar sessiz gördüm onu. Elinde tuttuğu kahve fincanını sehpanın üzerine bırakmayı bile akıl edemiyor. Saatlerdir öylece hareketsiz duruyor. Onunla, balkonun darlığında sıkışık oturmayı her zaman sevmişimdir. Odaların karşı karşıyalığı uzaklaştırıyor sanki onu benden. Diğer evlerin aksine, senin evin balkonunun kendine has bir ruhu var demişti bir keresinde. Ne çok konuşmuştuk o akşam. Yüz çizgilerimiz kırış kırış olmuştu gülmekten. Sırf, elimi avuçlarının içine aldı diye uyku tutmamıştı sabaha kadar.

“Tepedeki ağaçlara mı bakıyorsun? Unutmuşsundur diye düşünmüştüm.

“Tabii ki unutmadım, çoc”ukluğumu inkâr olur bu.”

Sesi boğuk ve güçsüz.

“Başla bakalım hâlâ eski formunda mısın?

İsteksizce ağzını buruşturuyor. O an, aşırı teyzeler gibi yanaklarını ellerimin arasına alıp ağzına vura vura sevmek istiyorum. Başını göğsüme yaslayıp sağa sola savura savura sevmek. Gönül-süz de olsa dikkatini toplamaya çalışıyor.

“Şu ağacı görüyor musun?”

Parmağını ileri doğru uzatıp sağ gözünü hafifçe kısıyor. Ona doğru eğiliyorum. Karşı tepedeki ağacın hizasında buluşuyoruz. Ona bu kadar yakın olabildiğim nadir zamanlardan biri bu. Tıpkı çocukluğumdaki gibi.

“Kambur bir ihtiyar var elinde bastonuyla ayakta duruyor, onun gerisinde de küçük bir çocuk var, kendinden büyükçe bir taşa oturmuş. İhtiyar bütün yaşlılığını bastonuna yüklemiş, çocuksa olanca yorgunluğunu taşa. Arkalarında iki atlı var onlara yetişmeye çalışan. Atlardan birinin bacakları olması gerekenden daha kısa, gövdesi yere değdi degecek. Diğeriyse başını göğe kaldırmış, zorluyor sırtındakini. “

“Çocuk değil o bir kere, kaplumbağa. Dikkatli bakarsan boynunu içe doğru çekmeye başladığını görebilirsin. Arkalarında iki atlı var dediğinse, kanatlarını sonuna kadar açmış bir kartaldan başkası değil. Kaplumbağanın üzerine düşen gölge, kartalı olduğundan daha büyük, kaplumbağayı ise daha çaresiz gösteriyor. İhtiyar konusunda hem fikirim ama. Her şeye sırtını dönmüş, elinde tuttuğu sopayı var gücüyle toprağa bastırıyor.”

Onu gülümsetmeyi başarıyorum. Ağzının kıyısında toplanan neşeyi özlemişim.

“Çocukluğumuzdaki kadar keyif vermiyor değil mi?”

Yine de fena sayılmaz.

Konuştukça, sesinin gerçek anlamı geri geliyor. Onu konuşturacak bütün yöntemlere vakıfım.

“Birer tek atar mıyız?”

“Hiç sormayacaksın sandım der gibi yüzüme bakıyor. Bu bakışı seviyorum.

“Üzerine bir şeyler getireyim mi, hava biraz serinledi sanki?”

“İyi olur.”

Arkamdan bağılıyor. Ben uzaklaştıkça, sözleriyle bana yetişmeye çalışması tuhaf bir mutluluk veriyor nedense. Böyle zamanlar hiç bitmesin istiyorum. Bardaklara birkaç parça buz koyup, rakısını sevdiği kıvamda ayarlamaya çalışıyorum. Bir an önce yanına dönebilmek için acele ediyorum. Mutfığa açılan balkonları oldum olası sevmişimdir.

Birbirine dokunan her kadehin ardından, sarsak bir rahatlama oluşuyor aramızda. Rakıyla aşkın birlikteliğinden doğan o sarhoşluk duygusunu seviyorum. Karşı çaprazımızdaki pencereden, yadırgayan gözlerle bizi seyrediyor Neriman karısı. Kocasının onu, sonu gelmez kadınlarla aldattığını bilmeyen mi var koca mahallede. Sorsan bir o bilmiyordur oysa. Bilmediği bir hayatın güvenli penceresinden, biliyor olmanın hiçbir şeyi değiştirmedeği tarafa bakıyor. Haddinden uzun süre göz göze gelince içeri sokuyor meraklı kafasını. Pencereyi bir hışımla kapatıp, perdeyi öyle sert çekiyor ki, küfretmemek için dilimi ısııyorum.

Neriman karısına gereğinden fazla odaklandığımı düşünüp tekrar anason kokulu masamıza geri dönüyorum. Her kadehte biraz daha fazla anlatıyor. Aşklarını, ayrılıklarını, içine düştüğü çıkmazları, aklına gelen ne varsa uzun uzun anlatıyor. Konuşurken ara ara gözlüğünü düzeltiyor. Kısa bir sessizlikten sonra beni soruyor, bana ait olanı merak ediyor. Gerçek bir merak mı bu, yoksa kendi bencilliğini saklamak için öylesine ortaya atılmış bir soru cümlesi mi bilmiyorum.

“Ee biraz da sen anlat bakalım, yok mu kimse?”

Beni merak ederken bile canımı yakmayı başarıyor. Bu sefer, öncekilere benzer bir cevap vermek istemiyorum. Meraklansın istiyorum, mutlu olduğumu düşünsün, azıcık da olsa kıskansın,

kaybettiğini düşünsün, bir ihtimal canı yansın.

“Var gibi, daha çok yeni.”

Ne hissettiğini anlayabilmek için yüzüne bakıyorum. Ayağa kalkıyor. Terliklerin dışına taşan taraklı ayaklarıyla, oturduğundan daha heybetli görünüyor o an gözüme. Balkon demirlerine tutunan elleri nasıl da biçimli. Yüzüne düşen seyreker saçlarını nefesiyle geri itiyor. Beni kıskanmış olabileceğine dair küçücük bir umut kımıldanıyor içimde. Rakının bana sunduğu cesareti, yalnızlığın onu sınıadığı mutsuzlukla birleştirebilir miyiz? Belki bu sefer...

“Evin bahçesine ısırgan otu dikmekten hiç vazgeçmeyecek misin?”

Her zamanki gibi, alakasız bir soruyla konuyu kapatıp, yeni bir sohbetin kapısını aralıyor. Onun araladığı bütün kapıları sonuna kadar açıp, içerde bana ait olanı aramaya hazırım. Yıllarca tek yaptığım şey bu değil mi zaten? Onda kendimi aramak.

“En sevdiğim bitkidir ısırgan otu bilirsin. Kök saldıdığı toprakta başka hiçbir bitkinin yetişmesine izin vermez. Arsız bir yaşama isteği. Belki sana bencilce gelecek ama var olma biçimindeki o tutkuyu seviyorum.”

“Hatırlar mısın Sami Amcaların arsasında çok vardı bunlardan, gelip seni bulurlardı en çok.

Ben onları bulurdum salak şey. O zaman da salaktın şimdi de böyle salaksın işte.

”Dokunduğu her yeri nasıl da sızlatırdı, ellerimin ayaklarımın yangısından duramazdım. Hatta sızısını artırsın diye sen fark etmeden suyla ıslatırdım her yerimi, sırf daha gerçekçi bir acıyla sana daha rahat sokulabilmek için.”

“Koşarak yanıma gelirdin.

“Benim için etraftan yivdin toplayıp ısırgan otunun değdiği yerlere sürerdin, nasıldı bir tekerlemen vardı senin?”

Sorar sormaz gülümsüyor. Kaz ayakları daha bir belirgin oluyor. Hayatın onu kırıştırdığı her yeri şefkatle öpebilirim.”

“Yivdin gir, ısırgan çık.”

“Evet evet şimdi hatırladım. Onu söylemeye başladığın anda geçerci acısı.”

Dudaklarını öne doğru büküp çocuk telaşınla üflerdin, sıcacık değerci nefesin tenime. Bir ısırgan otu mesafe kalırdı seninle aramda, sızlasa da ağlamazdım. Yıllar geçti bak, değışen hiçbir şey

yok.

“İster misin sabah toplayayım senin için, çorbasını yapalım?”

“Etrafta pek yivdin görünmüyor ama söylemedi deme, hem artık eskisi kadar da hızlı değilim ona göre.”

Rakının bize verdiği yetkiye dayanarak, gülüşüyoruz. Bana atfettiği görevi layıkıyla yerine getirdim. Geldiği yolları gerisin geri yürüyebilir artık. Bizim dışımızda dönen şu koca dünyaya karışabilir. Eşofmanlarını, naftalin kokuları arasında katladığım yerlerden tekrar çıkaracağım zamana kadar, gidebilir.

Ayrılıkların en zoru kapı önlerinde yaşananlardır. Oraya kadar biriktirir durursun farkında olmadan. Tam da dudağımla yanağımın birleştiği yerden öpüyor, nemli bir belirsizlik bırakıyor ağızımın kıyısında. Öyle sıkı sarılıyor ki, ikimizin arasında sıkışıp kalan memelerim gibi sıkışıyor yüreğim de.

Acıktığımı hissediyorum. Azıcık ısırgan çorbası kalmıştı sanırım tencerenin dibinde.

Onur Akbaba 1979 yılında Ordu, Fatsa’da doğmuş. Gazi Üniversitesi Felsefe Grubu Öğretmenliği Bölümü’nden mezun olmuş. 2002 yılında ‘Gölge Oyunu’ isimli şiir dosyası ile Cemal Süreya adına düzenlenen ‘Hatay Şiir Ödülleri’nde mansiyona değer bulunmuş. “Büvek” isimli öykü dosyası ile 2018 yılında ‘Sennur Sezer Öykü Ödülleri’nde ‘Jüri özel Ödülü’ne değer görülmüş. Birçok öyküsü yarışmalarda ödül almış. Seçkilerde ve dergilerde yayımlanmış. Halen öğretmenlik yapıyor.

EMANETİN DİLİ¹

ESMAHAN DEVRAN İNCİ

Göğün bir türlü boşalamayıp gri bulutlarıyla şehrin üstüne çöktüğü bir yaz sabahı daha. Avlunun sonsuza dek sürecekmışçesine kanıksadığımız sessizliğini demir kapının tıkırtısı bozuyor. Beyaz tulumlu, maskeli, eldivenli üç kişi, uzun bir uykudan uyanıp da hangi günde olduğunu kestiremeyenlerin şaşkın ifadesiyle ilerliyor camiye doğru. Ağır ağır merdivenleri inen adamlar, iki yanındaki atkestanelerinin gölgelediği, traverten şeritlerle bölünmüş andezit kaplı yoldan aylar sonra ilk yürüyenler. Üzerlerindeki mahmurluğu hızla atarak etrafa dağılıyor, kaşla göz arasında şadırvanı, sağ taraftaki iki türbeyi, bahçeyi, son cemaat yerini ve beni ellerindeki tüpten fışkıran sıvıya boğuyorlar. Aylardır kullanmıyorlardı bunu, kâbus bitti mi derken yeniden hortladı galiba. Bu hoca da nereye kayboldu? Beni duymuş gibi, etrafı saran dezenfektan bulutunun ortasında aniden peyda olup elindeki uzun anahtarı bronz kilidime sokuyor, besmeleyle iki defa çeviriyor, tıkr tıkr. Neredeyse unuttuğum bu sesin ardından, kanatlarım ağır ağır, gıcırdaya gıcırdaya yeni bir zamana açılıyor. Öncesi acı, sonrası bilinmezlik, bambaşka bir zamana...

Dışarıda çoktandır donmuş yaşam belki yeniden canlanır, kim bilir. Bizim içinse fark etmiyor, bu âlemin temel özelliği hep zaman dışı olmasıdır zaten. Her şey yavaştır burada, şadırvandan gelen suyun şırıltısı, rüzgârla salınan yaprakların hışırtısı, hatta kuşların cıvıltısı... Geçen yıl bu vakitler, dışarıda gümbür gümbür akan hayatın sesi avluya dolmasa, ne farkı vardı ki o günlerin? Banklara yapıştırılmış gibi tüm gün oturan, yaşamdan ve sürüp giden zamandan çoktandır

¹ 3.İlyas Halil Öykü Ödülü-Üçüncülük-
"Yer İzi" dosyasından...

Esmahan Devran İnci

yakasını sıyırmış yaşlı adamlar, beklediği sesi duyunca canlanır, şadırvanın etrafında ağızlarında mırıl mırıl dualarıyla, kısa süreliğine bile olsa sanki burada da hayat hızla akıyormuşçasına bir yanılısma yaratır, sonra her şey eski hâline döner, tıpkı şimdiki gibi avlu alışıldık sessizliğine gömülürdü.

Dışarıdakilerin de buradakilere benzediğini, kapılıp gittikleri koşturmaca içinde nicedir dün, bugün, yarın kavramını yitirdiklerini, cumadan cumaya camiye doluştuklarında incelediğim kaygılı yüz ifadelerinden, telaşlı, tedirgin hareketlerinden anlardım. Avlunun içinde ya da dışında pek bir şey değişmiyordu, çok azı yaşamın anlamının farkındaydı.

İşte böyle, iki namaz arasında duruyormuşçasına yavaş akan bir hayatın dört yüz elli dört yıllık tanığıyım ben. Yüz yıllar geçse de gördüğüm yüzler, duyduğum sesler benzer. Daimi bir ıssızlığın içinde ağır ağır eskiyerek şahit oluyorum her şeye. Uzaktan bakınca şanslı sayıldığımı biliyorum, Koca Sinan'ın kentteki tek eserinin önemli bir parçası olmam vesilesiyle ziyarete gelenlerin yarattığı hay huya, ne kadar eskidiğimizi kontrol edenleri eklersek zaman çarkının bazen daha hızlı döndüğü doğrudur.

Birkaç yıl önce, ekiplerden biri sık sık gelip gitmeye, oramızı buramızı ölçüp biçmeye başlarken günler yine hareketlendi. Derken bir sabah

apar topar söktüler beni. Defalarca tamire gitme-
me rağmen yerimden uzak düşmek ilk kez o ka-
dar dokundu. İyiden iyiye yaşlandığımı, her gün
kınadığım avludaki ihtiyaçlara benzediğimi, he-
pimizin bu camiye derin kökler attığımızı o gün
anladım. Damarlarımdan tüm gövdeme yayılan
yoğun acıda debelenip duruyordum, ta ki üzerim-
deki karton açılıp onunla karşılaşana kadar...

Hazırlıklar tamam. Cemaatle kılınacak ilk na-
maz anonsunun ardından ezan da okundu. Aylar
sonra nihayet evinden çıkabilen müdavimlerimiz
birer birer geliyor işte. Güneşe hasret çiçeklere
benzer solmuş suratları, ağır aksak yürüyüşleriyle
canlı cenaze gibiler. Çoğunun yüzünde önce-
den görmediğim tuhaf bir ifade var, hangi duy-
guyu yansıtıyor anlamak güç. Neler yaşadılar, ne
kadarı sağ çıktı bu savaştan? Ya o? Öyle merak
ediyorum ki onu, şuradan torunuyla çıka gelse
şimdi, küçücük gözlerinin içiyle gülüp şefkat-
li ellerini yine üzerimde gezdirse, tıpkı o günkü
gibi “Dur hele Koca Meşe,” dese.

“Dur hele Koca Meşe, amma telaş yapmışsın.
Emin ellerdesin, sakın ol.”

Nasıl anladı beni?

“Dede seni duyduğuna emin misin?”

“Tabii eminim. Zamanı gelince sen de öğrene-
ceksin bu dili.”

“Babam öğrenememiş ama.”

“Ona bakma, o dinlemeyi bilmiyor. Ellerin ku-
lakların olacak, canı gönülden sevip okşayacak-
sın, hissedeceksin, işte böyle. O da zamanla sana
güvenip söyleyecek ne istediğini.”

“Ne istiyor peki?”

“Bunu anlamak için dil bilmeye gerek yok ki
evlat, nefes almak istiyor tabii ki. Şu güzelim
küçük kapının geldiği hâle baksana.”
Bir zamanlar küçük bir kapıydım değil mi
ben?

“Hele sen bana güven Koca Meşe, önce şu acı
kahverengiden bir arındıralım seni.”

Görsem de biliyordum, kat kat alaca belece
boyalı hâlimle uzaktan bakılınca demir bir kapıyı
andırıdığımı. Sadece ben mi? Hemen üstümdeki
mermer ve somakinden yay kemerin artık boza
çalan, onun üstündeki kitabenin kapkara kesilen,
mukarnas kavsaranın ve güzelim silmelerin derz-
leri çatlak, her yeri kireçli, kirden desenleri zar

zor seçilen hâlini gören, Koca Sinan’ın camisinin
görmekli taç kapısı olduğumuza asla inanmazdı.

“Baba, tuz asidi ellerimizi gözlerimizi mah-
vetti, bana mısın demiyor bu boya, içine işlemiş.
Çözücü mü kullansak?”

“Hayır, damarlara zarar verir. Uğraşa didine
gelinlik kız gibi çıkaracağız onu ortaya.”

Kimim ben? Bunu unutalı öyle uzun zaman
oldu ki. Seninki nafiye çaba be Koca Usta!

“Hadi oradan! Hele ben bir bitireyim de işimi,
sen o vakit gör kendini.”

Yaşından, kısacık boyundan, çelimsizliğinden
beklenmeyecek derecede dinç, çalışkan ve inat-
çıydı. Günlerce üzerime asit püskürttü, tel fırça-
yla tüm kabartmalarımı, geçmelerimi elleri soyu-
lana dek özenle fırçalayıp sabırla zımparaladı,
her akşam bebek gibi yıkadı beni.

Nasıl anladığını bilmiyordum ama bir şekilde
hissediyordu içimden geçenleri ve yeteneğini to-
rununa geçirmek için üstün bir gayret içindeydi.

Tıpkı camideki gibi her günüm birbirinin aynı,
ne zaman biter ki çilem?

“Bu kapı ruhunu kaybetmiş evlat. Oysaki meşe
hayat ağacıdır, Zeus’un kutsal ağacıdır. Eski Yu-
nan’da kâhinler meşe yapraklarının hışırtısını yo-
rumlar, öyle karar verirmiş neler olacağına. Kök-
lerini hatırlamanın vakti geldi de geçiyor Koca
Meşe, hadi canlan biraz.”

Canlanıyordum. Damarlarıma yapışan boya-
dan, kirden, pastan kurtuldukça nefes alıyor, yıl-
ların yaşanmışlığından arınıyor, hafifliyordum.

“Dede ne muhteşemmiş desenleri!”

“Öyledir, hele bir gomalak da atalım, sen o za-
man gör bunu.”

*

Hayat kaldığı yerden devam etmeye çalışıyor.
Tedbirliler, eskisi gibi avluda oturan yok. Yüz-
lerdeki ifade öyle benzer ki, görünmez bir bağla
bağlılar sanki. Korku, acı, yıllardır bastırılmış
duyguların ortaya çıkışı, eziklik, ortak hikâyeler
ve en çok da yenilginin izleri... Bunları
okuyorum, ama o tuhaf ifadeyi hâlâ çözemedim.
Başka şeyler de var, yanımdan geçerken parmak-
larını üzerimde gezdirenler, kulağını kanadıma
dayayanlar, tıpkı onun gibi. Günler oldu, ne ken-
disi, ne oğlu, ne torunu...

Atölyede iki ay süren çalışmadan sonra, isten
arınan mukarnasların, bordosu nispeten belirgin-

leşen kemerin altındaki yerime yeniden takıldığım da, son cemaatin kolonlarının, sivri kemerlerinin, ortadaki büyük kubbenin kalem işlerinin, tam karşımdaki mihrabın stalaktitlerinin ve pencerelerin vitraylarının da temizlendiğini görünce nasıl sevindiğimi tahmin edersiniz. Fakat bu tatlı heyecan uzun sürmedi, günler hızla eski durağanlığına dönünce ben de alışıldık yalnızlığıma gömüldüm. Onu çok özliyordum.

Koca ömrümde ilk defa biri beni dinledi, yarenlilik etti, bambaşka bir bedene kavuşturdu ve sonra her anını ezbere bildiğim yerime takıp ortadan kayboldu.

“Şuna bak evlat, nasıl da darılmış bana.”

“Dede keşke ben de anlayabilseydim onu.”

“Ver elini, gezdir üzerinde, hisset, bak soğuk, kulak ver sesine, içten içe homur homur. Bizde dostluk ömür boyudur Koca Meşe, bunu sakın unutma.”

Unutmuyorum. Bu sefer gönül koymuyorum sana, o musibetin adı ilk duyulduğunda, hatta salgına dönüştüğünde bile her cuma uğruyor,

“Cuma bahane, seni görmeye geldim,” diyor-dun. Peki, şimdi neredesin? Üzüntüm merak-tan, biliyorum bir sıkıntı var, yoksa çoktan gelirdin. Hayat zar zor normale dönmeye başlarken şu yaşlı yüz-lere yapışan esrarı çözmeye çalışarak bekliyorum, hâlâ yoksun.

“Koca Meşe ortalık malum, bir müddet görüşmeyiz herhâlde.”

Yüzü nasıl da solmuş, onu hiç böyle görmemiş-tim. Dertlenme be Koca Usta, ben ne musibetler gördüm, hepsi geldi geçti, bu da geçecek.

“Öyle elbet, lakin biz görür müyüz bilemem.”

“Dede ne diyorsun Allah aşkına?”

“Evlat, Dryadları anlatmış mıydım sana? Ormandaki ağaçlarda yaşayan ağaç perisiymiş bun-lar. Halk o kadar inanırmış ki bu efsaneye, bir ağacı kesmeden önce din adamına sorarlarmış, içinde peri var mı diye, ancak peri çekip gittiy-se o ağaca dokunurlarmış. İnsanoğlu Dryadları da, yaşlı dünyanın emanetlerinin dilini de unu-talı çok oldu. Fakat her şeyin yeniden hatırlana-cağı bir zaman vardır elbet, musibetler boşuna gelmez. Ya Koca Meşe, belki yüz yıl sonra bu günleri başka bir ustaya anlattır-sın ha? Şimdi kal sağ-lıcakla.”

*

Sessizliğin, belirsizliğin her yere hâkim olduğu o uzun aylarda, hep son geldiği günü düşündüm. Öyle yaşlıyım ki hatırlayamıyorum, eskiden benim de bir perim var mıydı acaba? Biz ağaçlar işte böyle ayakta ölürüz, her şeye tanık olarak ya-vaş yavaş giderken bu âlemden, onun da dediği gibi daha neler göreceğim kim bilir? Yüzlerdeki esrarı ince ince çözüyorum sanki. Hatırlıyor gibi, çoktandır uyuyor da yeni uyanmış gibi, duyuyor gibi, yüzyılların pişmanlığını yaşıyor ve yürek-le-rinin derinliğinde ortak bir acıyı paylaşıyor gibi. Emin olmamakla beraber başka çıkarımlarım da var.

Bir namaz vakti daha sona erince ortalık sa-kinleşiyor. Merdivenlerden inen şu adamla ya-nındaki genç ne kadar tanıdık? Eskiden uzağı hiç seçemiyordum, kat kat boyalardan arınıp gerçek bedenime kavuştuğumdan beri daha iyi görüyo-rum. Koca Usta kendince bana iyilik yaptı, oysa bu saatten sonra gençleşmek isteyen kim? Kazık mı çakayım şu dünyaya? Aman Tanrım! Yanıl-mamışım, bu ikisi, evet onlar.

Peki, o nerede? Yoksa...

“Sakin ol Koca Meşe, sakın ol.” Hissettiğim şey doğru mu?”

“Maalesef.”

Aman Tanrım!

“Lütfen üzülme, elimi onun eli say ve seni nasıl sevdiğini hisset. Son anlarında bile yarınlar-dan umutluydu, bize de üzölmek yerine o umudu yaşatmak düşer.”

Yaşlı bir ağacı ayakta tutan sadece umuttur zaten, ne kadar yavaş aksa da zaman, değişmez gözü-kse de her şey, hapsolmuş gibiyse de yüz-yıllardır içinde yaşadığı bedene, yeni bir düzene inancıdır ağacı ayakta tutan.

“Sen hep ayakta kal, hepimiz adına.”

Nasıl da benziyorsun dedene. Koca Usta sen-den çok umutluydu, haklıymış.

“Sağ ol. Yine geleceğim, şimdi kal sağ-lıcakla.”

Kadere bak, bu çocuğun dilimi öğrenmesi için şu musibeti görüp dedesini kurban vermesi mi gerekti? Ah be usta, yaktın gittin içimi, yakıştı mı hiç sana?

“Zamanı gelen gider, bunu en iyi sen bilmez misin?” diyor yanıma yaklaşan ihtiyaç.

Sen de kimsin?

“Bu kapı niye ağlıyor böyle için için, sen de

duyuyor musun sesini?” diyor öteki. “Duyuyorum ya, bir süredir öyle çok şey duyuyorum ki.”

“Ben de günlerdir kimseye söyleyemiyorum, önce kuşların, şimdi de bu kapının...”

Ne diyor bunlar? Yoksa hayal mi görüyorum? Başıma toplanmayın, alışık değilim ben böyle. Yüz yıllara uzanan bir yalnızlık benimkisi. Yüzünüzdeki o ifade, şimdi anlıyorum.

İçlerinden biri, buruş buruş elini sevgiyle üzerimde gezdirerek yanındakine anlatıyor:

“Bak, bu kapı meşe ağacından, buradaki her şey gibi Sinan’ın emaneti bize.”

“Ya, öyle. Peki, hep böyle güzel miydi bu kapı? Sanki ilk kez görüyor gibiyim

Esmahan Devran İnci 1977 yılında Bursa’da doğmuş. Öğrenimini Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden tamamlamış. Ankara’da serbest mimar olarak çalışıyor. İlk kitabı “Suyun Şarkısı” 2010 yılında yayımlanmış. ‘Suyun Şarkısı’, ‘11. Türkan Saylan Sanat Ödülü’ne değer görülmüş. İlk öyküsü “Hangi Pazar” 2016 yılında ‘Varlık’ dergisinde Mayıs sayısında yayımlanmış. 2016 yılında “Göbek Bağı” isimli öyküsü ‘Teoman Öztürk Mekân Öyküleri Yarışması’nda ‘Birincilik Ödülü’ne layık görülmüş. “Veda” isimli öyküsü 2018 yılında ‘Güncel Sanat Dergisi 8. Kaygusuz Abdal Öykü Yarışması’nda ‘Alanya Kale’ ödülünü almış.

Öyküleri, ‘2018 Yılın Yazarı Sevgi Soysal Öykü Ödülü Seçkisi’nde, ‘Hayata Tutunma Öyküleri 2016 Yarışma Seçkisi’nde, ayrıca ‘Varlık’, ‘Öykülem’, ‘Post Öykü’, ‘altZine’ dergilerinde, ‘Trendeki Yabancı Öykü Aplikasyonu’nda ve ‘Kırpiğin Düşmesin Yere’ isimli kolektif kitaplarda yayımlanmış.

2024 yılı Kasım ayında, “Çemberi Kıran” romanıyla ‘2024 Everest Yayınları İlk Roman Ödülü’nü kazandı.

3. İLYAS HALİL ÖYKÜ ÖDÜLÜNDE MANSİYONLAR

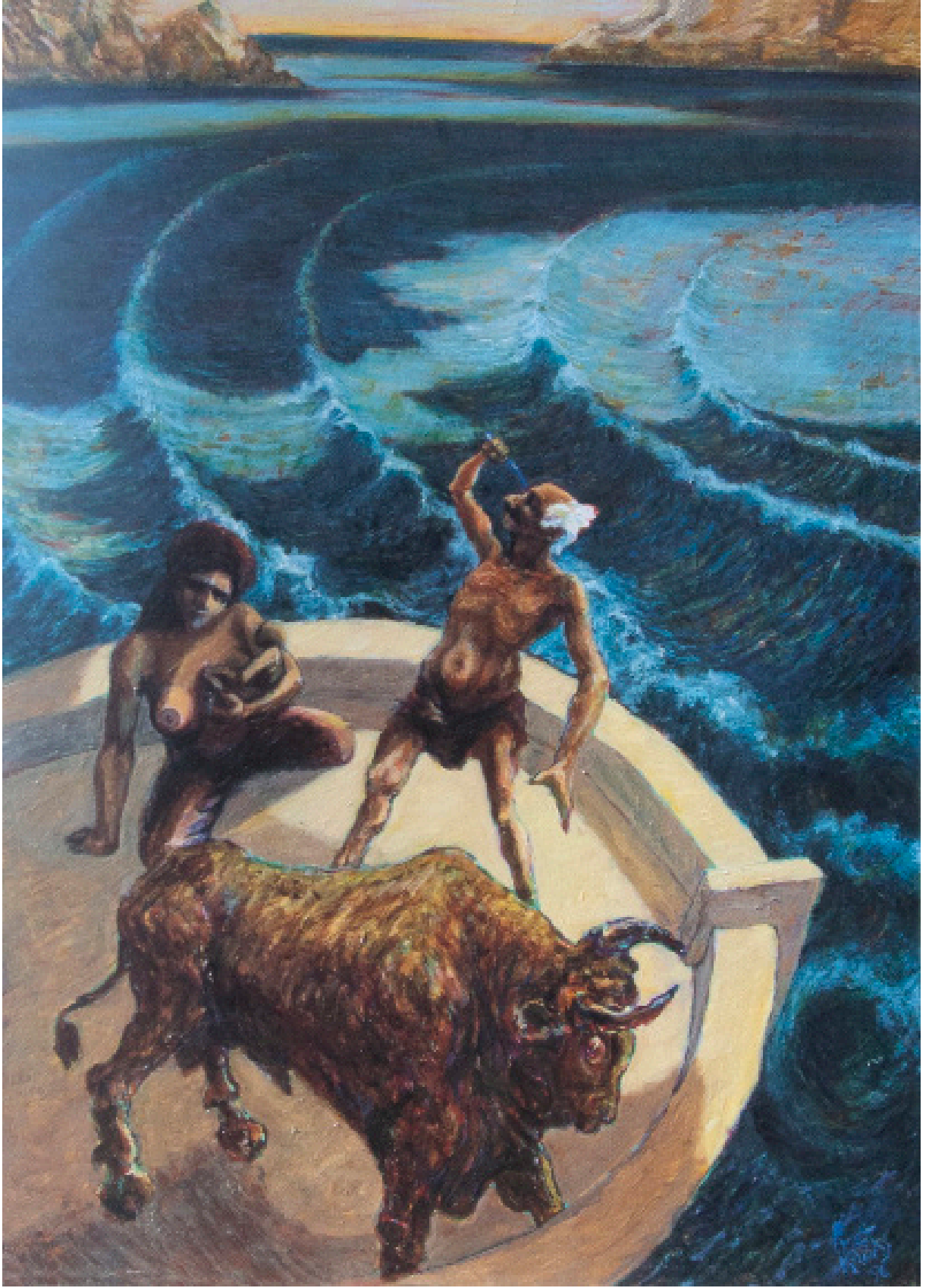

Seçici kurulu, “**Kaşla Göz Arasında**” dosyası ile Yazar **Necati Albayrak**’ı “Mansiyon” ödülüne değer bulmuştur.

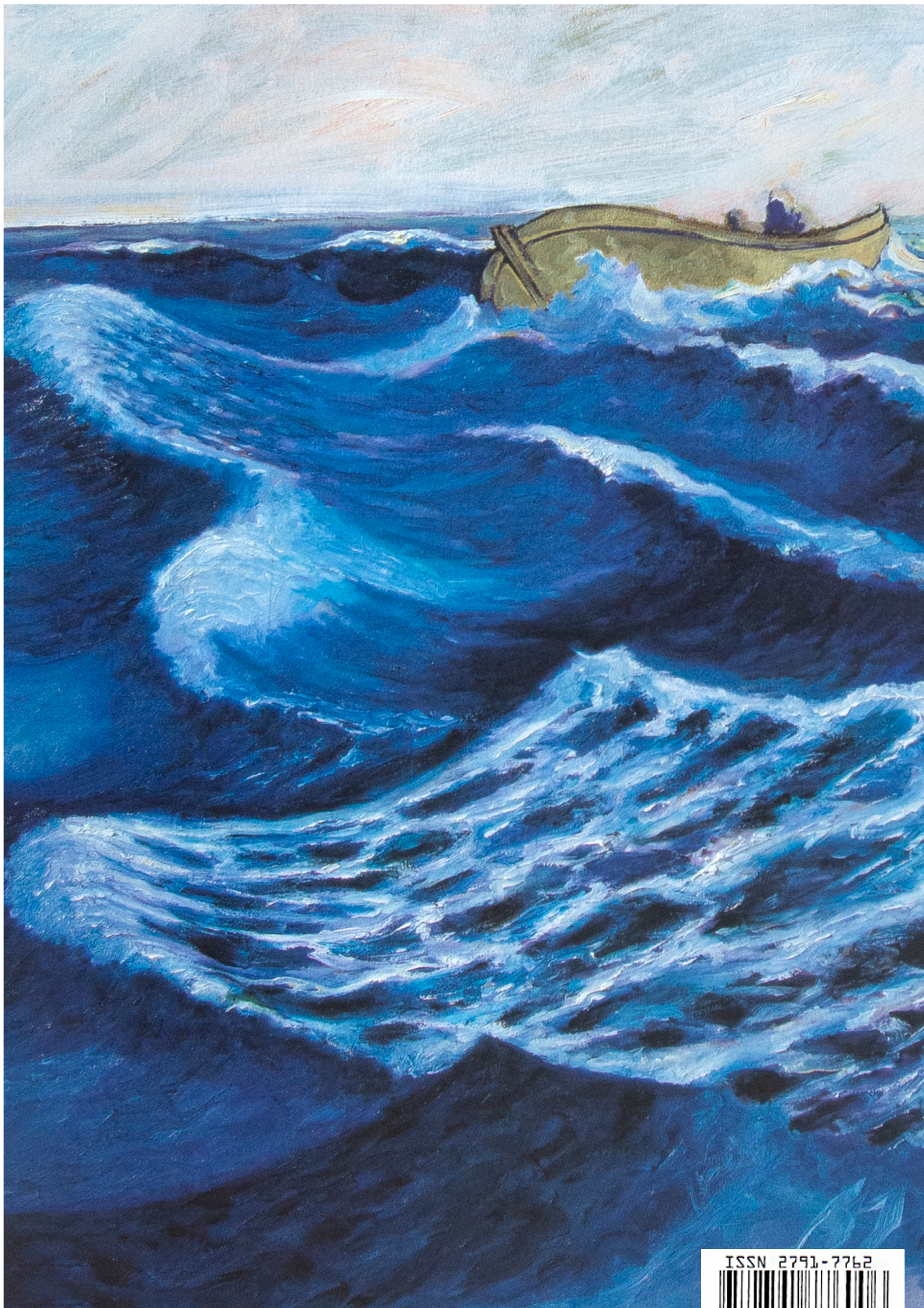

Seçici kurulu, **Beş’er**” dosyası ile Yazar **Erkan Damar**’ı “Mansiyon” ödülüne değer bulmuştur.

Yazarlarımızı kutluyor, başarılar diliyoruz.

"Kırbaqlama"-TYB-Özer Kabaş

ISSN 2791-7762

9 772791 776006